

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KAI HOLM

**Jyden
han æ stærk
aa sej**

**ERIN
DRINGER**

*Branner og Koch's
Forlag*

KAI HOLM

JYDEN HAN Æ
STÆRK AA SEJ

Erindringer

BRANNER OG KORCH
KØBENHAVN

JYDEN HAN Æ STÆRK AA SEJ er sat med Baskerville
og trykt i Bogtrykkeriet Antikva A/S, Herlev.

Omslag af Lars Thorsen.

© by Branner og Korch. Printed in Denmark 1972.

ISBN nr. 87 411 8129 8 hft.

ISBN nr. 87 411 8130 1 ib.

Af forfatteren er tidligere udsendt:

MAJOREN
LANGS HAVET OG ANDRE FORTÆLLINGER
EN LIMFJORDSDRENG
DEN NY DRENG
FRA LEMVIG TIL THALIA
»SÅ SMID DOG DE VESTJYDSKE TRÆSKO«

1946. Man var nu så nogenlunde kommet over besættelsesårene og kunne sunde sig lidt og vende tilbage til det normale liv.

Om disse år — de fem forbandede — er der vist berettet så meget, at jeg næppe kan føje noget væsentligt til, men kun fortælle egne oplevede episoder fra teatrene, særlig Skolescenen, men også en smule om biografteatre.

Jeg var i 1938 blevet leder af den nye Toftegårds Bio i Valby. Her var hårde fødselsveer, da teatrets beliggenhed var ret uheldig på den dengang meget tyndt befolkede egn omkring pladsen på hjørnet af Køgevej og Vigerslev Allé.

Der var blandt filmudlejere og producenter ikke stor fidus til, at en stor biograf kunne klare sig der, og man var ikke tilbøjelig til at udleje de gode film til dette tvivlsomme foretagende. Men det viste sig dog efterhånden, at denne skepsis ikke holdt. Biografen kom til at gå meget godt.

Hvordan jeg blev biografleder? Det var egentlig Thomas P. Hejle, der havde påtaget sig hvervet for Dansk Kulturfilm, som havde fået bevillingen på et sted, en plads, der nærmest var en tomt, mere omgivet af fabrikker end af menneskeboliger, og sådanne med indhold er jo en ret så betydningsfuld faktor for et filmteater.

Men Hejle kørte træt af jobbet i løbet af få måneder med underskud. Det var slet ikke noget for ham. Han var

altfor pæn, »hvis jeg må sige det på den måde.« Dermed mener jeg ikke noget ondt om »branchen« (grimt ord), som jeg kom til at tjene — og tjente på i mere end en menneskealder, men den er hård.

Hejle kunne ikke tage, når han henvendte sig til et filmselskab, at blive modtaget med et overlegent skuldertræk — og så blev jeg sat til bestillingen. Jeg kviede mig noget ved at gå over i dette helt nye og ukendte, og jeg faldt først rigtigt for fristelsen, da der blev indrettet en god bolig til os i selve biografbygningen og til en lille symbolsk husleje.

Når jeg nu boede så bekvemt for mit arbejde, mente Hejle, at jeg nok stadig kunne røgte alle mine hverv på Skolescenen som altmuligmand, hvilket betød den egentlige leder af teaterdriften med alt tilhørende arbejde som over- og underordnet — og som skuespiller. Ja, skuespiller? Skuespilleren gik det værst ud over. Der var gode roller endnu en lille tid, men de blev ligesom et venstrehåndsarbejde, uden tid til indstudering og indlevelse. De blev knapt lært. Jeg var ved at drukne i alt dette teaterlederarbejde (som ellers ikke tilkom en, der var engageret som skuespiller) samtidig med den seneste opgave — at få rettet et af kendere dødsdømt biografteater op.

Nødvendigvis måtte da rollerne på Skolescenen blive mindre og mindre og nærmere og nærmere bagtæppet; helt tilbage opad rundhorisonten, hvor rampelyset ikke nåede ud. Hvad siger man til f. eks., at den, der kunne tildele sig selv roller som Tobias Hikke eller Malvolio i »Hellig tre Kongers aften« o.s.v., måtte tage en skipper, der med to replikker bærer en dame, forklædt som mand, ind på scenen.

Noget helt saliggørende i de tider var at få en biografbe-

villing, og en sådan tildeltes Skolescenen »et sted på Amager«. Men saligheden var lige ved at blive katastrofe. Der var ikke noget at putte bevillingen ind i; man måtte selv finde et hus, og et sådant fandt man på Amagerbrogade, hvor der var en bygning med en falleret afholdsrestaurant, men også en tilliggende ubebygget grund.

Men pengene til købet? Skolescenen som institution måtte ikke gå ind i spekulation med ejendomshandel. Hejle måtte da på egen regning og risiko stå som køber og bygherre.

Noget fik han skrabet sammen fra en beskeden opsparring, lån på livsforsikring, pantsætning af et hus oppe i det vendsysselske, og endelig kautionerede nogle private venner. Det var dog beløb, der slog til som en skrædder i helvede, når det gjaldt køb af en ejendom, der var dyr, selv om den lå på en ø. Der måtte en bank til. Handelsbanken lovede *næsten* efter grundige undersøgelser at financiere resten.

Ulykkeligvis var dagen, da man efter aftale skulle afhente midlerne i banken, den 16. december 1939, få dage efter, at russerne havde bombarderet Helsingfors, og næsten samtidig med, at den ulykkelige og forfærdende finske vinterkrig brød løs.

Dette grusomme overfald på et nordisk land vakte naturligvis bestyrtelse her som overalt i verden og gav grund til en del panik i finansverdenen. Der var kø foran bankerne af ængstelige mennesker, som ville hæve deres indestående.

Hejle og jeg mødte i Handelsbanken denne lørdag for at hæve de værdier, der forfaldt til udbetaling på ejendommen senest mandag den 18. december

Det blev et uhyggeligt kort møde, hvor vi kun modtog bankbestyrerens knappe meddelelse, at banken på grund af

situationen måtte trække sit tilbud tilbage. Der var intet at hente.

Jeg var forfærdet, men det var forbavsende så roligt, Hejle tog det. Da vi kom ud på gaden, fik jeg forklaringen.

Hejle bar på en livsløgn, som han støttede sig til i flere år. Den var navnet på en mand, en ældre overretssagfører, som efter sigende var meget rig. Navnet hørte man sagt mange gange af Hejle, udtalt med en varm, næsten højtidelig ærbødighed. Ikke ligefrem som en Vorherre, men alligevel liggende et sted i det himmelblå som den store velgører og kloge rådgiver. Endnu havde dog ingen set eller følt noget til velgørenheden, men at vor chef ofte gik til ham og søgte råd, vidste vi. Foreløbig havde det dog ikke været de dyre, men de råd, som ikke koster noget, han havde hentet. For nylig havde jeg fået en over næsen for min skepsis, og kort efter havde Hejle i Skolescenens bestyrelse givet den meddelelse, at overretssagføreren havde afsat den (dengang) vældige sum, 50.000 kr., til Dansk Skolescene. Den skulle være til rådighed, nårsomhelst Hejle ønskede det til et af ham valgt formål.

»Jeg går til ham, du nok ved,« sagde Hejle, da vi kom ud fra banken. Gennem telefonen fra en kiosk fik han forbindelse med den store mand. »Det er i orden, jeg kan komme om en halv time.« Jeg spurgte forsigtigt og nok noget tvivlende, om der straks var givet tilsagn om pengene og fik et krast og irriteret svar, at nu måtte jeg holde op med min mistro, og jeg skulle snart komme til at skamme mig over den. Det havde altid været noget nær blasfemi, når jeg af og til kom med små spydige bemærkninger om »Storheden«.

Overretssagføreren havde sit kontor på Nørregade nær

torvet, og jeg ventede ikke så forfærdelig længe, før min direktør kom tilbage.

Men var det ham? Jeg måtte beherske mig for ikke at tude. En sådan forvandling havde jeg ikke set hos noget menneske. Resultatet af besøget var tydeligt — altfor tydeligt. Men at det kunne have denne forfærdelige virkning, var ikke til at forstå. Et afslag, om det var nok så alvorligt i den aktuelle situation, kunne da ikke slå en mand som ham helt i bund. Han var blevet så lille, så sammen-sunken, og hans ansigt var helt anderledes, gråblegt med dybe furer. Hvad var der sket — og på mindre end en halv time.

Han sagde ingenting, og jeg ville ikke spørge — kunne ikke. Ganske langsomt begyndte han at gå — som i søvne — ned ad Nørregade, og jeg fulgte stille med. Hele billedet står endnu klart mere end tredive år efter. Da vi havde gået lidt, opdagede vi samtidig, at vi gik med hinanden i hånden — det var helt uvilkårligt. Der kom et lille skævt smil, da vi slap hinanden. Det var koldt med små snefnug — han så ned på den anden hånd og opdagede sin hat der; den var ikke kommet på hovedet, efter at han havde taget den af deroppe. Nu kom den på plads, men med skyggen bagud. Det så tosset ud, men hvorfor skulle jeg rette på det — det var jo så ligegyldigt.

Ved Nørreport styrede Hejle over mod Ørstedsparken. Den havde vi to for os selv. I kulde og juletravlhed var der ikke andre, der havde lyst til at spadsere mellem de nøgne træer og buske.

Her begyndte Hejle at tale, stødvis for hver sætning, som var det en pine at genoplive besøget på dette kontor.

Han var blevet modtaget af overretssagførerens kvindelige sekretær, der beklagede, at hendes chef havde glemt

et møde, som det var nødvendigt for ham at gå til. Hun havde en besked, som hun læste op, sikkert efter et hastigt citat. Chefen meddelte herved, at som tiden var, kunne der ikke være tale om penge eller nogen form for støtte gennem kaution eller på anden måde, og hvis Hejle havde tænkt på et engang givet vagt tilsagn om en stor sum, måtte det stå klart, at der heller ikke i fremtiden ville blive tale om noget. »Velgøreren« syntes også, det var taktløst at fremkomme med noget, der lignede et krav på noget, der var så flydende — et tilsagn, som Hejle nok på en kedelig måde havde fået en mærkelig opfattelse af. Meddelelsen var tørt blevet læst op af sekretæren fra et stykke papir, som ikke måtte udleveres. Der stod også, at man håbede, at Hejle ikke oftere ville skuffe tilliden til ham med »den slags« henvendelser.

Dette fortalte Hejle under turen rundt om parkens lille sø, og det var slemt nok, men det værste var endnu tilbage, og det kneb ham at få det sagt. Det var måske ment som en slags trøst.

Overretssagføreren kunne se af, hvad der var indbetalt på ejendommen — og gået over ham, der også havde medvirket ved købekontraktens affattelse, at hele denne indbetaling måtte anses for tabt, når terminsydelsen udeblev. Han sluttede med et af sine råd, at Hejle straks erklærede sig konkurs, hvad han jo kunne tage sig let. Det betød ikke noget for en, der intet ejede.

Jeg begreb ikke et ord. Var denne såkaldte store mand drukken så tidligt på dagen. Det var for mig den eneste forklaring på det tåbelige råd. Jeg havde før set ham i en sådan forfatning. Men det tog hårdt på Thomas, der efter besøget ikke var i stand til at se det hele klart.

Men mon ikke livsløgnen var raderet ud?

På vej til kontoret i Sortedamsgade stoppede vi op på Dronning Louises bro. Hejle stod op ad stensætningen og så over mod Søpavillonen. Han talte stille, som for sig selv, om det at gå konkurs. Fallit havde de kaldt det hjemme i Vendsyssel, og fallit var det, hans far landsbykøbmanden var erklæret, og af skam havde han taget sit eget liv. Denne skam og sorgen var næsten lige stor for familien, der havde navnet Hejle-Sørensen, men faderen var kendt under Hejle-navnet, så længe han levede. Thomas måtte afbryde sin gymnasietilværelse i Ålborg. Den øvrige familie tog navnet Sørensen. »Men jeg holdt fast på det navn, jeg bærer, og det blev ligesom en drivkraft, et mål, måske noget uforståeligt — at gøre det navn ære, så det kunne blive en oprejsning for min far på vor hjemegn. Jeg syntes også, jeg var på vej til det, og så på én dag — —.«

På Hejles kontor sad vi overfor hinanden ved skrivebordet, og længe blev der ikke sagt noget. Hejle tog efter telefonen, men blev bremset af min brede hånd, der blev lagt over hans lille og smalle, som helt forsvandt.

»Hvem vil du ringe til?«

»Til departemenschefen,« (økonomisk formand for Skolescenen). »Det er min pligt straks at lade ham kende situationen.«

Men min hånd flyttede sig ikke: »Lad vær', vent dog i hvert fald til mandag.«

Med al den optimisme, jeg kunstigt kunne presse frem, stillede jeg situationen op i forsøg på at gøre den lysere. Jeg kunne heller ikke forstå, at den var så mørk. Den kontrakt, som den gamle, efter min mening halvt utilregnelige jurist havde affattet, kunne jeg nok lide at gå igennem.

Men alle argumenter stødte mod Hejles overbevisning om fallitten.

Jeg fik en idé, som jeg dog ikke selv troede på, men sagde blot: »Thorkild Roose!» — repræsentantskabets formand og den, der i sin tid som direktør for Dagmar-teatret hjalp til med Skolescenens start.

»Rose,« sagde Hejle, — »han har ikke midler.«

»Jo, han er medejer af en blodfoderfabrik i Kolding eller Vejle. Blodfoder og Roose! Den konstellation fik dagens første smil frem. Men jeg vidste, at man på Det kgl. Teater drillede ham med, at så mager som han var, var han en rigtig dårlig reklame for sit eget produkt — »Blodfoder.«

Men der skulle og måtte ikke ske henvendelse til Roose. Lidt efter skulle jeg ud et ærinde — nej, ikke *derud*, men over på det andet kontor, og herfra ringede jeg og satte Roose ind i stillingen og Hejles tilstand.

Da der var gået et kvarter, ringede telefonen efter aftale hos Hejle, som tog den, og jeg lyttede med i det ekstra hørerør. Først blev der snakket lidt om almindelige emner, men derefter et uskyldigt spørgsmål, om der var problemer med banken. Svaret blev et noget forundret og svagt: »Ja-a.« »Hvor meget drejer det sig om?« Beløbet blev tøvende nævnt. »Mandag morgen ligger der værdier i bankens box, rigeligt til dækning — god søndag — undskyld, men jeg har lidt travlt og kan ikke træffes det første par dage — farvel.«

Jeg syntes ikke, det var værd, at jeg overværede Hejles reaktion, men gled ubemærket ud af døren.

Denne historie giver en side af Thomas P. Hejle, jeg ikke tidligere har fået med. Den er også et eksempel på en samhørighed i vort fælles arbejde, en oplevelse, som kun han

og jeg kendte. Men den betød også noget for os begge. Når der herefter var de uundgåelige sammenstød mellem to lige stædige, men ellers vidt forskellige karakterer, som vi jo var, kunne vi pludseligt se på hinanden og smile.

En vis erindring dukkede frem. Hvert år fejrede vi den 16. december sammen med vore respektive ægtefæller, som dog ikke kendte den rette sammenhæng og ikke vidste, at deres ægtemænd havde gået med hinanden i hånden som et par meget bedrøvede drenge. Og Hejle levede videre i bedste velgående uden en bestemt livsløgn — han var jo ikke et gennemsnitsmenneske.

Skolescenen var i en vældig vækst i slutningen af trediverne og begyndelsen af fyrterne, og det gav mod til, at vi gav os i kast med store opgaver: Shakespeares »Hellig tre Kongers aften« og »Henrik den Fjerde«. I denne sidste var Ib Schønberg en bastant og morsom Falstaff, Erling Schroeder prinsen. Desuden Poul Reichardt, Palle Huld, Olaf Ussing o. m. fl. — næsten alle i deres ungdoms vår. I den anden Shakespeareforestilling var der også helt unge med: John Price som narren, Katy Valentin, Olivia, og Kai Wilton den mandlige part af de to unge forvekslede. En tidligere populær forestilling »Oliver Twist« i en dramatisering af Kjeld Abell, hvor jeg var den lede skurk Bill Sikes, måtte vi opgive at tage op igen på grund af tidens frygtelige jødeforfølgelser i Tyskland. Her skulle Olaf Ussing ellers have gentaget sin succes som jøden Fagin. Videre mange af de kendte klassikere, som for nogles vedkommende var gengangere, da man kunne genoptage de forestillinger, som havde vist sig bedst egnet, hvert femte år. Nogle måtte dog droppes, f. eks. Hauchs »Søstrene på Kinnakullen«, »Svend Dyrings Hus« af Henrik Hertz samt »Kong Renés Datter«.

I de sidste besættelsesår måtte Skolescenen, som alt andet, kæmpe sig frem og krydse mellem mørklægning, luftalarm, restriktioner, mangel på lys og varme, forrykkede spilletider o.s.v., og efter 29. august 1943 (den dato fra hvilken regeringen ikke mere ville lystre tyskerne), blev det særligt svært. Men værst blev det i vinter- og forårsmånederne 1945, da vi spillede Victor Hugos »De Elendige« med Sigurd Langberg som Jean Valjean og mig som hans upopulære forfølger, politiinspektør Javert.

Den dag i marts, da Shellhuset blev bombet, og så mange danske fanger blev befriet fra tyskerne, men også nogle dræbt, blev også den franske skole i Frederiksberg Allé bombet. Det skyldtes en frygtelig fejltagelse af en engelsk flyver. Her dræbtes som bekendt næsten 100 børn og voksne.

Vi skulle spille klokken tre om eftermiddagen. Hvad der i virkeligheden var sket derude på skolen, var endnu ikke helt klart, da forestillingen skulle til at begynde, men efterhånden som teatret fyldtes med børn, kom de forfærdende beretninger.

Hejle nåede først frem til Det ny Teater i sidste øjeblik forsinket af, at hans kontor i Richmondkomplekset havde været stærkt truet af naboejendommen Shellhusets brand efter bombningen. Han havde sammen med sine kontordamer måttet flygte over i Ørstedsparken.

Nu stod vi her og skulle spille komedie for alle disse børn samtidigt med, at tragedien derude på skolen blev udspillet i en rystende virkelighed. Vi følte en vis skam ved det, og det eneste naturlige var at aflyse, syntes vi, og dette var Hejle også på vej til at bekendtgøre foran tæppet. Jeg så ham hæve den kendte sorte bog, men han sænkede den langsomt igen, mens han stod lidt og så ud over den næ-

sten fyldte sal. Pludseligt vendte han om, kom bag ved kulisserne og kaldte på mig. Vi gik ind på regissørkontoret, og her sagde han, at han ikke turde tage ansvaret for at slippe de tusinde børn løs. De ville selvfølgelig strømme til ulykkesstedet, hvor det brændte voldsomt. Vi havde pligt overfor forældrene til at beholde børnene her, hvor man i hjemmene regnede med de var. Vi måtte spille, og jeg måtte sørge for at lade beslutningen gå videre. Nogle af skuespillerne var – med nogen grund – forargede, men forstod dog, at vi gennemførte forestillingen, selv om det knob med koncentrationen overfor dette gamle stof, der nu følte så fremmed og ligegyldigt.

En anden episode, men ikke så alvorlig. Den sidste opførelse af »De Elendige« var kun mulig en søndag morgen i april, den måned i 1945 da man for alvor ventede og håbede på så meget, men også frygtede for, hvad der kunne ske.

Det var børn fra Østerbro og Hellerup, vi skulle spille for. Men klokken blev ti, før tæppet kunne gå. Der var kun et par hundrede, der var nået frem til tiden. Mens vi ventede på, at flere eventuelt ville komme, fordrev vi tiden med, at Hejle og skuespillerne, som var i de gammeldags kostumer, foran tæppet sang fædrelandssange sammen med de mødte tilskuere. Om børnene overhovedet kom blot nogenlunde fuldtalligt, var uvist. Det var dengang, da Mogens Lorentzens »Mor Danmark« var særlig yndet. Ja, dengang.

De fleste skoler var lukket, belagt med østtyske flygtninge, bragt hertil sammenstuvet i skibe og nu logerede på halm i skoleklasser og gymnastiksale, berøvet alt hvad de ejede på deres flugt fra hjem og egn, hvor krigen rasede,

og i mange tilfælde skilt fra deres børn og andre slægtninge.

Billetterne til forestillingerne blev ellers uddelt på skolerne, hvad jo nu var umuligt, og det var ikke sikkert, om lærerne alle steder havde nået at komme rundt i hjemmene med dem.

Men børnene kom — i bundter — efterhånden som forsinkede sporvogne var fremme ved Vesterbros Torv og Gl. Kongevej. Forsinkelsen blev opklaret. Sporvogne og al anden trafik var blevet stoppet ved Lille Triangel — man kunne ikke komme igennem Farimagsgade eller tilstødende gader på grund af skydning.

Det var de østrigske og ungarske soldater fra Livgardens Kaserne, der gjorde mytteri og nu førte åbenlys krig mod tyskerne.

Københavnske børn i de år var blevet hærdede og vænnet til ikke at lade sig afskrække af »bagateller« som luftalarm, skydninger, eksplosioner og meget mere ondt. Det var blevet hverdagsagtigt. Man var stået tidligt op søndag morgen, var taget hjemmefra for at komme i teatret — og så ville man også i teater.

En smule livsfare skulle ikke forhindre det. Der var andre ruter. Tilbage til Trianglen og ad Blegdamsvej, og da linje 3 her også var stoppet, gik turen over Jagtvej og ind mod målet til »De Elendige« på Det ny Teater, — en forestilling der var gået gny af.

Disse søndagstilskuere nærmer sig nu de halvthundrede år, og mon de husker, at de dengang trodsede krig og kugler for at få en teateroplevelse?

Ligesom på Skole scenen gav tiden også bryderier for det biografteater, jeg var sat til at lede på Toftegårds Plads.

Jeg var blevet direktør — en titel, der fulgte mig i mange år, men som jeg aldrig lærte at skøtte om, særligt ikke når det af skiftende personaler blev brugt som tiltale i tredje person på svensk manér. Jeg blev ved at kalde mig skuespiller og underskrev mig som sådan, selv om det jo efterhånden var en tilsnigelse.

Biografteatrenes bryderier var selvfølgelig kun for småpjet at regne mod, hvad der ellers foregik herhjemme og ude. For næsten alle — i hvert fald blandt dem, jeg var omgivet af — gjaldt det, at det, man beskæftigede sig med, nærmest var pligter, man skulle igennem.

Det alt overskyggende var krigen og besættelsen. Frygten og angsten de første år med Hitler-Tysklands fremstormen og undertrykkelse af næsten hele Europa. De sidste år — selv om de gav mere besvær, flere savn og førte så mange tragiske tilstande og ulykker med sig, — følte helt anderledes med den sikre forvisning om, at det snart var forbi. Det gav lyst til det, man i det daglige skulle bestride. Og arbejdslyst havde jeg behov for til besværet med Skole scene og biograf.

Alle engelske og amerikanske film blev selvfølgelig forbudt straks på besættelsens første dag den 9. april, da også den totale mørklægning trådte i kraft. Restriktioner og befalinger fra værnemagten blev strengere og strengere. I

mangel af de forbudte spillede man helst og alene danske film, som der dog ikke var mange af. Ellers var det franske og ikke mindst svenske, som strømmede ind. Men vi fik ikke lov til at køre alene med dem. Det blev befalet, at en meget stor del af repertoiret skulle være tysk, og at der hver dag og til alle forestillinger skulle startes med en »Ufa-journal«, der altid var fyldt med propaganda og løgn. De blev ofte mødt med protestråb og piften fra salen. (Der var jo mørkt, og det var derfor ufarligt). Selvfølgelig så man også her ustandseligt Hitler tone frem i alle hans attituder. Det vakte derfor morskab og gjorde mægtig lykke, at en ung mand en aften råbte: »Hvem fa'en er den fyr, man altid ser?«

Efterhånden lærte man at snyde på bedste måde, f. eks. ved at køre journalen, før publikum blev lukket ind i salen. Der var jo ikke instruks om, at der skulle være folk tilstede. Men det gik ikke i længden. Jeg fik et truende påbud — og værre blev det, da jeg prøvede at gå udenom antallet af de tyske spillefilm.

Forsøget blev gjort ved, at jeg snusede rundt i omliggende, konkurrerende biografer for at se de ophængte plakater for kommende tyske film og derefter hos »Ufa« krævede netop disse film, hvad naturligvis ikke kunne efterkommes. Jeg blev — eller spillede — brandfornærmet og kunne ikke erklære mig tilfreds med, hvad der i stedet kunne tilbydes.

Efter at jeg havde negligeret et par opfordringer til at komme ind på »Ufa«s kontor for at få ansat en række film, kom der noget, der virkede som og også var en trussel. Hvis jeg ikke indfandt mig, ville der ske noget alvorligt. Jeg ventede at blive beordret til i retstilling at få dikteret en befaling, men i stedet blev jeg modtaget af direktøren på en

helt anden måde, end jeg havde forestillet mig. Han var en stor, flot, lys yngre mand med ansats til fedme og med en rød prikket teint, der tydeligt ikke var skabt af vejret eller af krigsstrabadser. Han bød mig hjerteligt velkommen, var kendt med, at jeg også var skuespiller, hvad han lod til at finde særdeles interessant. Han udbredte sig meget om sin kærlighed til teatret og skuespillere — og med et bredt grin: skuespillerinder i særdeleshed. Han kunne lidt dansk men beklagede, hvor dårligt han talte det, men at han var i slægt med slesvigere og havde været i landsdelen som feriedreng.

Han lod lidt forundret over, at jeg var kommet noget bagud med at spille de glimrende tyske film, men forstod dog min forargelse over, at Toftegårds Bio ikke havde fået, hvad jeg kaldte de bedste, men det skulle blive rettet. Angående filmjournalerne havde jeg også en klage, idet der var en bestemt, jeg flere gange havde bestilt, men ikke fået. Jeg huskede nummeret på den, og han så efter på en liste, grinede højt og kaldte mig en filur og spurgte, hvad der var i den, der så meget behagede mig. Jo, jeg fandt det så smukt med den scene — fra slutningen af 1940 var det vist — på en banegård i Berlin, hvor røde hammer og seglfaner hang side om side med hagekorsflagene, og den skønne situation, da den russiske udenrigsminister Molotov stod i kærlig omfavnel~~se~~ af sin tyske kollega Ribbentrop. Direktøren syntes åbenbart ikke om mit udtryk, selv om jeg prøvede at se uskyldig ud. Han svarede kort, at af forståelige grunde var denne filmjournal taget ud af distributionen i sommeren 1941.

Jeg forstod ikke den tyske direktørs venlighed, men var ikke i tvivl om, at han var fuld, og det var måske derfor, jeg vovede et frækt og nærgående spørgsmål: Hvorfor en

så ung og rask mand ikke var med hæren ved den russiske front. Han sad lidt og lurede på mig, men bøjede sig så frem over skrivebordet — nu kunne jeg rigtigt se, hvordan hans øjne svømmede, som var de nyvaskede i spiritus. »Man får ikke så fredelig en post, uden at man ved noget om nogen,« sagde han med en fuld mands snu og underfundige grin.

Det lod til, at han fortrød, rejste sig hurtigt og råbte kommanderende på sin danske salgschef, som han gav ordre til at ordne sig med mig på de aftalte vilkår. Han hilste med et »»Auf wiedersehen«, men uden den obligate tyske smækken med hælene og uden »Heil Hitler« og håndoprækning.

Betingelsen, der blev forelagt mig som et ultimatum, og som krævedes underskrevet af mig, hvad jeg ikke ville, lød på, at hvis jeg ville undgå, at biografen blev lukket, skulle den opføre »Jøden Süss« snarest og lige så længe, der var 25 %'s belægning = 200 betalende tilskuere pr. forestilling. Dermed ville det kedelige mellemværende være bragt ud af verden.

I min naivitet og mit ukendskab til filmen fandt jeg kravet meget blidere end ventet. Bogen, som jeg havde læst, havde jo været en stor succes. Jeg burde dog have studset over ivrigheden for at få netop denne film anbragt, og da jeg fik den ud og prøvekørte den, blev jeg forfærdet. Det var den ledeste og ækleste forvrængning af romanen med påvisning af jødernes forbrydelser. En modbydelig form for propaganda. Og den skulle jeg præsentere for publikum! Jeg kunne risikere stor tilstrømning til den, da man jo kunne tro, at filmen fulgte den spændende bog.

Noget måtte der gøres. Først lod jeg være med at annoncere, og da det var en af de hårde kolde krigsvintre, satte jeg en stor plakat op foran teatrets indgang:

ADVARSEL!

Teatret er ikke opvarmet.

Det hjalp. Der kom kun få mennesker, og til dem, der lavede vrøvl over kulden, svarede jeg, at de kunne jo have holdt sig væk, og at de var advaret. Tilhængere af filmen — dem var der jo desværre enkelte af — klagede til Ufa, som naturligvis lavede vrøvl over den dårlige service, men selskabet fik det svar, at det nok skulle blive godt, hvis man leverede et par læs godt brændsel — og så blev der ikke mere ud af det.

Den ækle celluloidstrimmel slap jeg af med efter tre dage.

Mon nogen husker, at alle storkøbenhavnske biografteatre var tvangslukkede af tyskerne i en periode foråret 1944. Det var straf for episoder på enkelte teatre, deriblandt Toftegård.

Den søndag sad jeg i salen, mens et svensk lystspil gik over lærredet. Særligt spændende var det ikke, og jeg døsede lidt i mørket, men blev vækket af, at lyset blev tændt, og filmen forsvandt. Nå, så var strimlen knækket i maskinen, men det varede lidt for længe, og der blev uro blandt publikum. Det fik mig til at bande indvendigt over sløseriet. Ude i gården på vej op til operatørrummet nåede jeg lige at se ryggen af de to operatører, jeg skulle skælde ud. De var i fuldt løb ud mod vejen. Mine eder blev stærkere, men jeg måtte tilbage og hitte på et eller andet, der kunne berolige de mange utålmodige derinde. Men pludseligt blev der mørkt igen, og frem tonede et lysbillede samtidigt med, at der lød en stemme gennem højttaleren fra en grammofoonplade.

Billedet forestillede Adolf Hitler i karikatur. Han stod mellem to landkort, der viste Rusland på den ene side og Vestmagterne på den anden. Hitler havde en arm ud til hver side for at værgе sig mod at blive knust og kunne ikke give slip for at fjerne den lille hveps, Danmark, der sad og stak på hans næse. Talen var indtalt på plade af Christmas Møller, som jo opholdt sig i England. Den var en ildnende opfordring til stærkere dansk modstand, så vi kunne blive medregnet blandt de allierede. Jeg begreb ikke andet end talen, anede ikke, hvad der foregik deroppe i operatørrummet, men kunne ikke forlade salen og publikum. Der var forøvrigt ikke noget at påsse på. Folk så og hørte i stilhed, og dette »ekstranummer« sluttede med drøgende bifald. Men hvordan havde det været muligt at fremføre det, når der ikke var betjening i operatørrummet. I nogle minutter måtte jeg gå rundt i salen, ladende som om jeg vidste udmærket besked og smilende fortælle om den lille spøg, vi havde for. Det kunne nok have en vis farlighed, da man jo ikke var garderet mod eventuelle stikkere mellem publikum. Da lyset kom igen, var der nyt bifald og råb: »Bravo, Kai Holm.« Der blev igen mørkt, og den svenske film fortsatte. Op i operatørrummet, hvor de to flygtede var kommet tilbage og i fuldt arbejde. Noget rystet gav de forklaringen. Der var umærkeligt kommet to mænd ind i rummet. De havde sat maskinpistoler i ryggen på de rare operatører og givet ordre til at standse filmen, tænde lys, sætte lysbilledet i maskinen, pladen på og så skruppe af, men komme igen om ti minutter. Kommandoen var blevet efterkommet men først efter, at den mest flegmatiske af operatørerne havde sagt, at de nok skulle lystre, men først når de to »røvere« lod være med at kilde ham i ryggen med det jernrør.

Efter forestillingen takkede publikum for oplevelsen, og da vi skulle begynde igen, krævede de nye, der kom, at man ville se det ekstranummer, de foregående tilskuere havde fået.

Desværre kunne kravet ikke efterkommes, da der allerede var arriveret politi — dansk og tysk. De sidste optrådte meget truende og lovede, at jeg skulle høre nærmere. Og det kom prompte; allerede næste dag som en befaling. Alle biografteatre i Storkøbenhavn skulle lukke med øjeblikkelig virkning — indtil videre, hvilket kom til at betyde 5 uger.

En af disse småepisoder under besættelsen var dog meget nær blevet hård alvor.

Jeg havde tilladt, at der på biografens loft blev lagt et depot af Husquarna-maskinpistoler med ammunition gemt godt ind i krogene. Det må være sivet ud, for en dag kom der anstigende nogle gestapo- og danske hipo-folk, som foretog razzia gennem bygningen. Det var særlig kældere, operatørrummet og altså loftet, de var interesserede i. Heldigvis havde vi klippet kablet til lyset på loftet over, så gæsterne måtte nøjes med at finde rundt deroppe ved lyset fra egne medbragte lygter. Men hvad der gav en del mavepine, var de kraftige magneter, de brugte til eftersøgningen. Det var mere end mavepine. Angstens sved — jeg sandede, den var kold — drev ned af mig og af den operatør, der skulle føre dem rundt deroppe. Vi vidste, hvad fundet af våbnene ville koste. Det kunne høres, hvordan magneten gang på gang stødte mod jern. Men fyrene kom ned uden noget som helst. Magneten havde ramt de svære jernbjælker, der bar tagkonstruktionen — men få centimeter længere inde i mørket lå pistolerne — og der blev de liggende til natten mellem 4. og 5. maj.

Vi boede ret udsat tæt op ad F. L. Smidths fabrikker og jernstøberier, som kunne tænkes at være et eftertragtet mål ikke mindst fra luften. Allers etablissement mente vi ikke var farlig, men da den blev schalburgteret og brændte, røg der et par vinduer i vort soveværelse, og lidt kalkpuds fik vi ned til os i sengene.

Under luftalarmer gik vi i lang tid i kælderen under biografen, men det holdt vi op med, da beskyttelsen ikke kunne være meget bevendt, hvis en flyverbombe skulle tage fejl af biografen og den store fabrik eller ramme ved siden af.

Tilbage — eller frem til 1946 og 1947, det år, da København frøs, og skoler og andet lukkede på grund af kulden. Mangelen på brændsel var vel nok det værste ved rationeringerne og de mange restriktioner, man havde. De, der havde muligheder for det, krøb i seng, hvor det var nok så lunt som i stuer, lokaler af alle slags, på arbejdspladser o.s.v. I de to år var mangelen på alt strengere end i de fem besættelsesår. Selv de elendigste surrogater var rationeret.

Filmene, de engelske og amerikanske, var blandt de første »livsfornødenheder«. Det vrimlede med krigsfilm, nogle gode og næsten dokumentariske, andre var digt om heltegeneraler, men alt gik i folk som varmt brød. Toftegårds Bio kunne ikke få de allerbedste, de tilfaldt de store centrumsbiografer, men der var alligevel nok at vælge mellem. Blandt de mange så jeg tilfældigt en, der slet ikke havde med krig at gøre, og derfor var der ikke rift om den, men jeg faldt pladask i begejstring for dens charme, talent, humør og tossede trolderi. Mon ikke mange husker »Min Kone er en Heks«? Politikens kritiker Frederik Schyberg skrev, at ville man til afveskning fra de mange krigsfilm se

noget rigtigt godt, skulle man drage til Toftegårds Bio — og det gjorde man. Fra hele byen strømmede folk ud til os. Det blev en succes på 6 uger i en biograf, som ellers spillede to film om ugen.

Noget lignende skete senere med den avancerede »Henrik den V«, som havde premiere på Dagmar, hvor den faldt pladask og blev taget af plakaten efter få dage. Kritikken havde behandlet den hårdt, hvad der var uforståeligt for mig. Jeg ønskede at få den straks til forundring for udlejeren og fik den med eneret. Stor succes. Igen strømmede folk til Valby, og der skete det mærkelige og sjældne, at kritikerne anmeldte den igen som en filmkunstnerisk begivenhed og med nogle undskyldninger for, hvad de først havde skrevet.

Det var nu slet ikke så kedeligt at drive biografteater, som jeg havde troet, da jeg gennem Hejle havde fået tildelt dette »ben« til at hjælpe på den knebne gage, som Skole-scenen kunne afse.

Jeg havde absolut ingen påviselig grund til at være utilfreds og var det da heller ikke »til daglig«. Ingen ernærings-sorger, dejligt familieliv og en vidunderlig kone.

Vi havde det godt.

Alligevel! Der kunne indfinde sig noget, der lignede depression over, at skuespilleren nu helt og endeligt var gået fløjten og var blevet administrator. Ingen roller efter 1945 — ikke engang på Skolescenen.

Administrator — øv! Det kunne jo være meget pænt og godt for andre, men ikke for mig. Det var nok tænkt som noget rosende og anerkendende, da det blev sagt til og om mig ved to lejligheder tæt op ad hinanden i henholdsvis

Skolescenen og biografens bestyrelser. Ikke et ord om min betydning som skuespiller. Det var jo ikke administrator, jeg for 25 år siden var rejst fra Lemvig for at blive. Det kunne jeg vel også være blevet i Vestjylland for et eller andet, men der kunne jeg ikke blive skuespiller, og det var det, jeg ville være.

Jeg burde skamme mig ved at sige om roller, der gik mig forbi: »ikke engang på Skolescenen,« som om det skulle være ringere at spille for børn og unge end for et ældre voksent publikum.

Spørgsmålet har mange gange været stillet mig og ofte diskuteret, om det var tilfredsstillende for en skuespiller. og jeg har altid svaret ubetinget ja.

Jeg siger det ofte sådan, at det kræver mere koncentration, mere alvor og pligtforømmelse.

Et ældre voksent publikum tager det dannet og pænt, selvom det keder sig; ligesom latteren, når man morer sig, er med en vis sordin. Men tusind børn keder sig så sandelig ikke pænt og dannet, og deres latter, når de morer sig, er som brag, der høres og føles, som om loft og balkon styrter ned. Her gælder det om, at skuespilleren ikke falder for fristelsen og lader sig rive med til overdrivelser, men holder sig indenfor de omtalte rammer. Men man lærer at tale igennem og ikke lade replikken dumpe. Der blev måske af og til »overspillet«, medens man nu nok går i den anden grøft og underspiller lidt rigeligt for at få en intimer virkning, som dog ikke sjældent fører til, at ordene går tabt.

Hejle var meget streng og skred ind, når nogen »skejede ud«, som han kaldte det. Men irettesættelserne gik altid over mig til kammeraterne, og det var ikke behageligt, men

Hejle vidste, at han ikke havde evne til at sige det, uden at »næsen« blev for skarp.

Mange gange er jeg blevet spurgt af interesserede, hvordan en rolle bliver gjort levende — hvordan den bygges op. Det kan vist ikke besvares generelt, men er forskelligt for hver enkelt skuespiller.

Det var ikke sjældent, at en skuespiller — dengang — fortalte, at han havde mødt en »type«, som han kunne bruge som model til en rolle. Evnen til at bruge model har jeg ikke haft, og det anvendes nok også sjældent nu. Men hvordan da? Man bygger den langsomt op indefra og med instruktørens hjælp finder frem til — først og fremmest — hvad forfatteren, når der er tale om et nyt dramatisk værk, har tænkt og ment om stykket og rollen. Det er instruktørens opgave at bringe de eventuelle forskellige opfattelser sammen til et hele — en forestilling. Meningerne og opfattelserne kan dog være i modstrid med instruktørens, og der kan opstå svære temperamentsfulde diskussioner. Oftest sker det dog, at der hurtigt bliver enighed, da den førende skuespiller, som har fået tildelt en hovedrolle, er udset netop til den af instruktøren og teaterdirektøren. Alligevel arbejder hver skuespiller forskelligt, mens rollen læres og indstudies, og endnu er der vel dem, der straks går i gang ved skrivebordet med punktering, streger og sære tegn for betoninger og accentuering. Men alt afhænger vel af værkets art, om det er tragedie, lystspil, komedier, klassisk, moderne, absurd, avanceret eller det helt nye: politisk debat — og opsøgende teater. Efterhånden hører man om teorier og råd til skuespillere om, hvordan der skal spilles, f. eks. at man ikke skulle gå op i sin rolle, men nøgtern stå ved siden af den. Det er mest udefra — udenfor teatret — så-

danne læresætninger kommer. Selvfølgelig skal man kontrollere, hvad man gør, om man end føler nok så meget og lever sig ind i rollens person, men også det kommer an på stykkets art. Men er det rigtigt teater, hvortil jeg ikke regner politisk refererende propaganda fra scenen, tror jeg ikke, man skal fjerne sig alt for meget, hvis rollen, personen, skal have virkning. Det drejer sig om at kunne sine metier, kunne beherske stoffet og give det videre.

FORMAND

Efter den væmmelig kolde vinter 1947 var jeg sur, uoplagt, kørt fast. Der var ikke noget ved noget udover det at være hjemme, og det var der ikke megen tid til. Der var udefra set ikke nogen grund til beklagelse eller selvynk, og hvad jeg arbejdede med, gik sin jævne gode gang. Men der var alligevel meget i vejen. Der var læsset for meget på mig, mere end jeg syntes jeg kunne orke, selv om min sidste rolle på scenen var afleveret. Hejle var blevet så underlig fraværende, når det gjaldt Skolescenen. Der var så meget andet, der optog ham. Dansk Kulturfilm, hvor han var driftsleder, og en tid var han også direktør for Statens Filmcentral. Begge de to nyskabelser havde han, på sin dynamiske måde, været med til at starte — senere blev det Ungdomshuset på Nørrevold, der helt bjergtog ham. Men alt det gik ud over Dansk Skolescene, som efter min mening var hans største og betydeligste værk. Mere og mere — også kunstnerisk og økonomisk ansvar — blev lagt over på mig. Men for hver ny opgave kunne jeg dog ikke lattes for en eneste ting af det såkaldte underordnede, manuelle, jeg havde påtaget mig, udover det, at jeg ikke mere kunne være skuespiller.

Der var også kommet noget nyt til: Skolescenens bio, som Hejle og jeg startede sammen og nu var i fuld gang med stor tilslutning og virkelig mange store og gode film, som vi frit kunne vælge, efter at de var gået ud af den almindelige distribution til biografteatrene. Men dette kunne først

lade sig gøre efter lange og drøje forhandlinger med udlejere og biografdirektører. Denne afdeling skulle nu også fungere under mig.

Det kunne naturligvis ikke undgås, at Jenny mærkede og forstod, hvordan jeg havde det — også fordi jeg var så lidt hjemme og til vilkårlige tider, og med arbejde, jeg skulle lave.

Hun kunne se, at jeg var ved at blive kørt ned, dels i humør og dels af overanstrengelse. Ikke før den seneste tid af de tyve år ved og for Skolescenen havde jeg været skuffet over Hejle, altså *følt* mig skuffet. Vel fordi jeg savnede lidt anerkendelse af, hvad jeg foretog. Tværtimod mødte jeg vilkårlig kritik over småting. Det gav pirrelighed på begge sider, og samarbejdet var ofte spændt.

Nøgternt ville udenforstående nok mene, at min tilstand var naragtig.

Måske var det skuespillerens krav på at være i rampe-lyset, efter at tæppet var gået ned.

Men så skete der noget helt uventet og for mig ubegribeligt: Der kom en deputation af skuespillere — Gunnar Larring, Knud Heglund, Angelo Bruun og to unge. De sagde kort og godt, at de kom for at fortælle mig, som en ganske selvfølgelig ting, at jeg skulle være formand for Dansk Skuespiller Forbund efter Olaf Fønss, som skulle gå af om et par måneder.

Jeg troede, de ikke var rigtig kloge, eller det var en drenget spøg omkring 1. april — og fik det også sagt. Men det var deres alvor. Da jeg ikke sansede at byde dem plads.

satte de sig selv ned i stuen omkring mig — spærrede mig inde — og ventede på min reaktion.

Det varede lidt, før jeg kunne svare på det, jeg fandt var en vanvittig, absurd idé, som jeg omsider fandt gode argumenter imod.

Nok havde jeg været medlem af forbundet helt fra mine første skuespillerår, også opmærksomt deltaget i samtlige generalforsamlinger og medlemsmøder, men aldrig var jeg steget op på talerskolen, aldrig blot blevet foreslået til at komme i bestyrelsen eller i noget udvalg. Det forbød sig selv, da jeg faktisk havde siddet på den anden side af bordet, når der var forhandlinger mellem Skolescenen og skuespillerne. Jeg havde engageret skuespillere til minimale gager, trykket dem, selv om det var af nødvendighed, da jeg skulle holde budgetterne. Jeg mindede Poul Reichardt — som var en af de to unge — om, at han og Erling Schroeder, da de spillede hovedrollerne i »Henrik den 4.«, havde brokket sig over, at Ib Schønberg, som Falstaff, fik ti kroner mere pr. forestilling end de, og hvordan jeg havde forsøgt at klare den med, at der jo måtte en tyk mand til denne rolle, som de jo var for magre til. Hertil havde Reichardt sagt: »Nå, du engagerer og betaler altså efter vægt — ja, det må man bøje sig for.« Jeg mindede også om, at jeg var blevet kaldt op til Olaf Fønss på forbundets kontor, hvor han voldsomt bebrejdede mig, at Skolescenen ikke betalte for prøver, og at jeg så skammeligt på lumsk vis havde overtalt selveste Clara Pontoppidan til at spille Morgiane i »Aladdin« 25 gange à 35 kroner — og altså uden prøvehonorar. Det var utilbørligt, at jeg som medlem af forbundet kunne byde mine kolleger sådanne vilkår. Et tilstedeværende bestyrelsesmedlem havde også ymtet noget om min »arbejdsgivermentalitet«.

Til slut spurgte jeg deputationen, hvem de repræsenterede foruden dem selv, og hvordan de kunne indbilde sig, at jeg havde en jordisk chance for at blive valgt; der var jo allerede to kandidater, der rivaliserede, og hver for sig ivrigt samlede proselyter.

Jeg var forbavset over, at de, der sad omkring mig, kun havde smil tilovers for de gode argumenter, jeg kom med. Det måtte da med dem være helt klart, at deres idé var galmandsværk. Men da jeg mente at have manet forslaget i jorden, fik jeg igen.

Gunnar Lauring var ordfører. — Det havde moret dem at høre på mig, sagde han, da mine argumenter mod deres forslag, nej deres vedtagelse, netop var de samme, som de ville have brugt, og en af årsagerne til, at man ville have mig som formand. Det, at jeg var så grundigt inde i de forskellige sider af teaterdrift, og min jyske, stædige — også mine lidt lumske forhandlingsevner var, hvad forbundet havde brug for. På disse punkter var mine indvendinger helt i orden. »Du kan nok forstå, at der er svar på dit spørgsmål om, hvem vi repræsenterer. Det er f. eks. 80 % af forbundets bestyrelse og så at sige alle de skuespillere, vi har talt med, ikke mindst den del af dem, som gennem årene har været med i Skolescenens forestillinger, engageret af dig og i samarbejde med dig.«

Lauring pegede også på, at den splittelse af forbundet, der nu havde eksisteret alt for længe, med blokudmeldelser i opposition mod den nuværende formand, kunne udjævnes af mig som en af mine betydeligste kommende opgaver. Han mente at vide, at den nydannede forening af opponenter gerne ville tilbage til forbundet, hvis jeg blev formand.

Naturligvis kunne man ikke garantere mit valg, men der var almindelig usikkerhed overfor de to kandidater, der

havde stillet sig. Den ene, Bendt Rothe, syntes trods hans ubestridelige begavelse at være for ung, og den anden, Poul Holck Hoffmann, som ganske vist havde gjort et stort arbejde, særlig for provinsens skuespillere, mentes at være blevet en svagelig og usikker mand.

Det var svært at sunde sig ovenpå den salut og over hele denne helt overraskende henvendelse, der pludselig kom væltende ned over mig.

Man ønskede eller ventede ikke noget øjeblikkeligt, afgørende svar, men da der blev sagt farvel, sagde Lauring, at mit »ja« gerne hurtigt skulle meddeles ham, så man kunne gå i gang med det fornødne.

Puh-ha!

Den første reaktion var fra Jenny, som havde overværet mødet. Mens hun satte stolene på plads, kom det, så der ikke var noget at tage fejl af: »Du siger selvfølgelig ja.«

Men var det nu også en selvfølge? Ja, jeg havde vel allerede sagt det til mig selv, trods det uventede og overrumplede ved henvendelsen. Jeg havde haft en fornemmelse i familie med den, jeg kendte fra de gange, jeg var blevet gal i hovedet — en bølge, der gik op gennem kroppen og gjorde hovedet hedt, men denne varme i dag var mere lun end hed, og den var anderledes.

Var det smigeren i det, der var blevet sagt, som varmede, — og det, der lå bag, at man — måske mange — havde den tanke om mig, eller var det ærgerrigheden, der blev pirret. Det var flere ting og ikke mindst æren.

Jeg havde ikke sagt ja, svarede ikke Jenny, men gik en tur og tænkte.

Dette her var ikke så lige en sag, der straks kunne svares på. Hvor megen forstand havde jeg på at lede Skuespillerforbundet? Det var ikke nok, at nogen troede, jeg

kunne. Skolescenen kendte og kunne jeg, men det var jo kommet efterhånden og langsomt. Her krævedes, at jeg både ville og kunne fra den første dag.

Svigtede jeg noget for noget andet? Nej, der var jo ikke nye opgaver i det, jeg indtil nu havde beskæftiget mig med, og hvad der måtte komme, kunne en anden sagtens bestride.

Hvis jeg sagde ja (hvad jeg nok gjorde) og blev valgt, hvilket langtfra var sikkert, hvilken fornemmelse havde jeg så for gerningen og for dem, hvis interesser jeg skulle varetage, ja ligefrem påtage mig.

Om fornemmelsen var jeg ikke i tvivl, men kun om jeg kunne yde en indsats bedre end de to, som nok mente, at de havde evnerne. I hvert fald var deres forudsætninger større. Det gjaldt særligt den ene af dem, som i mange år havde siddet i bestyrelsen.

Men hvorfor tænke på det. Min fornemmelse overfor standen havde jeg haft helt fra drengeårene, da jeg så på det at være skuespiller som noget stort, jeg ikke engang kunne drømme om at blive. Det lå højt over fatteevnen for en kommuneskoledreng i Lemvig, der var bestemt til at blive håndværker i en håndværkerfamilie.

På denne spadseretur mellem Valbys kolonihaver myldrede og sprang tankerne omkring fra det ene til det andet — også til Lemvig og teatret dér på Jespersens hotel, da jeg hjalp min far og hans folk med at bygge scenen op, når der kom teaterturneer til byen. Lange plader, der blev lagt på træbukke, og noget stillads, der skulle bære kulisser og fortæppet, som forestillede en skov med hjorte ved en sø, og øverst var påmalet »Ej blot til lyst«. Det forstod jeg tidligt meningen med. Her skulle både spilles noget at græde over og noget at le ad. Det oplevede jeg

selv fra min ståplads i kulissen eller nede i salen, helt tæt op mod scenen, så jeg kunne være de høje væsener deroppe så nær, det lod sig gøre. Jeg græd over de sørgelige folkekomedier, men krævede, at de, der havde gået så grueligt meget igennem, fik det godt i sidste akt, — hvad de som oftest også gjorde. Men jeg kunne også more mig, grine så jeg fik ondt, f. eks. over »Hellig tre Kongers Aften« i scenen mellem Andreas Blegnæb, spillet af selve direktøren Albert Helsingreen, Tobias Hikke af Carl O. Stein, kaldet provinsens Jeppe. Han var forøvrigt også teaterdirektør, — jo, jeg kendte dem alle, de herlige.

Allerede dengang fik jeg et ganske lille begreb om de dramatiske forfattere, navne på klassikere — det var jo dem, man oftest så opført, måske også fordi deres værker var så gamle, at der ikke skulle svares afgift. Det første kendskab, jeg fik til Henrik Ibsen, var ved opførelsen af »Peer Gynt«. Det var dog kun gennem øret, jeg kom til at nyde ham, Jo, det gik sådan til: Sceneskiftene foregik ved, at hele baggrunden var et kæmpelærred, der gik på to vandrette, tykke rundstænger, som blev drejet og viste et nyt landskab hver gang, rullen blev kørt et par omgange. Direktøren havde udset mig blandt de tilstedeværende på scenen som den, der så ud til at have de bedste kræfter til at dreje håndsvinget. Det var et betroet hverv at køre så tilpas rundt, at publikum kunne følge Peer Gynt fra Norges fjelde og til alle de riger og lande, hvor han færdedes. Det har sikkert været imponerende, men jeg så det altså ikke fra mit håndsving, kørte kun og havde en fornemmelse af, at hele forestillingens forløb og skuespillernes velfærd afhang af mig. Tilmed havde jeg jo også de forgydede tæt omkring mig, og det var ikke så ringe, selv om det nok skuffede noget, at de kunne skændes som almindelige

mennesker. Fornemmelsen for dem og teatret var altså noget medfødt — og den har holdt sig, selv om der nok har været situationer, hvor der blev slidt på den.

Mine sørgeligste erindringer fra teatret er fra dagen derpå, når vi skulle rive scenen ned. Festen var slut.

Og nu havde i hvert fald en del af skuespillerne ment, at jeg skulle være deres formand. Var det til at bære? Det gav i hvert fald anledning til sentimentale beragtninger, men også til tanker, om man kunne udfætte noget på den post, der var tiltænkt mig.

Der var næppe tvivl om, at der ville blive kampvalg; og skulle jeg tabe, var der dog den trøst, at mange afgjort ville stemme på mig.

Egentlig kunne jeg godt straks give Lauring mit ja, men det kunne jeg alligevel ikke. Der var én, jeg måtte tale med først: *Hejle*.

Det var lidt irriterende, da jeg kom ind på kontoret til ham, at han knapt så op fra skrivebordet og spurgte, om det var noget vigtigt, jeg ville ham. Han var meget optaget.

Jo, det var det — for mig.

»Sid ned.« Han lænede sig omsider tilbage i stolen, men virkede lidt åndsfraværende. Jeg gik lige på: »Der er sket henvendelse til mig, om jeg vil stille mig til formandsposten i Dansk Skuespiller Forbund. Det har jeg tænkt at sige ja til. Bliver jeg valgt, betyder det, at jeg må fratræde mit arbejde i Dansk Skolescene med denne sæsons udgang.«

Virkingen var tydelig. Den begyndte med, at min chef blev bleg, stram med den spidse mund og de udvidede

næsebor, jeg kendte fra de gange, han var blevet hidsig. Men kun et øjeblik — og nu kunne jeg se, det gik ham nær. Han rejste sig og gik en tid frem og tilbage på gulvet, og da han talte, var stemmen blød, og den dirrede lidt.

»Så skal vi altså skilles, Kai — efter tyve år. Ja, det måtte vel komme, men det er svært at tage. Ingen er jo uundværlig, siger man, men jeg forstår ikke, hvordan det altsammen skal gå uden dig. Men nu til dig. Egentlig burde jeg have været forberedt på det, der nu er sket. Din træthed og min optagethed af andre ting har jo gjort den senere tids samarbejde vanskeligere. Tonen er blevet en anden, hvad jeg jo skulle have rettet på, men ikke fik gjort — slog det hen med, at det nok kun var en overgang. Alt det er dog kun noget forbandet sludder at komme med, nu da det er for sent.«

Hejle talte så en hel del om mit arbejde, og hvad det var værd, mens jeg nok tænkte, at så god havde jeg nu heller ikke været, og afbrød: »Det er jo slet ikke sikkert, jeg bliver valgt.« »Vrøvl — selvfølgelig bliver du valgt — det manglede sgu også bare.«

Der kom et lille drillende smil hos ham, da han sagde, at de få gange, der havde været optræk til uoverensstemmelse med skuespillerne, havde jeg holdt med dem overfor ham, men han vidste også, at overfor skuespillerne og forbundet havde jeg forsvaret Skolescenen. »En forbundet dobbeltstilling var du sat på, men netop den gjorde, at der følte arbejdsglæde på teatret trods de dårlige vilkår, der kunne bydes.«

Hejle blev alvorlig og sagde: »Udadtil har du altid stået i skygge af mig. Hvad du har udført, er altid blevet tilskrevet mig, og jeg har taget æren for det. Nu, da det ser ud til, at din stand ønsker dig som sin førstemand, er det

dit navn, der tegner sig, og du bør afgjort tage imod denne ærespost.«

Alt dette er naturligvis ikke ordret men indholdet af, hvad der skete den dag, som jeg på forhånd havde været bekymret for. Det sidste, Hejle sagde, huskes — det er gemt: »Efter dig vil Skolescenen ikke være den samme — sagt til din fortjeneste, men ikke i glæde.«

Det var med en egen fornemmelse, jeg gik fra ham, og selv om det ikke var farvel, var det dog afsked med det, som i mange år næsten helt havde optaget mig — noget, jeg havde været med til at skabe.

Et var dog sikkert, at selv om jeg ikke blev valgt til dette nye, ville jeg ikke fortsætte ved Skolescenen. Den toogtyveårige etape var slut.

Gunnar Lauring fik mit ja, og han opfordrede til, at jeg sammen med dem skulle gå i krig for at samle stemmer, men det ville jeg ikke; jeg kunne ikke agitere for mig selv med mine tvivlsomme forudsætninger. Det måtte komme ved generalforsamlingen.

Et par dage efter blev jeg ringet op af Bendt Rothe, den ene af de rivaliserende kandidater. Til min store forbavselse sagde han, at det var en glædelig ting, at jeg ville være formand. Jeg har nok virket lidt forbavset, men han fortsatte: »Jeg springer fra, da jeg ikke er så dum at opstille mod Dem.«

Nu var der foreløbig kun én konkurrent, og jeg begyndte at blive vigtig som en hanekylling.

Man kan nok smile ad, at det skulle være så stort at blive formand for skuespillerne, men når »man« er mig, var det større end den fineste og højst lønnede embedspost. Jeg kunne ikke undgå at tænke tilbage på den dag for 26

år siden, da jeg stod udenfor Folketeatrets port og efter en — syntes jeg — mislykket prøveafleggelse var lige ved at opgive drømmen om at komme i den skønne muses tjeneste.

Generalforsamlingen havde kun et punkt på dagsordenen: Formandsvalg, men det var jo heller ikke så ringe en ting, og den kunne blive til hvad det skulle være. Ganske vist var der endnu kun to kandidater, der var stillet op, men loven var sådan, at der udmærket kunne dukke flere op, nemlig her på generalforsamlingen. Den afgående formand ville ikke blande sig; måske han, som det ikke er ualmindeligt for formænd, mente, at der ikke var nogen, som var værdig til at blive hans efterfølger.

Dirigenten gav ordet til Gunnar Lauring, som varmt og kort anbefalede, at man valgte mig. Fra Bendt Rothe, som var i engagement i Ålborg, var der et langt brev, som blev læst op, og som konkluderede i samme anbefaling. Endelig, og ret uventet, en tale af kæmpen og kæmperen Peter Nielsen, der stadig vil huskes som en glimrende skuespiller, som tidligere formand og for hans oratoriske begavelse. Ham havde jeg egentlig frygtet — uvist af hvilken grund — som værende min hårde modstander, men han sagde blandt andet (ifølge referat): »— og ser De, mine damer og herrer, alt det, jeg her har nævnt af, hvad vi kræver af formanden for den danske skuespillerstand, var jeg klar over, at vi havde, så snart jeg hørte, at Kai Holm ville stille sig. Der kan næppe nu findes en bedre kandidat end han, fordi han nemlig ejer den evne at kunne sætte ind, hvor der skal sættes ind, og forstår, som den ægte vestjyde han er, hvor de svage punkter hos en modstander findes — hvor man kan fire, og hvor man skal slå til — og han ejer en uhyre energi

og foretagsomhed. På ham passer St. St. Blichers ord: »Jyden han er stærk og sej.« Jeg er blevet spurgt, om jeg nu også mente, at Kai Holm ville gå ind til dette arbejde af særlig interesse for og kærlighed til forbundet. Dertil svarede jeg, at det var mig så rasende ligegyldigt — det, som har interesse, er, om han er manden, der kan og vil gøre det arbejde, der skal gøres, således at hele standen kan være tjent med det og nyde godt af det, og det tror jeg nemlig, Kai Holm er.«

Efter manuskript redegjorde jeg, som det krævedes af kandidaterne, for mit program. Det indeholdt naturligvis mange løfter om, hvad jeg agtede at gøre, men det var nu mest selvfølgeligheder, der ikke kunne støde an. Jeg vidste jo alt for lidt om det hele til at fremsætte noget epokegørende eller revolutionerende.

Nu var det modstandernes tur; de, som holdt på Poul Holck Hoffmann, og de var ikke blide. Her kom det igen med arbejdsgivermentaliteten (langt ord), mine utilbørlige former for engageringer af skuespillere til Skolescenen (noget ingen af dem havde erfaret), — og at jeg aldrig havde vist nogen interesse for forbundet eller kærlighed til standen o.s.v.

Det skulle jeg svare på — og nu opdagede jeg noget, jeg aldrig havde vidst, en helt ny fornemmelse, en kildrende fryd ved at kunne debattere. Det var noget andet end et tørt manuskript. Jeg gav igen, først skarpt med krav om beviser og eksempler på min grusomhed overfor kolleger — hvad ingen af dem af nærliggende grunde havde beviser for. Det viste sig også, at jeg kunne være ironisk og få latteren med mig ved til slut at erklære mine angribere — ikke ligefrem min kærlighed, men at jeg glædede mig ustyrligt til kommende samarbejde med dem, og håbede, at nogle af

dem blev valgt ind i bestyrelsen samtidig med mit valg til formand. Jeg dyede mig desværre ikke for at blive ondskabsfuld og fornærmende ved at undskylde, at jeg ikke huskede deres navne, eller hvor jeg havde set dem på en scene.

Jeg opdagede, at det også er godt for en skuespiller at høre håndklap og bifald fra andre podier end en scene.

Og så var det Poul Holck Hoffmanns tur. Han talte om den store glæde, han havde haft ved sit arbejde i og for forbundet gennem mange år, og hvilken betydning, det ville være netop nu at få valgt den rette formand.

Og nu kom en bombe med eftertryk (referat): »Fra og med denne generalforsamling trækker jeg mig tilbage fra al aktiv forbundsvirksomhed — jeg nedlægger de tillidshverv, mine kolleger har vist mig den ære at tildele mig gennem årene, og nu sidst den store tillid at opfordre mig til at stille mig som kandidat ved dette formandsvalg. Jeg siger Dem tak! — *men jeg kan ikke tage mod dette hverv.*«

Der var helt stille, da han gik ned fra talerstolen, selv hans ivrigste tilhængere undlod at klappe. Overraskelsen og skuffelsen var for stor.

Jeg følte, at det var en bitter og skuffet mand, der nu stille satte sig ned bag i salen. Hvad var der dog sket, siden hans venner og tilhængere ingen anelse havde haft om denne beslutning, som måtte være truffet ret pludselig.

Ingen kunne være i tvivl om, at han gennem lange tider havde forberedt sig til at blive formand, hvad han faktisk også var prædestineret til. Også jeg havde nok stemt på ham, hvis ikke jeg selv var kommet på tale. Han havde da også selv og gennem andre agiteret for sit valg indtil de seneste dage. Var det virkelig sandsynligt, at det var kampen mod mig, han ikke turde tage?

»Formanden«.

Hvad nu? Dirigenten sagde, at det var hans pligt at efterlyse forslag til formandsemner. Som det havde udviklet sig, var der nu kun én kandidat, Kai Holm. Der blev gjort opmærksom på, at det var her på generalforsamlingen, forslagene måtte komme; der blev ikke flere muligheder. Der måtte dog være mening i forslagene og sikkerhed for, at emnerne var villige til at modtage valg.

Der var flere på talerstolen med opfordring til Holck Hoffmann om, at han skulle trække sit nej tilbage, men da det ikke lykkedes, og der ikke kom nye forslag, hævede dirigenten generalforsamlingen med konstatering af, at den havde valgt Kai Holm som eneste emne.

Men så var jeg jo valgt. — Ork nej, ikke endnu, skønt mit valg var sikkert, og jeg modtog lykønskninger. Ifølge lovene skulle der urafstemning til af hensyn til alle de medlemmer ude i landet, der var forhindret i at være med ved generalforsamlingen, men der kunne ikke opstilles flere kandidater. Det var blot et ja eller nej på stemmesedlen. Da valgets udfald var en realitet, måtte det ventes, at mange ville undlade at stemme, men da tiden kom, var der dog ca. 425 stemmer med ja og 25, som ikke ville eje eller have mig.

Nu lader jeg formanden være i fred en tid.

Før denne generalforsamling blev der af Skolescenens bestyrelse holdt en lille afskedsmiddag for mig, hvor formanden, departementsschef Paludan-Müller, og rektor Ejnar Andersen for skolerne talte og lovpriste mig med understregning af, hvilket tab min afgang ville blive for institutionen. Her kom jeg til at tænke på historien om den landsbylærer, som beboerne var så utilfredse med, og da han endelig søgte sin afsked, holdt de en glædes- og afskedsfest

for ham med fælles kaffebord i forsamlingshuset, hvor hele sognet deltog. Alle talerne fremhævede hans dygtighed og sørgede over, at han nu ville rejse. Det syntes læreren var synd for dem, og i sin svartale sagde han, at efter det, han i aften havde hørt, nænnede han ikke at forlade dem, men ville trække sin afskedsbegæring tilbage.

For alle, som ikke skulle bestille noget særligt og ikke var landmænd eller gartnere, var denne sommer en dejlig sommer, og det blev den også for os. Vi kastede os ud i det helt vilde og købte sommerhus i Hornbæk — dengang endnu til ret små penge, dog store nok, når man næsten ingen havde. Da det var sket, forlod vi det straks og tog på biltur i Norge. Fra Oslo over Hønefoss gennem Hallingdalen og — — nej, vi stopper et øjeblik i Hallingdalen. Vi var ved frokosttid blevet sultne og spurgte efter en kro; vi fik at vide, at der et par kilometer fremme fandtes sådan en, blot et lille stykke til venstre fra vejen; vi kunne ikke tage fejl. Det gjorde vi sådan set heller ikke, men drejede og gik ind. En pæn kone, åbenbart krokonen, kom ind og hilste, og jeg spurgte friskt, om vi kunne få noget smørrebrød: »Jo da,« men vi måtte tage til takke, da de kun havde noget pølse og gejteost. Nå-ja, lad gå. Vi satte os og så os omkring, men så siger vores datter: »Far, det er da et mærkeligt værelse til at være krostue.« Men jeg svarede, at hun jo ikke vidste meget om norske kroer. Hun havde dog gjort mig usikker, og da den pæne kone kom med et stort fad smørrebrød, sagde jeg med selvfølgelig tone: »Dette her er da en kro.« Svaret kom med et smil: »Nejda.« — Jamen — jamen, hvad da? »Det er bare landbruk.«

Nåda, hvad skulle man sige i flovhed og befippelse; det blev blot til dumme undskyldninger. Konen svarede blot med at sige, at nu kom kaffen, men den var desværre ikke

ægte. Hun forsikrede, at hun var blevet så glad, da hun så, der kom gæster, men dobbelt, da hun kunne høre, vi var danske. »Vi har Dere så meget at takke for.« Det kunne gøre en flov at høre, blot for de pakker med fødemidler, der var gået fra os til dem. Der kunne naturligvis ikke være tale om betaling for den velmagende frokost, men til gengæld spurgte hun ud om Danmark og de år, da vi, som hun sagde, havde været i fælles båd. Sådant mente altså hun og mange nordmænd, vi traf på vor tur vestpå over fjordene op til Åndalsnæss og nedover Gudbrandsdalen.

Min formands-forgænger var foraget over, at jeg rejste ud i stedet for at lægge al min kraft i forberedelse til min nye gerning. Men jeg syntes ikke, der var noget at forbedre, særligt da forbundskontoret var sommerlukket, og tilmed mente han, som jeg skulle have nøglen af, at den ikke kunne betroes mig, før det endelige udfald af urafstemningen forelå.

Det var spændende at komme til Lemvig igen, — vi havde ikke været hjemme i flere år; dels fordi der ikke havde været megen tid til at holde ferie, men også fordi rejserne var så besværlige under besættelsen. Dertil kom, at Jennys og mine forældre var døde, men mit gamle hjem bestod dog endnu, overtaget sammen med møbelforretningen af min ældste bror.

Jeg blev lidt forskrækket, da jeg gik op ad den hjemlige trappe. Min bror havde nemlig ophængt en række store fotografier af den mandlige slægt, og jeg syntes, de gamle så så vrede, ja næsten truende ned på mig.

Der sad først oldefar, David Holm, født i Lemvig 1792, og senere snedkermester samme sted. Han skal have været en meget solid mand, hvad han også så ud til med det tunge

ret stoute ansigt og den brede mund, hvorfra underlæben, lidt grov og sur, skød frem.

Han havde været så fornuftig at gifte sig med en rig gårdmandsdatter fra egnen, og det gav ham råd og tid til at tage snedkeriet nogenlunde let for mere at kunne tage sig af sin bys trivsel som byrådsmedlem. Han var Dannebrogsmænd og havde også en medalje. Hvorfor havde han ikke ladet sig fotografere med disse hæderstegn? Det var et underligt blik, han sendte mig deroppe fra sømmet, lidt ondt, men også uforstående. Det var nok, fordi han ikke ville anerkende mig, og havde man dengang fortalt ham, at en efterkommer skulle blive skuespiller, ville han ikke forstå et

*David Holm,
snedkermester i Lemvig.*

pluk af, hvad det var for noget underligt noget.

Farvel, oldefar David; jeg ved for lidt om dig, men du ser ud til at have været en hård og stædig snegl. Det sidste forplantede sig ned gennem slægten helt ud i det tågede overdrev til skuespilleren. Jeg ved dog, at du ikke var den første Holm, som syslede med træet. Din far snedkererede lidt, men var ellers ridende post mellem Lemvig og Ringkøbing, født på Holmsland, hvorfra han vel har navnet — eller også har landet taget navnet fra Holmerne. Det sidste har jeg vel lov til at leve i troen på. Han flyttede jo til Lemvig kort efter din fødsel, oldefar — efter sigende fordi en viril amtsforvalter efterstræbte hans kønne kone.

Et lille skridt til højre, til sønnen *Christen Holm*, født i Lemvig 1820 — også snedker. Ligesom sin far fornuftigt gift med en jordemor, hvis gode indtægter også friede *ham* fra at slide for hårdt med sav og høvl. Dig kender jeg, bedstefar. Vi havde dig om os i hele vor barndom, og som bedstefar var du uforlignelig. Du forkælede ni børn, og de så op til dig med en blanding af kærlighed og ærbødighed for familiens ældste. Men overfor andre end din egen familie har du nok ikke været så rar, efter hvad man fik at høre. Du var, som din far, mangeårig byrådsmedlem og dermed fattigforstander, og den slags var i de tider, hvor man ringeagtede fattigfolk, ikke just populære blandt dem.

Christen Holm.

Du er i fint tøj med dannebrogskors og medaljer, men alligevel synes jeg at kunne føle din gammelmands-aroma i næsen. Denne blandingsduft af menneske, skråtobak og perikondram, som også hang i dit kammer, og som vi børn nok mærkede, men uden at det generede os — tværtimod. Perikon! Denne plante blev mine brødre og jeg sendt ud for at plukke i dalene omkring Lemvig i september, binde dem i bundter, og når de så var blevet brune, plukke kærnerne af dem, hvorefter bedstefar satte dem til trækning i brændevin. Han drak det som mikstur af hensyn til min mor, som ikke syntes om hans drikkeri, og derfor skar han

pligtskyldigst de værste grimasser, når hun så, at han tog en snaps.

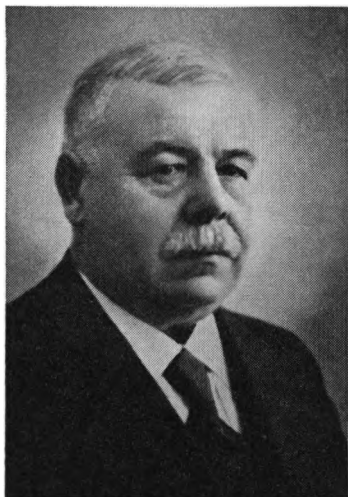
De fortjenester, som du fik kors og medaljer for, var din indsats som frivillig i den slesvigske treårskrig, men jeg husker ikke, at du har fortalt om dine bedrifter. En medalje var russisk, en anerkendelse for en vistnok betydelig indsats med indkvartering i Lemvig af de flere hundrede officerer og søfolk fra det russiske admiralskab »Alexander Newskij«, som strandede ud for Håboør omkring 1850.

Du ryster på hovedet ad mig, men du kan da for pokker ikke vide, *hvor* galt det i virkeligheden er. At jeg forlod det håndværk, som du syntes passede så godt for mig, kan du måske have en anelse om, da du godt vidste, hvor ked jeg var af det, men at jeg nu hører til skuespillerrakket, som du og andre bedsteborgere benævnte dem, vil du ikke tænke i din vildeste fantasi. Det ville være en *for* stor forsmædelse af slægten.

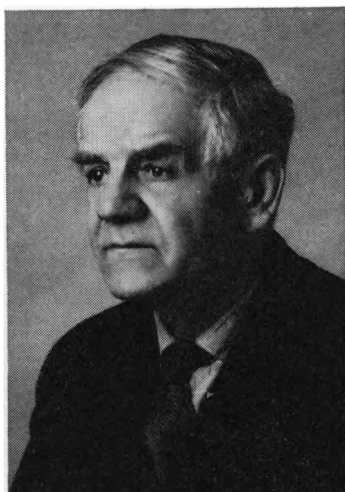
Jeg går hen til far, *snedkermester Carl Holm*, Lemvig, født samme sted 1860. Han giver mig en helt anden kærlig fornemmelse end de to foregående gubber. Han giftede sig ikke til penge, men med den kæreste, yndigste pige i byen, som desværre var fattig. Min mor skænkede ham ni børn, hvoraf tre var piger, og hans lod blev arbejde og virke for at give dem en god barndom — og vi kan vel alle skrive under på, at det lykkedes fuldt ud. Der kom både svende og lærlinge på værkstedet, men det gav ikke velstand. Også han blev en afholdt og anset borger i byrådet og mangeårig formand for Håndværkerforeningen, hvor han fik oprettet friboliger for gamle håndværkere og deres enker — noget ret uhørt dengang i en lille by.

Som jeg tidligere har fortalt, kneb det ham straks at for-

stå, at en af hans seks sønner brød ud fra håndværker- og handelsstanden for at blive noget så fremmedartet som skuespiller. Men tiden havde dog givet ham et andet syn på »den slags« end den, som forrige generationer havde,

*Carl Holm,
snedkermester i Lemvig.*

*Magnus Holm,
snedkermester i Lemvig.*

og han affandt sig med det og blev efterhånden meget interesseret i denne min nye tilværelse. Jeg tvivler meget på, om jeg havde kunnet »bryde ud«, hvis det var gået for hårdt på.

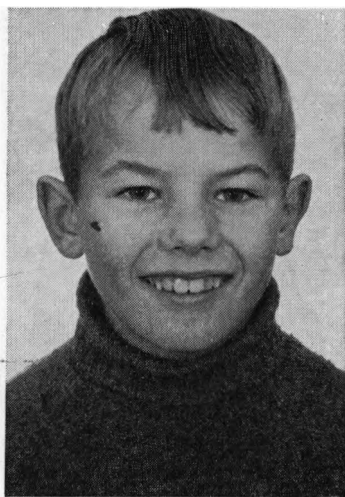
Næste snedkermester er min ældste bror, *Magnus Leopold Holm*. Endnu er han, mens jeg ser på hans billede, spillevende og står ved siden af mig og døde først mere end tyve år efter dette besøg. Hans navn kunne bedstefar ikke li', fordi det var et opkald efter min mors far — de lidt dårligere stillede Sløk'er.

Magnus var også en blanding af Holm og Sløk i sind og skind. Holmernes rolige men stædige væsen og den liv-

lige men optimistiske slægt, som mor tilhørte. Han havde megen charme, var populær, og han sprudlede af lune. Men en ganske lille årsag kunne vende hans temperament til sortsyn, så han blev vanskelig.

Arne Holm, snedkermester og møbelhandler + gårdejer i Lemvig.

Peer Holm, kommende snedkermester og møbelhandler i Lemvig.

Men han var en dygtig forretningsmand, der i tide lagde håndværket tilside og handlede, så den arvede møbelvirksomhed blev drevet op til den betydeligste indenfor en stor omkreds — ikke mindst takket være kompagniskabet med hans søn:

Arne Holm, møbelsnedker og -handler i femte led, hvis man ikke tager snedkeren med posthornet med i den gamle 170-årige forretning, der begyndte beskeden i et lillebitte hus i Søndergade. Nu har min nevø ved sin dygtighed og energi en møbelforretning med en omsætning så stor, at

den ikke nævnes, da han nødtigt vil give anledning til pral eller misundelse. Som om dette ikke kunne være nok, driver han sammen med sin kone et mønsterlandbrug med en speciel kvægrace.

Den gamle slægt i Lemvig klarer sig altså uden mig — og jeg kan roligt og med god samvittighed forlade emnet — nej, Arnes og Sonjas søn Peer vil fortsætte med møblerne.

Selve byen, hyggelig anbragt i det lune hul, lignede sig selv, men det, man ikke troede muligt, var sket: bakkerne, som man havde regnet for ubeboelige, var nu pyntet med kønne villaer og huse; her så helt velhavende ud. Før havde der kun været bebyggelse helt oven på dem ved stationen, hvortil der fører 137 trappetrin, man skulle kæmpe sig opad, hvis man ville med toget; ellers måtte man nøjes med dagvognen — men altså ad den anden bakkevej. Det var altid let at komme til Lemvig, men den var svær at forlade. Og det er forståeligt, for hvor er her smukt.

Nok havde jeg altid syntes, her var rart, særlig at komme hjem til i de lange ferier, men der skulle alligevel ligge år imellem, før skønheden rigtigt gik op for en. Limfjordens helt særegne belysning med opalskær fra havhimlen fik jeg for alvor sans for den sommer — bakkerne, hvorfra man havde verdens dejligste udsigt over bredningen, thylandsbakkerne og byen, der skilte søen fra fjorden. Havde jeg haft digtere vner som Lemvigs store søn, Thøger Larsen, ville jeg have sunget om det, men når man kun har nogle evner til at tolke, hvad andre har skrevet, må man nøjes med selv at nyde og konstatere det.

Ja, *Thøger Larsen*, ja. Mon han har betydet mere for nogen end for mig? Det var jo ham, der opdagede mig blandt andre dilettanter på afholdshotellet og fik sin for-

mående ven, kreditforeningsdirektør Orla Buhl pudset hen for også at se på mig. De to i forening syntes, jeg var anbragt på en forkert hylde, og fik mig ad sære veje anbragt på den, de syntes jeg hørte til: scenen. På og omkring den kom jeg da ved skubbet fra de to til at virke foreløbig de næste 50 år, hvorefter jeg så begyndte at skrive om det.

Thøger tog sig også af min kulturelle opdragelse. Først mens jeg endnu boede i Lemvig og derefter når jeg var hjemme om sommeren. Han gav mig forståelse for kunst, lærte mig at vurdere litteratur og fortalte om universet o. m. m. Vi gik lange ture omkring søen og ikke mindst langs fjorden om til det sted, hvor nu mindestenen for ham, med Johs. V. Jensens digt, er rejst, og helt om i krogen ved Gjeller Odde til det lille boelssted, hvor han var født. Kun i de lyse nætter havde Thøger tid til at gå og belære mig. Fra hen i august og i klart vejr skulle han jo tyde stjerner i sin store kikkert — og digte om dem.

Buhl skrev om ham i en revy:

Thøger skriver sange,
han har alt skrevet mange,
på stjerner er han klog.
Han med månens mand drak dus
i kikkertglas så lange.

En af de sidste somre, jeg besøgte ham, havde han en gæst. Da jeg trådte ind ad døren, lød der råb fra en mørk krog: »Hvad skal det grimme muskelbundet her?« Stemmen kunne man ikke tage fejl af, den var Otto Gelsteds. Jeg måtte senere til Thøger Larsens store morskab fortælle, hvorfra Gelsteds aversion mod mig stammede. Det er en hel historie — og her er den.

Vi var sammen til maleren Niels Bjerres 70-års fødsels-

dag. Den blev holdt med en vældig fest på restaurant »Milano« ved hjørnet af Büløvsvej og Aaboulevarden. Gelsted var højt oppe, hvad vi vel alle var. Men den lille mand var efterhånden blevet meget snakkesalig, og hans skarpe stemme skar igennem alt. Han irriterede mig. Jeg vidste ikke dengang, at han var en betydningsfuld digter, oversætter og kritiker, og var vel forresten også ligeglad, for pludseligt tog jeg den lille lette person og flyttede ham op på et hjørneskab, vel ca. halvanden meter højt, og befalede: »Nu bliver du siddende der og holder kæft.« Til de, der ville hjælpe ham ned, skreg han: »Nej — nej, jeg tør ikke, før I har overmandet uhyret.« Ned må han jo være kommet, for da jeg to dage senere kom ind på Kongens Nytorv, så jeg ham i en tilstand, der kunne tyde på, at festen endnu ikke var forbi for ham. Hvorfor han stiledede hen mod mig, kan kun forklares ved, at han gennem sin tåge genkendte noget. Han råbte på afstand: »Hvor er alle de andre,« men da han kom helt nær, blev han grebet af panisk rædsel og løb, råbende om hjælp, over mod Charlottenborg, hvor han forsvandt gennem porten.

Senere fik jeg så megen respekt for Otto Gelsteds begavelse, at jeg aldrig mere kunne tænke på at gøre ham legemligt fortræd, men hans aversion mod mig holdt sig, så længe han levede.

Om Thøger Larsen er der sagt og skrevet så meget stort, og jeg skal ikke forsøge nogen bedømmelse af ham.

Sidst har jeg været med i en TV-udsendelse om ham med et par af hans barok-humoristiske digte. Som humorist er Thøger Larsen vel ikke særlig kendt, men også som sådan var han pragtfuld. I nogle erindringer har overkirurg, dr. med. Carl Aaberg peget på det med flere eksempler. Aaberg havde et nært venskabsforhold til Thøger

Larsen, helt fra den tid, da digteren var kontorist på faderen, landsinspektør Aabergs kontor i Lemvig, og overkirurgen var en lille dreng.

På en italiensrejse, som de sammen foretog, var de oppe i nærheden af Vesuvs krater, hvor Thøger, som altid var bange for tordenvejr, oplevede det, rystende af skræk, der blev særlig udpræget, da der også kom et buldrende udbrud fra krateret. Da det var forbi, bemærkede Thøger: »Det var jorden, der slog en skid.« Han kunne, når han var i selskab, som passede ham, være sprudlende morsom, og hans latter kunne også rulle, når der fra andre kom en mere eller mindre bevidst rammende bemærkning.

Jeg husker engang, da jeg var kommet i selskab på Bovbjerg badehotel med ham, Jeppe Aakjær, malerne Niels Bjerre og Johannes Larsen. Vi skulle alle tilbage til Lemvig og blev kørt i hotellets charabanc til Bonnet Station. Man havde på turen drillet Jeppe Aakjær lidt, men da det stødte ham, drev snakken over på berømte opfindere, og den fortsatte om samme emne, da vi sad på Bonnet kro og fik en genstand.

Karlen fra hotellet, kusken som havde kørt os, var budt med ind på en kaffepunch; han var en herlig type, kæmpestor med et vældigt overskæg, ikke særlig velplejet, mørk ned fra næsen, ellers lyst og hængende ned over munden, så han med et hurtigt snuptag med underlæben kunne suge den del af punchen ind, der havde sat sig i skægget. Han havde ikke mælet et ord på køreturen, men da der nu blev en lille pause i praten om opfindere, kom det — efter et godt slubrende sug: »Ja, det ka' vær' godt nok me' all dem, men ham der hitted' po og hæld' brændvin i kaffe, han var fanden hulemæ heller ingen dorrehowed.«

Thøgers latter drønedede, og han bestilte straks en ny kaffe-

punch til »dette skønne menneske« trods det, at han selv var fanatisk totalafholdsmænd.

Vi skulle selvfølgelig også besøge Jennys barndomssogn ved havet. Hun havde strittet imod, da hun havde hørt om, hvordan der nu så ud — og det var virkelig et sørgeligt syn. Hendes forældres hus, hendes barndomshjem, var borte, taget af havet, undermineret af de tyske betonbunkers, dem som generalfeltmarskal Rommel havde karakteriseret som noget værdiløst sjuks. Ved et eventuelt fjendtligt invasionsforsøg ville de bryde sammen efter ganske få skud fra de til sandfundamenterne for store kanoner. Nede på stranden ragede husets pumpestang op, og der lå nogle stumper af de røde tagsten. Jeg ville have et stykke af dem med som souvenir, men det kunne Jenny ikke lide.

Hernede fra kunne vi konstatere, at Rommel havde haft ret. Den største af cementkolosserne ludede ud over klitskrænten, sandet under den var slikket og skyllet væk af bølgerne. Havet var det eneste, der var uforandret. Ødelæggelsen af idyllen i den smukke Dybådal var fuldkommen, selv åen, som før løb lige neden for huset, havde skiftet leje og var næsten sandet til på vejen ud mod havet. Jenny glædede sig kun over en ting: at hendes forældre ikke havde oplevet ødelæggelsen.

Vi tog hurtigt tilbage til Lemvig. Om den er det sagt, at den står i stampe. Det har nu mest lydt fra dem, der tog herfra; folk, som kun kender fremgang i form af industri, rygende fabriksskorstene — den store velsignelse.

Men der må vel også være steder og egne, som skånes. Lemvig og dens omegn ligger altfor akavet til storindustri, men er som skabt til rekreative områder; ja, der findes vel ikke mange steder i Danmark, der er bedre egnet. Men det

kan man jo ikke leve af, siges der. Men folk lever der jo — og tilsyneladende i bedste velgående. Der er god handel med landboer på solide gårde i den frugtbare egn; kun sydpå er der magre jorder, og kun her kan man se såkaldte ødegårde, men alene små boelssteder, der ved udstykninger har fået al for lille jordlod.

Så vidt jeg ved, er ledigheden ikke større her, snarere mindre end i byer med stor industri. Det skyldes også for en stor del det betydelige fiskeri fra Lemvig og Thyborøn, der giver byen stor omsætning og meget arbejde. Her er godt nok at være, og i mine første 25 år kan jeg ikke minde, at jeg nogensinde har kedet mig, selv om forlystelseslivet ikke var eller er det helt vilde.

Men hvorfor stak jeg så herfra? Ja, det er en helt anden historie og beroer vel på, at når man kan blive noget, man ikke engang turde drømme om i Lemvig, må man jo rejse — og jeg må med skam tilstå, at jeg ikke har fortrudt det.

FORMANDEN IGEN

Det blev august og dermed alvor. Med en egen fornemmelse kom jeg den første dag på Dansk Skuespiller Forbunds kontor i Vesterport og tog plads i formandsstolen. Det var en noget bombastisk såkaldt renæssance-armstol af nyere dato, passende for min markante forgænger men ikke bygget til mig.

Det, jeg syntes var noget spændende og stort under valget for et par måneder siden, var i øjeblikket blevet en beklemmelse. Hvad bildte jeg mig ind, da jeg påtog mig dette ansvarsfulde og krævende hverv at være formand for en hel stand. Forudsætningerne var om ikke helt nul, så dog meget ringe.

Vrøvl! Nu var jeg her, og nu skulle det være. Det manglede blot, at skuespillerne skulle møde en forsagt fyr som deres formand. Jeg så mig godt om i mit domicil. Dette her var altså mit kontor, der i midten var optaget af et stort tungt egetræsbord. For enden af det skulle jeg sidde og lede bestyrelsesmøder. Ved vinduet stod *mit* skrivebord, og herfra havde jeg udsigt over Gl. Kongevej til Sct. Jørgens sø med Svineryggen; endnu var det store Imperial og andre komplekser ikke bygget.

Foreløbig var jeg alene her i det allerhelligste, som jeg aldrig før havde betrådt. Når jeg havde været til forhør og bebrejdelser hos Olaf Fønss var det i et forkontor. Her til kunne en synder som jeg ikke tilstedes adgang.

Her var ialt tre kontorer, i det nærmest tilstødende ville

forretningsføreren, den dygtige og populære fru Sigrid Eugen, snart indfinde sig. Hun havde straks under valget lovet mig huldskab og troskab, og det holdt hun i de otte år, jeg havde den glæde at være formand. Der var endnu

Karl Mantzius.

en dame; hun skulle skrive alle de breve, jeg kunne finde på at sende ud.

Mit kontor var et godt kontor – også hyggeligt med en stor bogreol fyldt med smukke bøger, måske ikke ligefrem fornøjelige at læse, men de tog sig godt ud med de guldprægede skindrygge.

Og der – på den modsatte væg – hang i pæne rammer mine store forgængere helt fra forbundets første dage. Jeg måtte hen til den væg og hilse på dem.

Her var den første, fornemme formand, dr. phil. *Karl Mantzius*, den egentlige stifter, i 1904. Endnu mere end doktorgraden betød det, at han var en meget stor skuespiller, som med sin lynende intelligens og en følsomhed, han ikke ville vedstå, spillede et betydeligt repertoire på Det kgl. Teater, hvor han også i en periode var chef. Jeg havde nået at opleve ham i hans berømte udførelse af Grev Trolle i Jacob Knudsens »Den gamle Præst«, hvor Peter Jerndorff var præsten.

Det var egentligt mærkeligt, at netop han mente, at der var behov for en faglig samling af skuespillerne i en organisation. Det har nok været under en af hans konflikter

med Det kgl. Teater. Hans formandstid varede i fire år, og han forlod posten i vrede under en stormende generalforsamling efter en mistillidserklæring fra Dagmartheatrets personale, der beskyldte ham for, at han kun havde varetaget de kongelige skuespilleres interesser, men for privatteatrene var gået ind for vilkår, der var ringere, end hvad deres direktør, professor Martinius Nielsen, ellers ville have givet dem. Martinius var en fjende af dette nye forbund og af Karl Mantzius. Mantzius forlod ikke alene formandsposten men også sit medlemskab. Han ville ikke engang vedkende sig sit eget stiftede forbunds eksistens. Med sin overlegne, biddende form svarede han på en opfordring fra Robert Neiiendam om en udtalelse til medlemsbladet: »Hvad er det for et blad? Jeg har aldrig hørt det omtale. Det er vist ikke noget, man behøver at kende.« Jeg prøvede på at fange hans blik, men han så ligegyldig forbi mig. At jeg var den nye formand for det, han selv havde stiftet, interesserede ham ikke.

Johannes Poulsen.

Efter ham fulgte *Johannes Poulsen*, men det varede kun et år. Han gad ikke høre på alt vrøvlet og skal have sagt: »Jeg elsker at spille komedie, men kun på teatret.« Han så ud til at kunne kende mig og til at sige: »Åh! — det var Dem, der på elevskolen blev bemærket ved, at De — noget provokerende — satte Dem op mod selve teatergreven — ja,

jeg husker forresten også, at De glædede mig, da jeg skulle bruge en, der kunne tale ægte jysk. Men skuespillernes formand? Nej, det havde jeg ikke kunnet forestille mig – nå, men lykke til – stakkels De.«

Emmanuel Larsen. Også hans formandsperiode blev kortvarig – det gik stærkt disse første år. Han var en bræn-

Johan Knudsen.

Emmanuel Larsen.

dende kunstner både som skuespiller og instruktør, og det var med fanatisk ildhu, han gik ind til ledelsen af forbundet. Meget fik han også udrettet på kun to år. Det var inspirerende at møde det stærke blik, han sendte mig, selv om det var fra et fotografi.

I en længere periode var det ikke muligt at finde den rette formand blandt skuespillerne. Der var for megen uenighed. De, der havde evnen, ville ikke påtage sig det utaknemmelige hverv og den sønderlemmende kritik, som

Frederik Winther.

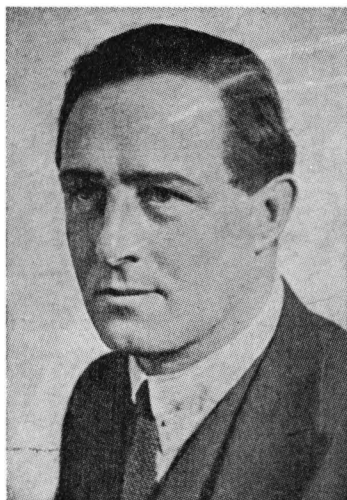
Aksel Jark.

regnede ned over formanden. Man fandt da ud af, at der måske var mere respekt for en personlighed udefra.

I to år virkede teaterentusiasten, godsejer *Johàn Knudsen*, nærmest som forretningsfører, og i et år juristen *Frederik Winther* og endelig *Aksel Jark* fem år fra 1914 til 1919. De tre sagde mig ikke noget udover, at de betragtede mig med noget, der kunne ligne forretningsmæssig ringeagt. Færdig med dem — de hørte ikke til — hen til den næste »rigtige«, som var formand i tre-året 1919–22, *Emanuel Gregers*. Ham kendte jeg fra hans tid som direktør for Casino. Der skete vist ikke så meget i hans formandstid. Han var en meget rolig mand, noget flegmatisk, og han havde en evne til at lade al hård kritik prelle af på sig. Hans væsen var behageligt, og han var med sin urokkelige ro god i forhandlinger. Han sagde til mig fra sit pæne fotografi: »Det kan

du sgu sagtens klare, blot du tager tempereret på nogle brushoveders angreb.

En af dem, han sigtede til, var hans efterfølger: *Peter Nielsen*. Han så nok noget barskt på mig, men det forskrækkede

Emanuel Gregers.

Peter Nielsen.

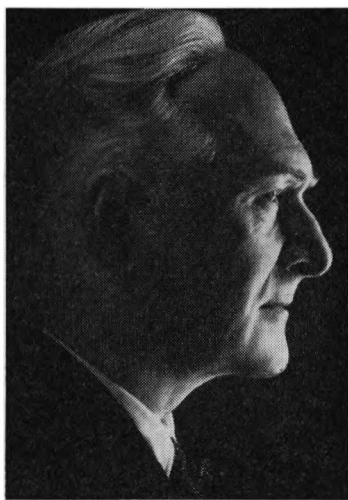
mig ikke, da han jo var gået stærkt ind for mig ved valget. Men der lå noget af en advarsel i hans strenge udtryk, der sagde, at han nok havde anbefalet mig, men det betød ikke, at han på forhånd ville acceptere alt, hvad jeg kunne finde på; det ville tiden og mine gerninger vise.

Det var nok mere hans voldsomme væsen og hårde ord — som forøvrigt altid havde tiltalt mig — end hans arbejde som formand, der skabte en opposition mod ham. I begyndelsen viste han modstanderne tilbage med hele oratoriske mesterværker, men i længden fik de to, som særligt gik imod ham, flere og flere tilhængere. Deres form var blid, men stikkende; og det blide tiltalte mange, og de mange

fandt det ligefrem synd for dem, når Peter Nielsen hamrede mod dem. Det var mere sentimentale følelser end sagslighed, de slog på og sejrede med, da den ene af dem blev valgt som formand.

Knud Rassow.

Olaf Fønss.

Knud Rassow. Han var kendt for at være en fin og ægte skuespiller og det samme som menneske, meget venlig og ærlig i alt, hvad han foretog sig. En virkelig god formand gennem ti år; måske ikke stærk i hårde forhandlinger, men han var populær blandt de fleste medlemmer. Han fik i hele sin periode en voldsom modstander i Peter Nielsen — som tak for sidst.

Jeg kunne se på ham, at han mente mig det godt, selv om jeg ikke helt havde lov til at tage dette til indtægt, da han troede godt om de fleste mennesker, men flere gange var blevet skuffet. Han manede mig med sit blik til ærlighed. — Forgæves ville Elith Pio sige.

Det sidste billede var netop blevet ophængt: *Olaf Fønss*. Ham havde jeg på nært hold og behøvede ikke at se ham i gengivelse, men han var alligevel den, jeg opholdt mig længst ved. Han ville ikke rigtig se på mig, men der fremgik da ikke af hans udtryk nogen form for modvilje, kun en del skepsis. Den ville han nu nok vise enhver, der skulle overtage den plads, som havde været hans i tretten år. Jeg var vel i hans øjne ikke værre end en hvilken som helst anden. Værdig til at efterfølge ham var ingen. Men er det ikke ret selvfølgelig, at han følte sådan efter at have betragtet sig selv som hersker over en hel stand, selv om den tal-mæssigt hørte til de mindre. For ham var den betydelig og ville også blive det for mig. Hans kamp for skuespillernes tarv var ærlig og stærk; man kunne mene for stærk — der skulle hele tiden kæmpes. »Kæmpe« var et ord, han brugte meget. Det, han særligt blev kritiseret og angrebet for, var, at han stadig så modstandere for sig og stædigt holdt fast på standpunkter, selv om de var mindre væsentlige og ikke værd at slås for, men hvor man kunne give efter og opnå fordele af større betydning. Nogen smidig forhandler var han afgjort ikke. Efterhånden blev enhver modstander en fjende, ligemeget om det var udenfor — f. eks. teaterdirektører eller opponenter blandt forbundets medlemmer. Modsigelse var ham en vederstyggelighed og kritik en personlig fornærmelse. Hans væsen på disse punkter var sikkert årsagen til den splittelse, som førte til de temmelig mange udmeldelser og dannelsen af en ny forening af utilfredse skuespillere.

Det må siges til hans hæder, at selv om han engang havde været et verdensnavn som filmskuespiller — hvad der stadigt prægede ham —, var det de dårligst stillede skue-

spillere, han særligt gjorde et meget stort arbejde for såvel faglig som humanitært. Her viste han et varmt hjerte.

Personligt anså jeg ham for en god formand til trods for, hvad jeg her har givet udtryk for, og til trods for, at jeg havde stået skoleret for ham. Det var dog i situationer, hvor han talte medlemmernes sag. På mange felter opnåede skuespillerne mange goder under hans formandsskab — og jeg respekterede ham.

Jeg var blevet helt oplivet af denne gennemgang af mine forgængere og deres syn på mig fra væggen. De var i hvert fald mildere end den gamle del af »Holmerne«, som hang på opgangen til hjemmet i Lemvig, hvor de så ned på ham, der havde svigtet for at blive det, som de ikke havde særlig megen estime for: Skuespiller.

Disse gamle fyre, min fars slægt, som gav navnet, var nok mere bedsteborgerlig ansete end min mors slægt, som til gengæld var mere levende og livlige — nogen af dem måske rigeligt livlige. Slægtens navn er Sløk, og en af anerne var da provst i Skåne, men det er så længe siden, at det var før denne danske landsdel blev besat af svenskerne.

I Lemvig boede tre søskende Sløk. Min mors far, som i sin tid havde været forskellige ting: skomager, politibetjent, men først og fremmest spillemand på flere instrumenter, fløjte, klarinet, harmonika og tromme, og dertil sang han med en meget smuk og stor barytonrøst, som jeg selv har hørt. Han var sine sidste fjorten år lænket til en rullestol, plaget af vattersot og beskæftiget med børstenbinderi. Han solgte selv sine børster om lørdagen på torvet fra sin rullestol. Han og to livlige sønner havde i hans velmagtsdage spillet til dans i byen og omegnen. Det blev fortalt, at da

sønnerne engang svigtede, da de skulle spille i Haboør, tog min bedstefar alene afsted, og til stor jubel klarede han balnatten med skiftevis klarinet, harmonika og solotromme og i pauserne med visesang. Hans broder var organist, en mere fornem musiker på sine instrumenter. Han kunne dog til sin store sorg ikke ernære sin kone og de mange børn med musikken og elever, da han ikke nedlod sig til bal-musik, som heller ikke var forenelig med hans kirkelige embede. Derfor måtte han ty til at være familiefotograf, der bestemt ikke huede ham.

Det var en bohemefamilie, og den seneste af slægten er det ikke mindre, selv om han er professor i teologi: Johannes Sløk, sønnesøn af organisten.

De to Lemvig-brødre Sløk havde altså også en søster i byen, og hun var vel nok den morsomste af slægten, i hvert fald den livligste helt op over firsårsalderen. Tante Stine kaldtes hun indenfor familien, men ellers hed hun Madam Barth, og gud nåde og trøste dem, der kom for skade af at sige *fru Barth*. De fik med hendes hurtige, hoppende stemme, der passede godt til hendes hurtige, bestemte gang på jorden, en omgang: »Jeg er madam, og når I tiltaler mig fru, er det jo slet ikke, fordi man regner mig for en af byens fine damer, hvad jeg heller ikke ønsker at være.« Hun havde ordet i sin magt og brugte det smukt, slet ikke med det underlige lilleby-sprog, som ikke engang var rigtig jysk dialekt, men som jeg selv har talt.

Hun havde det småt og havde altid haft det småt og svært, men frabad sig, at nogen ynkede hende. Hun var højt oppe i alderen, før hun lod sig overtale til at modtage den folkepension, som den gang hed »alderdomsunderstøttelse«, og som hun betragtede på den måde, at det var fattighjælp. I en af håndværkerforeningens friboliger havde

hun to små værelser med samme indgang som sin invalide bror, min morfar. Kun en gang skilte deres vægge, og den var samtidig fælles køkken.

Tidligt var hun blevet enke; hendes mand var faldet ved Dybbøl 1864, netop som hun fødte deres datter Ella. Ud-kommet fik hun fra finere syning for byens honoratiores og ved at pynte hatte.

Madam Barth var yderst proper og sirlig med sin egen lille person. Ovenpå hovedet havde hun en af disse små klatter af sort silke, som pænere damer — nået til en vis alder — pyntede sig med, og jeg kan kun huske hende i en musegrå kjole af hjemmevævet blankt stof og med en selv-kniplet hvid pelerine over skuldrene. Hendes Ella blev tidligt gift med noget så fint som en urmager med egen butik og tilmed i en større by; men hun blev hurtigt enke, og kort efter fik hun leddegigt og lå tilsengs i den inderste af de to små stuer i en snes år, passet og plejet af moderen.

I den første stue, hvor der før havde været syet kjoler og hatte, var der nu slikfabrik og -udsalg. Madam Barths specialitet og store nummer var »figenslik«, som blev frem-stillet sådan: Af de spinkle pinde fra de meget brugte ja-lousier, som hun fik foræret, når de var blevet for gamle, stak hun én ned i figenens kant, og holdende den mellem to fingre dyppede hun frugten ned i et mystisk fluidum, som nok mest bestod af sirup og var en kogende masse. Hun dyppede gang på gang, ligesom man i gamle dage la-vede tællelys. Når der havde dannet sig et passende lag sirupsglasur, blev det færdige produkt med pinden i lagt på en plade — og en ny slik kom i dyp i kasserollen på primussen.

Hele affæren forløb under stor højtidelighed, og ingen måtte se den hemmelighedsfulde vædske, hun med få drå-

ber fra en apotekerflaske hældte i siruppen. Kun enkelte af børnene i familien, de, som havde hendes særlige yndest — og til dem hørte jeg — kunne, hvis de forholdt sig muse-stille, få lov til at overvære tilblivelsen af den attråede læk-kerbidsken. Det var nemlig en lækkerbidsken, som med fi-gen, sirup, pind og det hele kostede en 2-øre og var en stor succes. Fremmede, som kom til byen, blev altid budt på Madam Barths slik på en pind, som nogle uforstående kaldte den. Det var ikke alle, hun ville sælge til; man skulle ind-finde sig med manér og bede, om man måtte købe en figen-slik.

Madam Barth — alias tante Stine — havde ikke de to brødres musiske evner, men hun havde en anden — den dra-matiske, et afgjort skuespillertalent. Folk sagde, at hun var ravende, flintrende teatertosset — og noget var der om det.

Mens den invaliderende bror, min morfar, inde ved siden af ofte sang til sit børstenbinderarbejde med årenes mest bedrøvelige viser, spillede søsteren komedie til sit arbejde. Mens hun dyppede figenerne, spillede hun hele scener, hun havde hørt på teatret hos de turnerende selskaber, og fra vaudeviller, hun selv havde medvirket i ved dilettantfore-stillinger. Hendes publikum nu var den syge datter i sen-gen eller en tilfældig besøgende — helst børn.

Når der kom skuespillere, tog hun med hotelvognen op til stationen og modtog dem på perronen med figenslik. Hun kendte de fleste og kunne bedømme deres evner. Om aftenen opholdt hun sig bag kulisserne og i påklædnings-værelserne under forestillingen. En kort tid havde hun også uden betaling fået lov til at skrive teateranmeldelser i den lokale højreavis men holdt hurtigt op i fornærmelse mod redaktøren, som beskar hendes alt for lange og alt for ro-sende, begejstrede artikler.

Den første sommer, jeg var hjemme efter at være kommet på Det kgl. Teaters elevskole, bad min mor mig om straks at aflægge besøg hos tante Stine, som utålmodigt havde spurgt om, hvornår jeg kom. Og hvilken velkomst! Så snart jeg var kommet ind i den lifligt sirupsduftende stue, overrumplede hun mig med at falde mig om halsen og kysse mig på begge kinder, hvorefter hun gik et par skridt tilbage, foldede hænderne og så på mig, som var jeg en åbenbaring, og udbrød med tårer i øjnene:

»Gud i himlens højeste rige have tak og pris, at der nu er kommet en rigtig skuespiller i familien.« Og hun nejede dybt og i fuldt alvor for mig.

STATSRADIOFONIEN — DANMARKS RADIO

På samme måde, som jeg er veteran fra stumfilmens tid sammen med »Fyrtårnet og Bivognen« og med i en hovedrolle i den første danske talefilm »Præsten i Vejlby«, var jeg også pioner ved de allerførste spæde udsendelser, da radioen endnu var ufødt — altså før den fik statsanerkendelse.

Man regnede ikke »den trådløse« for noget udover, at den kunne bruges til telegrafiske udsendelser og modtagelser. Forsøgene var i hvert fald kun for ingeniører og teknikere.

Ret hurtigt efter, at jeg var startet som skuespiller i 1920'ernes første år, kom jeg med i nogle forsøg foretaget af nogle fantasifulde teknikere og journalister, som benyttede en station, der allerede havde fået navnet Lyngby Radio, og jeg blev også benyttet på Ryvangens prøvestation.

Begge steder lå man i konkurrence med Yorks Passage, hvor den fra Würtemberg hjemvendte kammersanger Emil Holm var begyndt udsendelsesforsøg. Trods modsætningerne var de alle fyldt af en entusiasme, som de fleste mennesker trak på skuldrene af.

Det første, jeg var med til, var en udsendelse fra Lyngby, hvor jeg reciterede digte af St. St. Blicher. Det lille skur, vi opholdt os i, var ikke særlig hyggeligt eller inspirerende, fyldt som det var af de særeste helt Storm Petersenske opstillinger af ledninger, rør og krimskrams og med så lidt

Kammersänger Emil Holm.

lys, at jeg kunne glæde mig ved, at mine digte var lært udenad.

Det var en journalist ved B.T., Elias Nielsen, som var arrangør, senere kom Svend Carstensen til. Om nogen havde hørt min kunst udover de få personer, der var tilstede i skuret, fik jeg ikke at vide, selv tvivlede jeg. Men ganske kort tid efter, under Poul Holck Hoffmanns ledelse, sendte vi fra samme sted hele »Erasmus Montanus«, hvor jeg var Per Degn og hvor bl. a. Soffy Valen (Mantzius) var Nille Berg. Vi skubbede hinanden væk fra den lille tingest, mikrofonen, efterhånden som det var ens tur.

Fornemmelsen overfor dette sære væt dels højtidelighed og dels uforstand — mest det sidste. Tage det helt alvorligt kunne vi ikke, men spillede da hele Holbergs komedie pænt igennem for denne lille døde genstand, der hang foran os.

Men da vi havde sluttet af, kom der en epokegørende telefonopringning — helt fra Randers. Der havde en radioamatør hørt en del af forestillingen gennem øreklapperne fra sit hjemmelavede krystalapparat. Da græd Elias Nielsen — det var lykkedes — og på den lange afstand.

Han og Radioudvalget af 1921, som han var formand for, måtte dog opgive kampen mod kammersangeren, hvem myndighederne havde større tiltro til, og det blev som bekendt ham, der blev den danske statsradiofonis første driftleder i 1925, en titel, han aldrig kom til at synes om, og den dækkede heller ikke hans diktatoriske myndighed. Ganske vist havde han en overordnet i rådsformanden, kammerherre Lerche, men det så Emil Holm stort på, selv om han ikke ligefrem negligerede formanden, i hvert fald ikke altid.

Der er skabt historie om det første lille rum, der blev tildelt kammersangeren i stuen på Købmagergades posthus. Det fik hurtigt navnet »Den omvendte flødebolle«, hvad det

Kammersangeren tager sin overordnede, radiatorådsformand, kammerherre Lerche, ved hånden.

faktisk også lignede i sin sære udformning. Herfra skulle alle radioens udsendelser foregå, og her var jeg med i den første statslige dramatiske udsendelse gennem æteren.

Det var Svend Methlings ensemble fra Casinos lille teater, som fik denne store ære betroet. Udsendelsen fandt sted en sommeraften — og det var nu rart, for vi kunne ikke straks komme indendørs, men hele skuespillerbesætningen

til »Henrik og Pernille« måtte sidde på stentrappen ud til Købmagergade og vente på, at der kunne blive plads. Derinde i »bollen« optrådte nemlig selveste kammersangeren. Hans dybe bas i Henriques »Humlebien« lød svagt ud til os med akkompagnement af en strygetrio, som skulle have været en kvartet, men måtte savne kontrabassen, der stod ude på gangen og kedede sig. Den og han, der skulle betjene den, kunne ikke være derinde. Så store instrumenter var flødebollen ikke beregnet til.

Her var lige så megen for lille plads, som der er nu med Radiohuset i Rosenørns Allé, licenskontoret i Valdemarsgade, administrationen i Osborn på Vesterbrogade, litteraturafdelingen på Islands Brygge og prøvelokalerne i Griftenfeldtsgade m. fl. — for ikke at tale om kæmpe-TV-byen i Gyngeåsen, hvor der trods stadigt byggeri ligeså stadigt råbes på mere plads.

I flødebollen var der ikke mange kvadratmeter at boltre sig på. Da vi til denne første dramatiske udsendelse kom derind, blev vi modtaget af kammersangeren, som med den drønende bas, der aldrig forlod ham, holdt en tale om den historiske begivenhed på denne aften i august 1926. Han udmaled sine visioner om radioens fremtid og betydning — den, vi ikke havde den samme tyrkertro på som han.

Vi blev stillet op som rekrutter langs væggen og fik en række instrukser om, hvor højt vi måtte tale, når vi stod ved mikrofonen, og hvor musestille, vi ellers skulle forholde os.

Under selve udsendelsen dirigerede han med manuskriptet på en nodestol som for et kammerorkester. Når han pegede med en finger hen mod én, betød det klar, og på et vink var stikordet der. Han svedte, hvad vi alle gjorde i

det hermetisk tillukkede lille rum, og hans lorgnet dinglede faretruende på den markante næse.

Da vi var færdige, og han havde modtaget depecher fra teknikken og udefra, kom han tilbage og udtalte sin anerkendelse af forløbet og med håndtryk til hver enkelt, samtidigt med, at han gav meddelelse om, at udsendelsen afgjort var blevet hørt af flere hundrede mennesker — og endelig udbetalte han egenhændigt vore flotte honorarer, 25 kroner til hver, men 100 til Svend Methling, som jo var forestillingens leverandør.

I mange år fortsatte kammersangeren med selv at lede udsendelserne eller i hvert fald være tilstede ved dem alle. Det var en hel forestilling at se, hvordan han dirigerede og omplacerede hver stemme i et orkester, da der blev mere plads i andre lokaler.

Det varede ikke længe, før han med *sin* radio, sådan betragtede han den gennem alle årene, flyttede op i posthusets øverste etage, hvor han bedre kunne brede sig. Der var ligefrem en skuespiller- og musikerfoyer med nylavede Christian den VIII's mahognimøbler, tilmed betrukket med damask. Det var også heroppe, han startede, hvad der nok var hans største bedrift: Symfoniorkestret.

De første år nød jeg megen yndest hos Emil Holm og fik overladt arrangementer med små dramatiske scener, mest udpluk fra klassiske skuespil, samt nogle børneudsendelser. 50 kr. pr. udsendelse, enten der var en, to eller flere skuespillere med.

Efter flytningen til de større og glimrende lokaler i Axelborg blev jeg også benyttet meget. Der var nu engageret fast instruktør til hørespillene, forfatteren Oluf Bang og en regissør, Sigurd Wantzin.

Desværre kom jeg her i konflikt med kammersangeren,

takket være min fordømte stædighed og overvurdering af egen betydning. Det var et hårdt slag efter gode økonomiske tider ved radioen.

Der var kommet en protest fra teaterdirektørerne ved deres formand, Ivar Schmidt på Det ny Teater. Man fandt, at skuespillerne brugte så megen tid og energi på radioen, at det gik ud over teatertjenesten, og man henstillede, at der måtte ske henvendelse til dem, gældende for hver gang, radioen ønskede at benytte en af deres skuespillere.

Emil Holm var ikke til sinds at efterkomme henstillingen, men ville nok vise sig imødekommende på sin egen måde. Uheldigvis var jeg den første, der skulle prøves, og da jeg havde fået tilsendt en god rolle fra Oluf Bang, blev jeg kaldt op til kammersangeren, som bød mig indhente tilladelse til at spille den hos min direktør. Det nægtede jeg, idet jeg med ret voldsomme ord i vrede over kammersangerens befalende tone hævdede, at ingen, heller ikke Ivar Schmidt, ejede mig eller bestemte over min fritid, fordi jeg optrådte på hans teater. Kammersangeren betingede, at jeg indhentede tilladelsen, før jeg kunne udføre rollen på radioen. Men så blev jeg hidsig, kylede rollehæftet på bordet og sagde: »Forøvrigt har jeg ikke haft bud efter Deres lort.« Det gav et sæt i den ærværdige kammersanger; han sagde, dybt rystet, med en stemme, der kom langt nedefra: »Siger De lort?« Det var nu også et grimt ord dengang, langt værre end i dag, hvor det jo anvendes i de højeste kredse. Jeg gik, men fik rollen tilsendt igen efter Oluf Bangs henstilling — og spillede den.

Men så var det også slut. I tre, fire år var jeg i »fryseboksen«, fik ikke en eneste rolle eller oplæsning. Først længe efter at radioen var flyttet til de langt ringere lokaler i »Stærekkassen« fik man brug for mig og min stemme i

Holger Drachmanns »Vølund Smed« som Svartalf. Else Skouboe var Lysalf og Eyvind Johan Svendsen Vølund. Det var en stor forestilling, udelukkende for radioudsendelse med hele symfoniorkestret på tilskuerspladsen og vi skuespillere på Stærkassens scene.

I mange, mange år var alle udsendelser direkte, båndet var ikke opfundet endnu. Men disse direkte udsendelser var faktisk meget spændende. Det var her og nu — der var ikke råd til fortællelser eller fejltagelser — ikke noget med om-spil eller optagelser i brudstykker.

De dramatiske værker blev sendt om aftenen, og der var altid fest og premierestemning i studiet. Damerne var oftest om ikke ligefrem i selskabskjoler så dog klædt til at gå ud.

Under prøverne på »Vølund Smed« kom jeg Else Skouboe på nært hold gennem vort vanskelige samspil, som skulle stemmes ind efter orkestret til Fini Henriques' musik. Hun sagde flere gange, at mit spil, hvor figuren jo er en grell modsætning til den fine, spæde Lysalf, hjalp hende meget. At det var en oplevelse for mig denne første gang at spille sammen med disse to store siger sig selv.

I pauserne kom Else og jeg ind på noget, som hun ikke rigtigt ville kendes ved, da jeg tidligere havde truffet hende kort efter, at hun var kommet til København. Det var ved en middag hos Karen Caspersen; jeg berørte noget om Elses allerførste år. Men nu var hun blevet stor nok til at ville tale om det. Hun foreslog, at vi efter radioudsendelsen skulle gå et sted hen og spise sammen — til nogen fortrydelse for Eyvind, som mente, at han havde en aftale med Else.

Det blev hyggeligt, og det var hendes herkomst, der var emnet for vor snak. Hun var jo ikke født i Århus, som alle mente, men i Lemvig hos jordemoderen der. Hendes mor

var skuespillerinde i provinsen og satte hende i pleje hos to ikke helt unge damer, som havde en trikotageforretning i Østergade, kun et par huse fra mit hjem. Da damerne jo ikke havde børn, hun kunne lege med, og der var nok af dem hos os, kom den ældste af plejemødrene, den myndige Andersine Berthelsen, og afleverede — næsten daglig — Else hos os. Det blev stærkt indprentet, at vi drenge særligt skulle passe på, at den lille skat ikke kom for nær åen, som løb neden for vor have.

Alle var meget betaget af dette lille mørkøjede, mørkhårede dejlige væsen, der virkede som noget fint, som slet ikke hørte til her — hvad hun altså heller ikke gjorde.

Elses plejemødre var stærkt indremissionske og hørte ikke til de såkaldte dannede kredse, og da Else var ca. fire år gammel, blev hun hentet af sin mor til et — syntes det — bedre hjem, apotekerfamilien Skouboe i Århus, som adopterede hende.

Det var lige ved at tage livet af de to søstre, som her havde fået et lille menneske, de kunne kaste al deres ubrugte kærlighed på, og de havde troet, at de kunne beholde hende og give hende en god opdragelse i deres strenge kristentro.

Else forhørte mig i detaljer om, hvordan hendes første hjem og de to søstre var. Det var meget dunkelt, hvad hun kunne huske. Hun havde ikke været i forbindelse med dem, siden hun blev flyttet fra dem, og i apotekerkjemmet i Århus blev de og hendes første barndomshjem aldrig omtalt. Else spurgte mig også, om jeg troede, at de to plejemødre ville bryde sig om at høre fra hende, og det kunne jeg forsikre, de ville.

Det var en lille udflugt fra radioerindringer, men det var dog radioen, der var anledningen til, at jeg kom i nærmere forbindelse med Else Skouboe, og at vi, når vi mødtes, hil-

ste hinanden som bysbørn — også når der var andre tilstede.

Da Else var på oplæsningsturné med »Vor By«, kom hun også til Lemvig, og hun fortalte mig senere om sit besøg hos Andersine, som nu var blevet alene.

Der havde selvfølgelig været gensynsglæde og tårer, men Andersine havde dog ikke kunnet afholde sig fra at bemærke, at hun fra første færd havde fornemmelsen af, at hendes lille pige ville blive noget stort, noget særligt, men at det skulle blive »sådan noget«, var en stor skuffelse. At være skuespillerinde var jo et liv i synd.

Om aftenen havde Andersine (dejligt navn) sneget sig til at høre Elses oplæsning — ja, »sneget« sig til. Hun var ikke gået ind i teatersalen, før alle andre var kommet, og der var blevet mørkt. Hun ville ikke vække forargelse blandt trossøstre, men hun havde også forladt den — uset — før oplæsningen sluttede, og hun havde ikke haft spor ud af det, da hun aldrig havde set en teaterforestilling.

Svære anfægtelser havde hun haft bagefter, og dem betroede hun min mor, meget brødebetyngt. Nok havde hun i første omgang undgået at bringe menneskelig forargelse, men det pinte hende, at hun også havde forsøgt at narre Gud. Det var tungt at bære.

Andersine var forfærdet, da min mor havde smilet og sagt, at hun da havde siddet åbenlyst på en af de forreste rækker, og at hun ikke følte spor af anger, men tværtimod havde nydt den skønne kunst og glædet sig over, at lille Else var blevet en så stor skuespillerinde. »Tænk, hvis Kai kunne, selv om det måtte blive noget andet, nå blot halvt så højt.«

Det har altid undret mig, at mor og Andersine kunne være nære venner. Men det kan forklares med, at der trods

samme indstilling var to slags missionsfolk i de vestjyske egne. De strenge og fordømmende og de gladere, mere tolerante.

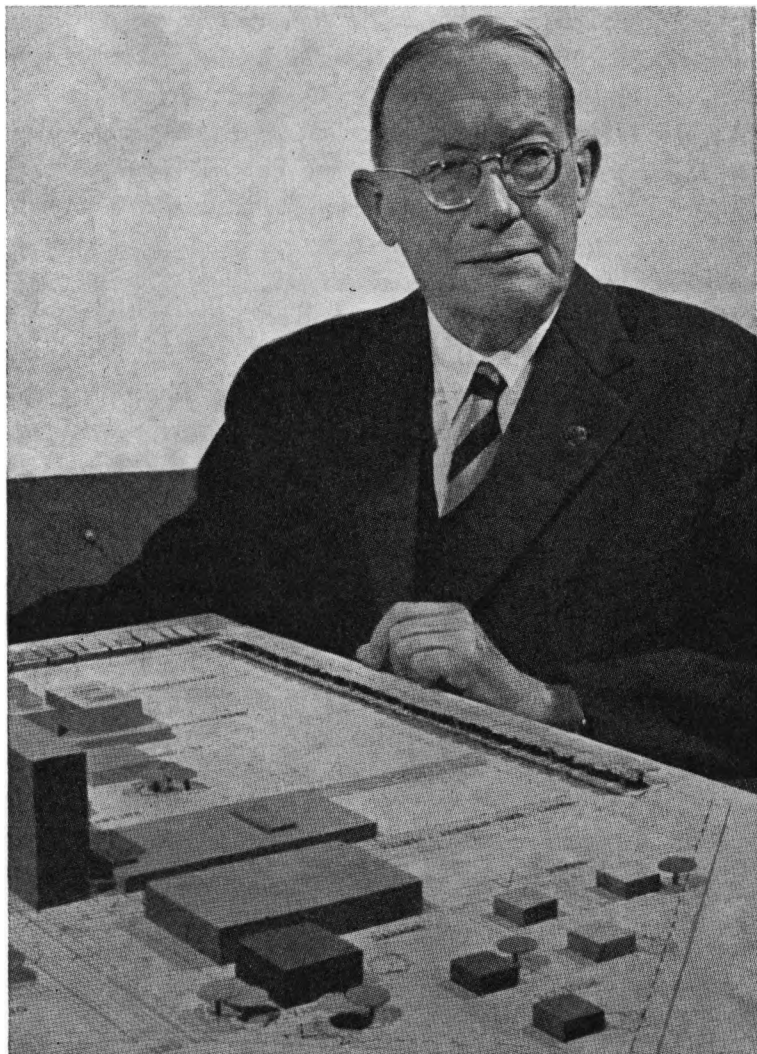
Nu da jeg fortæller om Else Skouboe og Lemvig, er det naturligt for mig at mindes og nævne enkelte af de store oplevelser, hun har givet mig — og vel alle, som har oplevet hende: På Det kgl. Teater som Marie Stuart i modspil med Bodil Ipsens Dronning Elisabeth, Eyvind Johan Svendsens elskede i »Graven under Triumfbuen« og de tos virtuose spil i »Hr. Lambertier«. På Folketeatret under Thorvald Larsen, Lady Teasle i »Bagtalelsens Skole« med sin sidste partner Henrik Bentzon og endelig på Frederiksberg Teater i det amerikanske drama, som foregår i Finland under vinterkrigen 1939–40.

Jeg synes ikke, noget står mere levende for mig end den sidste scene i stykket, hvor Else Skouboe som fru en er blevet alene i sin stue. Hun går tavs omkring, ser på sine møbler, billederne på væggen, tager en lille ting frem — måske et portræt af en af dem, hun har mistet, går hen til sofaen, som står med front mod salen, sætter sig og ser frem — Tydeligt ser og føler man, at hun lader minderne gå forbi — længe, længe sidder hun, til tæppet langsomt går ned.

Hver af de fire gange, jeg så forestillingen, var der minutters stilhed blandt publikum før det store bifald.

Det store, dejlige radiohus i Rosenørns Allé havde man glædet sig til at rykke hen i efter de elendige og upraktiske forhold, der var arbejdet under i Stærekassen.

Der blev dog ikke nogen stor indvielsesfest, dels fordi det blev taget i brug etapevis, først koncertsalen, og dels fordi tyskerne straks på besættelsens første dag den 9. april erobrede huset.

Generaldirektør F. E. Jensen.

Om de meget svære år er der berettet så meget, at jeg ikke skal komme nærmere ind på det. Generaldirektøren, F. E. Jensen, har redegjort for sin kamp mod tyskerne i en bog, der viser, hvad han i de år måtte igennem for dog så nogenlunde at bevare radioen som en dansk radio. Hans fasthed, men også smidige forhandlingsevne med den sikre støtte fra Julius Bomholt og hele radorådet, blev af en betydning, som ikke kan overvurderes.

Efter begivenhederne den 29. august 1943 blev det som bekendt særligt hårdt. De fleste skuespillere undskyldte sig med, at man ikke havde tid, når der blev tilbudt roller i hørespil eller sendt stof til oplæsning. De mente at gå tyskernes ærinde ved at medvirke, nu da der var tvunget så megen propaganda ind i programmerne. Men da det blev rigtigt klart, hvilken støtte de danske skuespillere og andre kunne være for F. E. Jensen, vendte en stor del af os tilbage på betingelse af, at hvad man medvirkede i, ikke var tyskpræget.

Der lå dog en vis fare i at nægte at være med. Et par gange returnerede jeg oplæsninger af tvivlsom slags med den begrundelse, at jeg ikke magtede det, og at det ikke var opgaver for en skuespiller, hvad der blev taget meget ilde op af visse herrer.

En formiddag i slutningen af august 1944 indtraf en vanskelig episode. Der var generalprøve under Oluf Bangs instruktion på et dramatisk spil, der i for sig ikke var noget i vejen med. Vi var færdige med indstuderingen og skulle kun løbe det igennem. Men i en pause blev der af skjulte veje oplyst, at vor udsendelse samme aften — efter ordre fra de tyske herrer i huset — skulle garneres med udlægning og forklaring af spillet fra et par meget mislige herrer. Pludseligt, som efter fælles inspiration, gik vi hen og lagde rolle-

hæfternee fra os. Der var forøvrigt enkelte replikker, som med drejninger fra de herrer kunne give spillet en anden mening. Oluf Bang blev først forfærdet, men holdt med os.

Programchefen blev tilkaldt; det var hans pligt at forsøge forlig, men han var ikke særlig nidkær. Vi erklærede enstemmigt, at vi ikke ville møde til aftenens udsendelse. Sagen måtte op til de højeste instanser. Svend Methling og jeg påtog os at gå med og på alle kammeraters vegne forelægge beslutningen.

Først var vi et øjeblik alene med F. E. Jensen, som nåede at hviske »Stå fast.« Så kom to tyske befalingshavere over den danske radio. De havde fået sagen forelagt og truende og stramt lod de os forstå, at de måtte anse Methling og mig for hovedmændene af dette opgør, og at de vanskeligheder, der ville opstå af det, først og fremmest ville ramme os. På det gentagne spørgsmål, om vi godvilligt ville gå tilbage til studiet og forårsage, at programmet gik sin aftalte gang, svarede vi kun et kort nej. De så over mod F. E. Jensen for at få støtte, men der var ikke noget at hente, han sad urokkelig uden at fortrække en mine på sin direktørstol og lod dem køre løs — foreløbig. De blev lidt usikre og begyndte at tale om betingelserne for, at programmet kunne gennemføres. Vi pegede på nogle replikker, der burde stryges, og forlangte, at de to herrer, der skulle indlede og slutte spillet, blev fjernet.

De gik, sammen med F. E., ind i et andet kontor, hvorfra F. E. ret hurtigt kom alene tilbage. Han pegede på en mikrofon, der var anbragt, og med en bøs stemme men med et smil sagde han, at man var gået ind på vort krav, men udelukkende fordi det kunne være til gene at sætte et nyt program op på så kort tid. Stemmen fik nu en strengere tone og blev kraftigere i retning mod mikrofonen: »For de

to oprørske og provokerende herrer, Dem Svend Methling og Dem Kai Holm, kan der ventes et alvorligt efterspil.«

Han fulgte os ud til døren og sagde dæmpet: »Jeg regner med, at mit ord på, at indrømmelserne bliver overholdt, er nok,« — og det var det. Det lovede efterspil mærkede vi kun på den måde, at adgangen til Radiohuset var os forbudt. Men forbudet kom altså kun til at virke i få måneder.

TV — FJERNSYNET

Hvis jeg nu også fortæller, at jeg var den første danske skuespiller, der medvirkede i dette nyeste medium, vil man vel enten sige, at det er løgn eller betragte mig som det tidligste, ældste mosefund, den sidste rest fra stumfilmene, den første i talefilm, i radioforsøgene, før der blev radio, med i den første dramatiske udsendelse, da der blev en radio, som nu siger, at han også var den første skuespiller i TV.

Men man behøver nu ikke at være så forfærdende gammel for at se, det kan være sandt. Det kan jo ligge i den rivende hurtige udvikling af medierne og et mærkeligt held med tilfældigheder, der gav mig disse chancer. For det var jo tilfældigheder — og heldet, som stadig har fulgt mig helt til i dag. Men jeg tror også, der var noget andet, og dette andet hedder nysgerrighed. Den gjorde, at jeg fandt det spændende at være med i noget nyt, selv om det som f. eks. ved radioens start, var noget, jeg ikke troede på. Jeg gik altid med og spurgte ikke om, hvad jeg fik for det — og det lønnede sig. Netop det med betalingen var en af årsagerne til, at Lawaetz, som kendte den side af mig fra radioen, henvendte sig til mig, da han så at sige uden midler forberedte sit fjernsyn.

Som den første — skal vi kalde det »forsøgsskuespiller« — i TV hænger det sådan sammen:

Allerede i 1947, flere år før det blev alvor med indførelse af dette velsignede — af nogle fordømte — medium i

Kai Holm som »Jeppe« under de første prøveoptagelser, før der blev fjernsyn i Danmark.

Danmark, sled Jens Frederik Lawaetz med forberedelser og kamp mod modstandere for fjernsynet. Modstanden var stor og bevilgede midler til undersøgelser var som nævnt små, men han og særlig to af de første medhjælpere, Kjeldstrup og Sørensen, gav ikke op.

Nogen klarhed over hvilket system, det franske eller engelske, man til sin tid skulle anvende, var der selvsagt ikke taget stilling til. Franskmandene kom først med tilbud, og her var det, jeg kom med. De kom — et stort hold med ap-

paratur, hvormed der skulle vises praktiske prøver. Det skete på Polyteknisk Lærestalt i Sølvgade.

Jeg lå i en kæmpestor himmelseng som Jeppe på Bjerget, der vågner op i baronens seng. Foran mig havde jeg de kæmpestore kameraer og projektører, og i et rum ved siden af var fjernsynsskærmen, hvor man skulle se og bedømme resultatet. Hvor mange gange jeg spillede scenen i løbet af de to dage, husker jeg ikke, men det var adskillige.

Det var en hel svir, og man kan ikke kalde det anstrengende, da jeg lå mageligt, komfortabelt og lunt. Det lune gjaldt dog kun mig. Der var hundekoldt i lokalet, når projektørerne var slukket. De fire kønne mannequiner, som også medvirkede, frøs, indtil jeg fandt på at indbyde dem til at ligge hos mig i den brede seng under den lune dyne — i de lange pauser. Her var rigelig plads med to af de yndige på hver side af mig. På skift lå de så nærmest og tæt op ad Jeppe og nød min legemsvarme. Det var virkelig en nydelse for os alle fem, men det havde vel været nok så rafineret — men farlig for mig —, om jeg havde haft dem enkeltvis.

Nogle år efter ved en større fest kom en smuk, nu moden dame, hen til min kone og mig og sagde højt og frejdigt (jeg kendte hende ikke): »Åh, Kai Holm, kan De huske, hvor vi havde det dejligt, da jeg lå og varmede mig ved Dem under dynen.« Det varede lidt, før det lille chok fortog sig, og jeg mindedes baronens seng, og en smule længere at få Jenny forklaret sammenhængen.

Som agitation arrangerede Lawaetz en slags fjernsynsshow i Forum 1950, hvor publikum så noget af forestillingen samtidigt med, at den blev gengivet på skærmen.

Her var det igen (bl. a.) Jeppe på Bjerget, men denne

gang sammen med Maria Garland som Nille og Aage Foss som Jacob Skomager, og i 1951 blev der grønt lys til, at dansk fjernsyn under Statsradiofonien kunne gå i gang, efter at der var bygget en overetage på Radiohuset. Forinden var jeg endnu en gang Jeppe i en scene med Aage Foss, spillet syv gange på en dag i et snævert rum, der i størrelse mindede om den lille flødebolle i posthuset på Købmagergade for 25 år siden. De syv gange var for syv hold fra finansudvalget og andre medlemmer af Folketinget: Magten, der skulle tænde det grønne lys for dette nye.

Foreløbigt farvel til det trådløse og æteriske og tilbage til:

DEN NYBAGTE, JORDBUNDNE FORMAND

Spændingen omkring mit valg havde fortaget sig i sommerens løb, og nu var hverdagen der for formanden. Skønt jeg var gået til posten uden virkelige forudsætninger, fandt jeg mig hurtigt tilrette, og en otteårig periode, som jeg anser for den rigeste i min tilværelse, var begyndt. År så fulde af oplevelser og begivenheder, at de kom til at præge mig helt til i dag, 25 år efter, at jeg blev valgt. Den gav mig en udvikling på mange måder — til selvstændighed, til at tage ansvar på en hel stands vegne og ikke mindst fornemmelsen af at have udrettet noget.

Om jeg var en god formand? På dette punkt vil jeg ikke prøve på at vise beskedenhed. Jeg mener, at jeg var det, hvilket også kan fremgå af, at de otte gange, jeg blev genvalgt, var det med akklamation, og uden at der var tanker om modkandidater.

At jeg senere blev kåret til æresmedlem, siger vel også noget. Efter Poul Reumerts død er teaterdirektør Thorvald Larsen og jeg de eneste. Teaterkritikeren, chefredaktør Harald Engberg, skrev ved en lejlighed, at formandsrollen — trods mange gode skuespillerpræstationer — var min bedste. Hvad andre har sagt og skrevet, vil jeg senere prale af.

Bestyrelsen bestod bl. a. af Knud Heglund, Albert Luther, Valdemar Skjerning, Gunnar Lauring samt de tre unge, Poul Reichardt, Bendt Rothe og Kai Wilton m. fl.

Der var nok at tage fat på, også administrativt, men her havde jeg den mangeårige forretningsfører, fru Sigrid Eu-

gen, som en storartet medhjælp — og selv havde jeg gode erfaringer fra Skolescenen og det biografteater, jeg stadig var leder af.

Bestyrelsen overlod de fleste afgørelser til mig og mit ansvar, men naturligvis var det ikke uden kritik, og på generalforsamlingerne var der også opposition, men ikke mere end hvad der skal til fra en levende forsamling.

Det at være formand for en organisation er vel ikke noget særligt højtideligt for andre end formanden selv. Stort var det for mig, og at være leder af skuespillernes faglige sammenslutning er nu noget særligt. Det er jo som i andre kunstnersammenslutninger et formandskab for indivuelister. De er ofte egocentrikere, og det må en skuespiller blive.

Selv om en maler arbejder ud fra sig selv, er hans materiale dog farver, lærred o.s.v., ligesom en musiker udtrykker sig gennem sit instrument. En skuespillers materiale og instrument er ham/hende selv, hans/hendes væsen, sind og krop. Det er da naturligt og vel næsten nødvendigt, at han/hun bliver optaget af dette »materiale« og dermed mere selvbeskuende end så mange andre.

Det er almindeligt at tale om skuespillerne som store børn, hvad nok også kan gælde for en del, og det må da regnes for en kompliment. Jeg går gerne med til det, når man tilføjer gode og begavede børn, som gerne må være lidt uar-tige og til tider vanskelige. Måske det er disse egenskaber, der blandt andre har givet mig den kærlighed til standen, som har fulgt mig hele vejen, lige fra jeg var en halv snes år. Som formand fik jeg den bestyrket.

Man kan ikke sige, at jeg var arveligt belastet på det punkt. Det er da mærkeligt, at en dreng i et miljø og af en slægt bestående af satte, solide håndværkere, i en lille by

langt væk fra betydende teater, kan føle en så stor hengivenhed og beundring for dets udøvere, som det var tilfældet med mig, men når det nu var sådan, er det vel forståeligt, hvad det betød at blive deres formand.

Jeg kunne dog ikke drømme om selv at blive skuespiller; det lå langt over, hvad man kunne forestille sig. Underligt er det, at da jeg blev voksen, var jeg den eneste af familien, som blev opfordret, ja ligefrem presset til at spille med i de lokale dilettantforestillinger. Jeg var dog den af os, som af ydre og væsen skulle være den sidste, arrangørerne fik øje på. Men den dame fra byens »finere« kredse, der var sjælen og instruktøren for komedierne, henvendte sig gang på gang, indtil jeg endelig sagde ja — og hvorfor ville hun partout have mig med, hun kendte mig jo ikke. Jeg optrådte jo ikke i selskaber med viser eller lignende, var ikke på nogen måde fremtrædende. Det undrer mig endnu.

Hvis teatertosseri var noget, jeg havde arvet, må det være fra min mors slægt, Sløk'erne, og særligt fra tante Stine = Madam Barth, hende med figenslikkene.

Der sad også en respekt i mig for anden form for kunst. Da jeg første gang så Thøger Larsens digte, trykt hos den lokale bogtrykker, ophængt i boghandlervinduet, begyndte jeg straks at tage kasketten af, når jeg mødte ham på gaden — tænk, en rigtig digter her i vores by. Han hørte ellers ikke til de personer af borgerskabet, man i skolen havde fået belæring om at hilse ærbødigt på — med afdækket hovede.

Lemvig var skam ikke trods sin afsides beliggenhed uden kultur eller kunst.

Maleren Niels Bjerre, hvis kunst stadig er højt anset, var

jo en bondedreng fra egnen, født med billeder i sig, som han malede og tegnede, længe før han fik lejlighed til uddannelse.

Thøger Larsen, født i et lille fiskerhjem ude ved fjorden, var allerede berømt i min ungdom og trak mange forskellige kunstnere til at besøge byen og slå sig ned for længere tid.

Nis Petersen kom ind fra sit daglejerarbejde ved høfderne omkring Thyborøn for at bruge sin løn på Lemvigs mange værtshuse. Her traf han den særegne begavelse, optikeren og guldsmeden *Christian Strande*, min ven, født i byen, men med uddannelse i Schweiz. Med ham havde jeg i ferierne de herligste sejlture, ofte flere dage ad gangen gennem hele Limfjorden. Jeg tror ikke, jeg har mødt et mere sammensat menneske. Han udfoldede rigtigt sin begavelse, når han ude på vandet efter nogle øller havde spædet sin store viden op, fabulerende over alt mellem himmel og jord samtidigt med, at han lavede skønne akvareller af de landskaber, vi i båden strøg forbi.

I hans lille værksted bag butikken, et helt laboratorium, sad *Nis Petersen* og skrev digte, sikkert inspireret af den snakkende *Strande* og de våde varer, de sammen lod glide ned. *Strande* påstod iøvrigt, at *Sandalmagernes Gade* blev til her hos ham.

Jens Søndergaard, thydrengen, for det blev han ved at være, fandt også til Lemvig fra sit eksil på *Bovbjerg*. Et museum med mange af hans bedste værker står nu på den yderste skrænt, skænket af ham til *Bovbjerg*, *Ferring sogn*.

Nu kom jeg vist for langt væk fra skuespillerne, men det er en skavank hos mig, når *Lemvig* presser sig ind i erindringerne.

Den bitterhed, jeg havde følt, da administration forhindrede mig i at spille de gode roller, jeg higede efter, var forsvundet. Der var jo skuespillere nok til dem, og når standen havde valgt mig som den, de ønskede skulle være deres organisations leder, havde jeg den fornemmelse, at det kunne blive en større indsats end selv at stå på scenen.

Det var ikke noget homogent forbund. Det består stadig af kgl. balletdansere, operasangere og skuespillere af flere kategorier med vidt forskellige vilkår. Folk som Poul Reumert, Osvold Helmuth og flere af de store navne på den tid havde faktisk ikke brug for noget forbund; de kunne nok klare deres problemer selv, men det, at de ved deres medlemskab viste sig solidarisk med deres stand, gav forbundet styrke, og det samme gælder for de førende skuespillere i dag. Man kunne ønske, at de ville møde op og deltage i møderne, som man gjorde dengang, og dermed sætte deres præg på beslutningerne.

Temmelig hurtigt vendte de udmeldte, der havde dannet deres egen forening, tilbage, og medlemslisten blev lang — altfor lang til de engagementsmuligheder der var. Ledigheden var stor.

Få år forinden forsvandt de to store teatre, Dagmar og Casino, og hertil kom, at direktørerne nu gik mere og mere bort fra de store faste ensembler til en lille fast stab og ellers engagerede til hver enkelt forestilling. Fjernsynet var ikke startet, og der blev kun lavet få film. Desværre var det også sådan, at det i høj grad var de samme skuespillere, som gik igen på teatre, i radio og film.

Den lange medlemsliste måtte gås grundigt igennem, og jeg forfærdedes over, hvor mange navne — mere end hundrede — jeg slet ikke kendte eller havde hørt om. Andre

havde jeg kendt, men vidste, at de var gået over i andet erhverv.

Jeg fik trods nogen modstand bestyrelsens sanktion til, at der blev foretaget en undersøgelse gennem spørgeske-maer, og derefter ifølge lovene give meddelelse til mange, at de ikke mere opfyldte betingelserne for medlemsskab. Der blev selvfølgelig en del postyr og protester og — hvad jeg havde håbet — et sagsanlæg, gennem en enkelt, som prøvesag for de udstødte.

Naturligvis var det forbundets jurist, Jon Palle Buhl, der skulle føre vor sag for landsretten, og den blev ført, så jeg — der var tilstede under hele proceduren — var målløs af beundring. Hans evne til at få de tre dommere til at stille spørgsmål til sagsøgeren, og selv følge spørgsmålene op, var lige til, at jeg kunne falde ham om halsen, hvad han forøvrigt nok skulle have sig frabedt, og jeg holdt mig af respekt for retten. Selv kunne jeg kun henvise til forbun-dets love, som dommerne studerede. Spørgsmålene, der blev stillet til sagsøgeren, var, om han var skuespiller. På hans ja protesterede jeg, da han i 16 år ikke havde haft et en-gagement som sådan, men i de år havde arbejdet som typo-graf og næsten lige så længe havde stået i dette fags or-ganisation.

Hvorfor han da partout stadig ville være medlem af skuespillernes forbund?

Jo, han fandt, *at* det var smukt udadtil stadig at kalde sig skuespiller og stå som sådan i telefonbogen, *at* medlems-kortet gav fribilletter til teatre og andet samt *at* dette kort (dengang) gav ti procent rabat i stormagasiner og mange andre forretninger, og at det derfor var af vital betydning for ham at bevare medlemsskabet.

Dommeren dekretede en pause med opfordring til, at

den benyttedes til et forlig, men jeg — støttet af Buhl — nægtede at forsøge og krævede dom.

Den blev ret hurtigt afsagt og lød på afvisning af sagsøgerens krav. Han dømtes dertil at betale forbundets advokat, foruden at han naturligvis også måtte klare sin egen.

Den dom gav ro blandt de øvrige protesterende, og i løbet af et år måtte omkring 75 aflevere deres medlemskort.

Ledighedsprocenten gik dermed tilsvarende ned men var dog stadig altfor stor.

Der blev i min formandstid ikke anledning til mange retssager, selv om jeg efter denne vellykkede fik blod på tanden, men vor jurist, som altid var klogere end jeg, døde min krigslyst.

Endnu en enkelt sag må jeg have med, fordi vi også vandt *den* trods det, at vi på forhånd måtte anse den for tabt.

Vi havde udelukkende rejst den i Jon Palle Buhls og min retfærdige harme, som måske var det eneste retfærdige ved denne sags udfald.

En provinsby på Sjælland ville i 1949 fejre Grundlovens 100-årsdag med et friluftsskuespil om dens kongelige fader og giver. Stykket blev bestilt og leveret af en kendt dramatisk forfatter, og byens borgmester henvendte sig til en lige så kendt instruktør, Svend Methling. Dette skete pr. telefon, og ligeledes pr. telefon spurgte Methling skuespilleren Valdemar Skjerning, om han ville spille Frederik den VII. Han svarede ja efter at have læst manuskriptet, og det samme sagde Maria Garland til rollen som Grevinde Danner. Også andre skuespillere blev der på samme vis truffet foreløbige aftaler med.

Efter nogen tid og efter, at Svend Methling havde rykket for en kontrakt, måtte han beklage, at foretagendet ikke blev til noget.

Skuespillerne gik til forbundet vel vidende, at deres sag stod svagt, hvad også Buhl og jeg måtte erkende, da der ikke forelå noget skriftligt. Men vi tog op for at forhandle med borgmesteren om en form for erstatning. Han var utilnærmelig og arrogant afvisende, skyldte ikke skuespillerne noget, sagde han; der var intet at forhandle om. Men til slut kom han med en bemærkning, der satte gang i tingene. På en nedladende måde nævnte han, at hvis det kunne påvises, at nogen af skuespillerne led nød, kunne han nok personligt yde dem en mindre skærv.

Det gav et ryk i Buhl og mig. Vi smækkede papirerne sammen — ud ad døren med et: »De skal høre fra os.«

På hjemturen udgød vi vor galde, men var dog betænkelige ved, at vi nu var nødsaget til at føre en erstatningssag for retten, en sag vi var klar over var temmelig tvivlsom, og hvor borgmesterens uforskammethed desværre ikke kunne bruges.

Og sagen kom for byens ret, hvor alle skuespillerne og instruktøren blev afhørt af en for os at se meget venligt indstillet dommer, som særlig viste glæde over Maria Garlands djærve og rammende bemærkninger. Det var også tydeligt, at han gouterede Jon Palle Buhls klare fremstilling.

Til gengæld var dommerens behandling af borgmesteren lige modsat, og dommen lød på fuld erstatning ifølge Dansk Skuespiller Forbunds krav om gager for den tid, der var afsat af instruktøren for prøver og for de oprindeligt berammede antal forestillinger samt dækning af diæter og rejseudgifter.

At vi var glædeligt overraskede, siger sig selv, og at borgmesteren var rasende, var forståeligt. Men han var så

ubesindig at komme med en bemærkning om, at dommen var mere personlig end saglig præget. Det resulterede i, at dommeren dikterede udtalelsen til protokollen som en fornærmelse mod en dommer.

Sidste akt: Østre Landsret. Vi var forberedt på ikke at kunne få dommen stadfæstet, i hvert fald ikke i den fulde ordlyd.

Borgmesteren var mødt op i retten med stort følge, han havde indbudt til frokost efter domfældelsen, som han anså ville komme samme dag og så afgjort ville frikende ham og hans by, og dommen skulle fejres. I forværelset så han kun hånligt på os og hilste ikke igen.

Buhl var igen strålende i sin forelæggelse, præcis og elegant — ikke for lang. Men det var forbavsende at se, hvor overlegen vor modpart, som dog selv var en kendt jurist, optrådte. Dommerens spørgsmål besvarede han surt og overlegent, og da en af dem pegede på, at et af svarene var modsat af, hvad han havde forklaret i byretten, nærmest vrissede han, at det var en ligegyldig bagatal at hænge sig i. Dommeren: »Synes De?»

Da sagen blev optaget til dom, og vi ville gå, fordi vi ikke troede på en hurtig afgørelse, blev vi standset af en retsbetjent, som meddelte, at dommen ville blive oplæst om et kvarter.

Andagtsfulde og spændte stod vi og hørte retsformanden forkynde dommen. Den lød ganske kort, at byretsdommen var at stadfæste i alle dens dele, og at sagens omkostninger skulle erlægges af appellant, borgmesteren, med 1000 kroner til Dansk Skuespiller Forbunds advokat.

Uden hilsen eller buk styrtede den tabende mand ud af retsbygningen helt glemmende sit pæne følge, som han havde lovet frokost efter sejren over de frække skuespillere.

Pengene kom hurtigt til glæde og forbavselse for skuespillerne, som erklærede, at de aldrig havde modtaget så lettjente gager.

To vundne sager i løbet af få måneder gav respekt.

Med teaterdirektørerne var der aldrig tale om »sager«. Alt ordnedes gennem forhandlinger, og det betød meget, at de københavnske teatres formand nu var Thorvald Larsen på Folketeatret. Hans indstilling til skuespillere var præget af venlighed og forståelse i modsætning til, hvad min forgænger berettede om tidligere formænd. Naturligvis kunne forhandlingerne give anledning til knubbede ord, men aldrig til længere tids vrede eller uvenskab.

Jeg var advaret mod de turnerende teatres formand, Axel Illum. Han og Olaf Fønss anså hinanden som arge, grumme modstandere, så ham glædede jeg mig særligt til at møde. Kontrakten mellem provinsdirektørerne og forbundet var opsagt, og vore nye krav var afsendt gennem Buhl.

Illums besøg var meldt, og han kom stormende ind til mig med bister mine og et kort goddag samtidigt med, at han holdt et papir op i luften: »Dette her går vi overhovedet ikke i forhandling om.« Jeg gik smilende hen mod ham og rakte hånden frem: »Velkommen, direktør Illum, De og jeg har vist ikke truffet hinanden før. Jeg er glad for at se Dem her. Sid ned. Vil De ikke ryge en cigar. Fru Eugen!« råbte jeg, »De har vel en kop kaffe til os?« Illum var et øjeblik målløs, men så kom det med et udbrud: »Det var Satans.« Grunden til hans forbløffelse har nok ligget i det. fru Eugen havde fortalt mig, at Fønss ved det sidste besøg af Illum korporlig havde smidt ham ud ad døren.

Men nu var isen brudt, og jeg opdagede, at Illum kunne smile, da vi havde sat os tilrette og begyndte at drøfte realiteter.

Efter endnu et par møder kom overenskomsten i stand, ikke helt tilfredsstillende; der måtte fires fra begge sider, men ikke mere end ventet. Mange bidske ord blev gennem årene vekslet mellem Illum og mig, men baggrunden var respekt og tillid, og Illum kom ret ofte på besøg, når der opstod tvivl om engagementsforhold.

Jeg indførte noget nyt, nemlig formandsrejser, der gjaldt besøg i provinsen hos turneerne. Jeg fandt det nødvendigt, at der blev en nærmere kontakt mellem medlemmerne og kendskab til deres vilkår derude. Jeg så deres forestillinger og holdt møder med dem samtidigt med, at jeg blev gjort bekendt med de mange usle sceneforhold. Også til landsdelsscenerne kom jeg.

En af mine første »bedrifter« var en for skuespillerne god overenskomst med Dansk Skolescene — her var jeg jo på hjemmebane. Men ved de første møder med Th.P.Hejle følte jeg noget sært ved at sidde modsat ham ved forhandlingsbordet. Det gik dog smertefrit, og jeg var ikke i tvivl om, at vennen Hejle gerne ville hjælpe den nye formand til noget, som ikke var lykkedes for andre.

Hvad der ellers foregik, og hvad der udrettedes, kan sikkert kun være af intern interesse — indtil der i mit sidste formandsår blev virkelig kamp.

TEATERKONGRES

Jeg havde kun siddet i stolen et årstid, da jeg sammen med direktør Thorvald Larsen og forfatteren Leck Fischer fik til opgave at arrangere en nordisk teaterkongres i København. Den skulle omfatte teaterdirektører, dramatiske forfattere, teaterkritikere og skuespillere fra Finland, Norge, Sverige og Danmark (Islands teater havde endnu ikke helt organiseret sig).

Under kongressen i København afholdtes der også møde i det ret nye Nordisk Skuespillerråd, og her blev jeg valgt til formand efter min svenske kollega Sven Bergwall. I rådets love stod der, at formandshvervet skulle gå på årligt skift mellem de fire landets formænd; men da jeg havde haft posten et år, blev linjen om den etårige formandstid strøget, og jeg beholdt posten de år, jeg var formand i Danmark.

Også her havde jeg et arbejde, som optog mig stærkt. En af grundene til, at man ville beholde mig, var, at jeg var uafhængig — ikke engageret til noget teater og derfor kunne forhandle med teaterdirektørerne på lige fod, noget der var vanskeligt i Finland og Sverige. Her var der endnu et svælg mellem direktør og personale. Det viste sig i et møde sammen med svenske kolleger, der havde kaldt på mig angående en strid om skuespillernes rettigheder til at filme og optræde i radio udenfor teatertjenesten — et problem vi i Danmark forlængst var kommet ud over. Tilstede var blandt andre den højtbegavede professor Ragnar Josephson fra

universitetet i Lund, som på det tidspunkt var chef for »Dramaten«. Efter et indlæg fra ham sagde jeg: »forbandet vrøvl«. Selv tog han det ikke særlig højtideligt, men mine svenske kolleger var rystet, og den gamle formand, Sven Bergwall, trak mig lidt efter udenfor og bebrejdede mig stærkt, at jeg havde talt »uhøvisk« til professoren. »Nu vil han ikke mere forhandle med dig.« Han begreb ikke et kuk, da han på vej over til lunchen i Operakällaren så os gå arm i arm, og at vi under lunchen »lagde bort titlerne.«

Også til Finland kom jeg i lignende ærinder. Her var der en meget streng og gravalvorlig økonomichef for Nationalteatret; han var længe hverken til at hugge eller stikke i. Men situationen vendte om med et smil, da jeg beskyldte ham for at drive slaveri, stavnsbånd og hoveri med skuespillerne. Jeg spurgte om, hvor langt ejendomsretten gjaldt for døgnets fireogtyve timer, og om direktørerne også bestemte, hvornår skuespillerne skulle gå i seng — og med hvem? Sagen blev klaret til begge parter tilfredshed, hvad dog ikke alene var takket være mig, men indgriben fra teatrets øverste chef, professor Kivima, som forøvrigt stadig er chef.

Mens jeg er ved det nordiske skuespillerråd, må jeg også nævne, at jeg — efter at være gået af som formand — blev indbudt til en uges ophold på Island som en tak, fordi jeg havde været stærkt medvirkende til udarbejdelse af en overenskomst mellem skuespillerne og teatret, da dette med den store flotte nybygning gik over til fuldt professionelt teater efter det hidtidige halvt amatør-mæssige.

Naturligvis var det Jon Palle Buhl, som på uvurderlig måde udformede overenskomsten. Men en stor hjælp var også Anna Borg og Poul Reument med deres gode råd og Annas indgående kendskab til islandsk teater. Gang på gang

kom de to på forbundets kontor men altid sent om eftermiddagen, før de gik på teatret, og når det ellers var fyraften for mig. At der blev talt om meget mere end islandsk teater, er vel overflødigt at nævne, men kedelige var disse møder så sandelig ikke — jeg behøvede blot at give stikord.

Før jeg skulle rejse til Island, som blev en stor skøn oplevelse, gav Reumert mig gode råd om, hvordan jeg skulle opføre mig; f. eks. rådede han mig til at opfinde en slem mavekatahr. »De kommer der jo lige i laksetiden, hold Dem til fisken og forsag fåregratin,« sagde han. Og med hensyn til drikkevarer måtte jeg kun drikke importeret vin — altså fra sydlige lande og ikke fra Færøerne. Det, som var værst, var landets egen snaps, som jeg ville få serveret ved nattetide, når der blev sluttet af i et privat hjem. »Hvis ikke man vil udsætte sig for vold, må glasset tømmes til bunds hver gang, tegn gives, og det er jo værre end døden. Derfor hold Dem med glasset i nærheden af vinduet med urtepotterne.« Jeg indvendte: »Men så går blomsterne jo ud.« Pause. — Reumert: »Ja! — — men ikke samme nat.«

Poul Reumert var et godt og trofast medlem af forbundet og var altid parat til at optræde ved midnatsforestillinger til fordel for dårligt stillede kolleger: »Kære formand, jeg kommer, når De kalder, og når De finder, at min nærværelse er nødvendig; jeg ved jo, at De ikke unødigt kalder den aldrende herre ud af sengen.«

Mange skønne breve har jeg fra Poul Reumert; særligt nød jeg dem, når han spillede rollen som det ærbødige, lille menige medlem overfor den ærede formand.

Da jeg på forbundets vegne skulle udnævne ham til æresmedlem under en fest på Christiansborg i anledning af et jubilæum, havde han og jeg flere drøftelser om formen for diplomets overrækkelse. Jeg nævnte en gammel skuespiller,

der på podiet sammen med mig skulle foretage det. Men det passede ikke Reument: »Kære Kai Holm. Ingen af os behøver statisthjælp.«

Mogens Wieth var også ivrigt forbundsmedlem. Hans og mit forhold var venskab. Sammen udarbejdede vi den introduktionsskrivelse, han fra forbundet foruden fra ministeriet skulle have med til England, da han første gang var derovre som gæst. Det var naturligt, at der også fra forbundet blev foretaget indstilling om ridderkorset til ham. Han skrev til mig derovre fra, at det og den blomsterbuket med figenløvet, der lå til ham ved premieren, havde haft en overordentlig virkning hos engelske kolleger.

Præsidenten for kongresserne var det nordiske teatersamarbejdes fader, direktøren for Det nye Teater i Oslo, Axel Otto Normann. Mellem ham og mig opstod der efterhånden et varmt venskab trods mangen en dyst. Når han kom til København, og det yndede han at gøre ofte, var vi næsten altid sammen, og når jeg ringede ham op på hotellet, tilkendegav jeg mig ved at fløjte strofen: »Gud signe dig Norge, mit dejlige land —«. Så vidste han, hvem det var.

Engang under en kongres i Stockholm skar han mig grundigt ned. På den sidste dags møde i »Dramaten«s anneks var de svenske skuespillere budt med, og der skulle jeg som deres »ordförande« rigtigt vise mig og spille med musklerne overfor teaterdirektørerne, mod hvem jeg tordnede angående en sag, som var særlig aktuel i Sverige. Selvfølgelig fik jeg stort bifald — det manglede også bare. Axel Otto Normann steg roligt op på talerstolen, og på et dejligt norsk gav han mig svar: »Jeg skal ikke forsøge at gå imod min gode ven Kai Holm, især ikke når han med sit elskelige

jyske tonefald optræder som folketaler ved en grundlovsfest i Lemvig.«

Av! — der fik jeg den, og den sad.

Kongressen i København var meget festlig. Vi tre arrangører havde ære af forløbet. Kun under mødet i Studenterforeningen med det ømme punkt, teaterkritik, kom det til et voldsomt angreb på Frederik Schyberg fra Bendt Rothe og Peter Nielsen. Det skabte meget oprør, og der gik dønninger af det i lang tid.

Det var lykkedes Thorvald Larsen, Leck Fischer og mig ad forskellige veje at skaffe midler til kongressens afholdelse, så mange, at vi kunne tilbyde en større delegation fra Finland frit ophold på grund af finske valuta-vanskeligheder. Det blev ikke glemt, hvilket vi fik at mærke gennem den legendariske finske gæstfrihed, da der år senere var kongres i Helsingfors. Her fik jeg en speciel stor oplevelse.

Under kongressen i København fik jeg også nær tilknytning til den nu ældre, men tidligere store skuespiller Jussi Snellman.

Vi sad sammen i bussen på en tur ud til en af de skønne søer. Måske påvirket af landskabet fløjtede jeg uvilkarligt nogle strofer af Jean Sibelius' »Finlandia«. »Ved du, hvad du fløjter?« spurgte Jussi Snellman. Jo, det vidste jeg. »Har du lyst til at hilse på svigerfar?« (Jussi var gift med datteren af den store komponist. Hun var førende skuespillerinde ved Nationalteatret).

Jussi skulle ud til Sibelius næste dag, en snes kilometer fra Helsingfors. »Hvis han da vil tage imod mig. Det er ikke altid, han er i humør til at se nogen.

Vi kørte ud til den lille by i taxa, blev meldt af en slavisk udseende ældre kvinde. Der hørtes nogle gnavne

grynt derindefra, og Jussi Snellman blev lukket ind alene. Jeg syntes, de var noget højrøstede; måske var den 85-årige ikke tilsinds at se fremmede. De talte finsk, og jeg kunne af gode grunde ikke forstå et ord. Men Jussi kom dog ud og hentede mig, og så stod jeg da foran den verdensberømte komponist.

Jeg havde underligt nok ikke set billeder af ham, men haft forestillinger om en høj mand, hvad han i hvert fald ikke var nu. Men det strenge, jeg havde tænkt mig, stemte godt med den sammenknebne mund, kraftige hage og noget udstående kindben. Det var dog særligt øjnene, som lå dybt, der gav det strenge udtryk. Det var naturligvis alderen, der bevirkede de indfaldne kinder og indtrykket af det sammen-sunkne hos ham.

Med en let hilsen sagde han nu på svensk, som jeg gengiver på dansk: »Jussi siger, at du pifter »Finlandia«, får jeg høre?« Heldigvis huskede jeg de samme få strofer fra dagen før — det blide, fredelige Finland. Der kom et lille »Hø!«, ikke andet, men så satte selve Jean Sibelius sig til flygelet og spillede hele »Finlandia« for mig.

Indtrykket kan jeg ikke gengive. At sige, jeg var betaget og henført, er altfor banalt — jeg kan dog huske *ham* ved flygelet i den halvmørke stue med en del utydelige tegninger på væggen.

På hjemvejen i bilen fortalte Jussi, at han var ovenud forundret over, at »den gamle« havde vist mig den ære, hvad det virkelig var, at spille for mig. »Det har han aldrig gjort for mig, men jeg er jo også kun hans svigersøn og ikke fra Danmark.«

Dagen efter fik jeg det finske skuespillerforbunds æresnål i guld — med mit navnetræk — hæftet på jakkereversen. For en »ordens skyld« — eller flere fik jeg en tid efter en

svensk-finsk udmærkelse med kors og diplom for »Utimordentlig kulturel indsats i Østerbotten«. Jeg måtte slå op og finde det sted på landkortet, hvor jeg havde øvet noget kulturelt, men det sagde mig ikke andet end, at *der* havde jeg aldrig været.

På senere spørgsmål opklaredes det, at anerkendelsen skulle være en tak for, at jeg gennem en indsamling blandt danske skuespillere havde skaffet midler til møblering af skuespillerfoyeren i et nyt teater i byen Vasa, efter at det gamle svenske teater der var nedbrændt.

Det var dog ikke kongresser og rejser, der optog mig mest, selv om jeg sammen med Jon Palle Buhl var til internationale skuespilmøder i London og Paris, hvor det særligt var det frembrydende TV, der brændte på, og hvor skuespillernes stilling og krav til dette nye medium blev drøftet.

Det daglige arbejde på kontoret i Skuespillerforbundets forhandlinger med teaterdirektørerne, radioen, filmproducercenter og myndigheder var selvfølgelig mine vigtigste opgaver og det, som optog mig mest.

Jeg havde straks ved min tiltrædelse opfordret medlemmerne til at komme til forbundet, bruge deres forbund og henvende sig til mig i alle de faglige spørgsmål, de kunne have. Naturligvis vidste jeg, at jeg som nybagt formand ikke straks kunne klare mange spørgsmål, men mente, at det kunne være godt i fællesskab at gå i kast med problemerne.

Til min glæde kom der mange, ofte de samme, og flere gange også de »velbjergede«, de, som man ellers ikke mente havde råd eller hjælp behov. Jeg lærte en meget stor del af mine kammerater at kende — og det betød meget for mig — at kende dem som mennesker. Naturligvis var der nogen, som var utilfredse med forbundet — det udrettede

ikke nok, men dem hørte jeg særligt på. Det var jo meget muligt, de havde ret i deres kritik. Det var dog begrænset, hvor meget man kunne bistå den enkelte, særligt når det gjaldt dem, som i disse tider måtte gå ledige — og det var mange.

Vi havde jo ingen arbejdsløshedskasse. Myndighederne og andre forbund erklærede, at det var umuligt at få støtte dertil med den struktur, forbundet havde, og under de vilkår, skuespillerne arbejdede. Trods mange forsøg gennem årene er det ikke lykkedes at komme denne sag nærmere.

Det kunne ikke undgås, at jeg fik indblik i mange skæbner, mange menneskelige skuffelser. Ofte måtte man for sig selv konstatere, at den eller den havde valgt teatervejen uden at have de tilstrækkelige evner.

Men for ligeså mange gjaldt det, at heldet ikke havde været med dem. Mulighederne for at vise deres kunnen i de rigtige roller på de rigtige steder var ikke kommet. Med dem havde jeg mange samtaler, og selv om jeg ikke kunne gøre meget, kunne jeg dog af og til gøre en direktør opmærksom på en skuespiller, som fortjente en chance. Særligt kunne jeg i den retning gøre noget indenfor radioen, da jeg var blevet medlem af programudvalget.

Sådanne opgaver — når de lykkedes — var nok de største glæder, jeg havde som formand.

Ind imellem forekom sære hændelser. Her er en af dem:

FORNEMME GÆSTER

En kendt og populær impressario henvendte sig til mig med et forslag eller tilbud. Han havde engageret to meget kendte, amerikanske filmkomikere til optræden her og i Sverige. De havde en vis popularitet over det meste af verden — dengang dog kun hos et såkaldt bredt publikum, medens deres film i dag anses for klassiske kunstværker i mere litterære kredse.

De havde forskellige navne i forskellige lande; her hed de Gøg og Gokke.

Tilbuddet gik ud på, at de to »giganter« skulle optræde ved en midnatsforestilling til fordel for Dansk Skuespiller Forbunds humanitære arbejde. Det skulle foregå på Paladsteatret, som impressarioen havde sikret sig. Betingelsen var kun, at de to stjerner blev inviteret til en middag på Wivex sammen med forbundets bestyrelse med damer. Det var meget smukt tænkt, men der blev ikke lagt skjul på, at der lå reklametanker bag til støtte for parrets offentlige forestillinger.

Jeg kunne kun sige ja og tak, da et fuldt hus kunne give et stort beløb, og det var der stor mulighed for.

De to kom med toget fra Esbjerg — de turde ikke flyve —, havde være søsyge over Nordsøen og var trætte og sløje, men måtte straks ved ankomsten til pressereception og var ikke særlig oplagte eller villige til også at gå til den omhandlede middag samme aften. Men de kom dog. Det var et flot placeret bord, vi kom ind til midt i Wivex' restau-

rant, hvor gæsterne og bestyrelsen med damer var til beskuelse for alt folket.

Straks, da jeg kom, blev jeg foruroliget over, at den danske impressario hviskede til mig, at der endelig ikke måtte tales om gæsternes optræden efter middagen, men det skulle nok gå, bedyrede han.

De to havde medbragt fruer, som så mærkværdige ud. De var stadset op med en smag, som en af vore damer beteg-

Gøg og Gokke med to unge damer på et tidligt tidspunkt under middagen.

nede som midtamerikansk. Foruden de kulørtglinsende kjoler og en mængde dingel-dangel bar de besynderlige hatte ovenpå det krampagtigt friserede hørhår. Hattene var oversået med blomster så eventyrlige, at man sikkert ikke noget sted kunne finde dem som ægte planter. Selv den overdådigste botaniske frembringelse kunne ikke hamle op med dem. De bar sorte handsker lige til albuerne, og handskerne

blev siddende på under hele middagen. De gjorde sig vældige anstrengelser for at virke som fornemme damer. En albue på bordet og tre behandskede fingre under kind. Den anden hånd holdt – og det gjaldt begge damer – lange cigaretrør med figurer på. De var stumme, indtil de efter indtagelse af diverse glas vin med små fnis kunne svare yes eller no.

Deres berømte ægtefæller var trætte og sure, især den tykke, Gokke, men det hjalp svært, da der var skyllet et par store danske snapse ned. Dem fandt særlig Gokke stort behag i, nok lidt rigeligt. Behaget udartede, da han nægtede at drikke rødvin og forlangte den klare hvide, røde Aalborg, men i rødvinglas. Han teede sig mærkeligt og morede sig selv – absolut ikke andre – med at gå op på musiktribunen, hvor han rev taktstokken fra Teddy Petersen og legede dirigent, men der var intet ægte humør i hans fagter og grimasser. Publikum i restauranten undrede sig såre, og bestyrelsen og dens damer skammede sig.

Klokken nærmede sig tiden, da midnatsforestillingen skulle begynde, og jeg skulle over i Paladsteatret for at byde velkommen til det udsolgte hus, men jeg turde ikke forlade skansen her uden at have de to store gæster med. Jeg måtte stadig presse på den danske og den amerikanske impresario, som først nu og meget forsigtigt forberedte hovedfigurerne på, at de skulle over gaden og optræde for et publikum. Men de blev pure afvist. Ikke tale om nogen optræden. Jeg måtte skikke bud over til Paladsteatret for at anmode Ib Schönberg om foreløbig at overtage mine pligter og lade det øvrige program begynde.

Efterhånden blev jeg rasende, hvad vel var forståeligt, når man betænker den skandale, det ville blive, hvis jeg måtte stå op derovre og beklage, at de to berømtheder ikke

kom. Det var jo på deres navne, vi havde solgt de 1400 billetter.

Med drab i blikket og knurrende som en bulldog foer jeg på de to managere, som havde ansvaret for denne vanvittige situation. I fælles rædsel havde de ikke i tide turdet forberede giganterne på, hvad de havde garanteret os, som uden glæde havde opfyldt betingelserne. Forsigtigt førte de mig hen til den store tykke komiker, som nu nærmest så sørgelig ud. Endnu havde jeg ikke talt med ham eller den lille, som var den mest sympatiske. Jeg blev som forbundets formand præsenteret som »the president«.

Dette ord havde en magisk kraft. Begge de to og deres fruer sprang op så hurtigt, som deres tilstand tillod det, og stod også så ret, som det var muligt, mens de stammede: »Mr. president — mr. president.« De ville selvfølgelig gøre alt, hvad hr. præsidenten befalede, når hr. præsidenten for dette skønne land havde vist dem den store ære at byde dem til middag på dette fornemme slot.

Det varede et øjeblik, før tiøren faldt hos mig, og at de antog mig for en, der var på linje med, en slags kollega til deres egen Truman. De anede selvfølgelig heller ikke, hvor på globussen, de var.

Og så afsted. Men den lille tur over til Paladsteatret tog sin tid, da den store måtte støttes fra begge sider, hvad der ikke var underligt i betragtning af det antal danske snapse i rødvinglas, som overtjeneren fortalte, han havde konsumeret. Den lille kunne gå alene ved sin frues arm.

Naturligvis blev de modtaget med jubel, da vi endelig havde fået dem stablet op på tribunen; publikum opfattede ikke, at deres tilstand var natur og ikke kunst.

Deres optræden varede kun ganske få minutter og bestod i, at den ene klippede den andens slips over. To buketter,

de fik overrakt, rev de i stumper og smed omkring, og til slut hev de stangen, som holdt flygellåget oppe, ned, knækkede den og kastede stumperne ud mod publikum, som derefter begyndte at pibe berømtighederne ud.

Heldigvis reddede Max Hansen, Ib Schønberg og de øvrige optrædende aftenen. De var strålende og brillerede med stor succes. Den havde de let ved at få på baggrund af de to verdensnavne.

50 ÅR

Lørdag den 17. april 1954, hvor Dansk Skuespiller Forbund fejrede sit 50 års jubilæum, blev en meget stor dag i forbundets historie og for alle de skuespillere, der overværede

*Dansk Skuespiller Forbunds
mangeårige forretningsfører
fru Sigrid Eugen.*

den smukke og højtidelige reception i Det ny Teater og festforestillingen på Det kgl. Teater.

For ikke at lade mine personlige erindringer stå i forskinnende stråleglans holder jeg mig næsten udelukkende til en del af referaterne, men professor dr. jur., nuværende højesteretsdommer Louis le Maire's festtale vil jeg gerne gengive næsten i sin helhed:

»Når Dansk Skuespiller Forbund fejrer sit 50 års jubilæum, er det ikke blot en mærkedag for forbundet, men også for standen som sådan og dermed for dansk teater i dets helhed. Allerede derfor er det en selvfølge, at så megen festivitas kommer til udfoldelse. Men det er også naturligt, fordi teater er og skal være noget festligt, et villet brud med hverdagen, en bevidst dragning imod lys og farver.

Og ud af gratulanternes skare træder nu en repræsentant for publikum, der i dagens anledning er gået om bag rampen, således at rollerne for en kort stund er ombyttede, endda med udeladelse af Suffløren.

At tale til skuespillere er imidlertid ikke så ganske ligetil. Hamlet, der dog ellers var eftertankens mand, var vistnok den første, der dristede sig dertil; andre har siden indladt sig på det samme, lejlighedsvis med katastrofale følger. Men på festdagen er der ingen vej udenom; så må det briste eller bære.

Til daglig, under spillets gang, har publikum særdeles begrænsede muligheder for at lade sin indstilling komme til orde. Det må i alt væsentligt ske ad manuel vej, ved de noksom bekendte håndklap, hvoraf også dresserede søløver med verve betjener sig; disse snilde dyr, der tillige mestrer publikums hemmelige våben, den vedholdende hoste. Men de oplevelser, for hvilke vi således kvitterer, er naturligvis langt mere nuancerede, end vore manipulationer lader formode. Vi oplever teatret, det gode teater, på en så mærkværdigt intens måde, at dets scenerier ofte træder stærkere frem i vor erindring end reale oplevelser, hvis betydning for vor tilværelse uomtvistelig var større.

Der er vel også i skuespillet som kunstform noget

Formanden, Kai Holm, åbner festligheden i anledning af Dansk Skuespiller Forbunds 50 års jubilæum.

uhyre elementært. Vi spiller alle komedie, vi opøves i forstillelsens subtile kunst, den der i højere grad end boksporten har gjort sig fortjent til prædikatet: the noble art of selfdefence; kun når vi sover, er vi helt og utvungent os selv, og vore drømme forekommer os netop derfor så absurde. Under livets løb indrangeres og perfektioneres vi i det rollefag, der synes os bedst i overensstemmelse med vore egne ambitioner og med omverdenens antagelige forventninger. Alle er vi agerende i livets maskespil; ingen anden kunstart står os derfor så fortroligt nær.

Det første teaterbesøg — og da helst i et rigtigt mennesketeater, ikke blot til nisse- og troldekomsammen og den slags — er da også en afgørende begivenhed i barnets liv, jævnbyrdig med vaccination og mellemskoleprøve. Barndomsindtryk fra det gamle Odense Teater kastede lys over et livs eventyr, der kendes af enhver i dette land. Ungdom og alderdom har gode teateroplevelser som umisteligt fælleseje.

Gamle N. C. L. Abrahams, fader til Folketeatrets navnkundige direktør Severin Abrahams, nævner desuagtet i sine erindringer, hvorledes man ved at omtale skuespillere altid føres til den fortærskede bemærkning om, at der intet bliver tilbage efter den dramatiske kunstner. Maleren, billedhuggeren, arkitekten, siger han, efterlader billeder, statuer, modeller, tegninger, bygninger, i hvilke man kan beundre deres genius eller opdage deres fejl; men skuespilleren og sangeren er forsvundne, deres præstationer kan ikke tydeliggøres, og alle ord forslår ikke til at fremkalde et billede af dem.

Men skuespillerens værk kan ikke destomindre — også uden senere tiders film og grammofon — leve, så-

længe hans publikum er i live, og i erindringen opbevares det så plastisk og håndgribeligt, at museernes slumrende marmorstatuer har grund til at føle misundelse derover, ligesom iøvrigt også nutidens aktører kan føle det, når de skal tage kampen op med myten om fortidens koryfæer.

Gør man sig klart, hvad der gennem årene bliver tilbage af vore teateroplevelser, vil man erkende, at det kun sjældent var helhedsindtrykket, hyppigere netop den enkelte skuespiller i den enkelte situation. Det, man husker fra sine drengeår, er måske Amélie Kierkegaards bedårende smil i »Jomfruburet« eller Martinus Nielsens besynderlige stemmeføring under togtet »Jorden rundt«; løsrevne og tilfældige billeder, men vidnesbyrd om, at skuespillerens virke ikke er bundet til det flygtende øjeblik, som digteren har kaldt blidt rosenkum på glemsels dybe hav, en dråbe, hvori duften af det bedste gemmes.« Hvad skrev ikke også Wessel til den store komiske skuespiller Gert Londemanns portræt: »Man sukker, thi han er ej mer; man husker, hvad han var, og ler.«

Og alligevel er skuespillerens arbejde på en særegen måde forbundet med hans person. Billedhuggeren og maleren træder tilbage fra det fuldbyrdede kunstværk, men skuespilleren er bestandig inddraget deri; hans værk skal uafsladeligt aften efter aften nyskabes, og hans skiftende tilskuere er umiddelbare vidner dertil. Derved opstår den særlige kontakt mellem publikum og skuespillerne, den personlige interesse, der også omfatter deres privatliv, deres ægteskaber og skilsmisser, deres børn og hunde. Trangen til at iagttage Romeo og Julie på deres egen balkon og til at følge Nora i hendes pri-

vate dukkehjem er måske ikke altid lige forståelig, men den bæres dog, ret beset, oppe af publikums vågne sympati for kunstens udøvere.

Den gamle forbundsformand Olaf Fønss har i forordet til sine erindringer sagt, at skuespilleren er optaget af sig selv, fordi teaterdrømmen er hele hans liv, hele hans verden. Skuespilleren ville blive sin kunst utro den dag, han glemte sit jeg; men også publikum vil utvivlsomt altid bevare interessen for det, man med en brugbar frase har kaldt »mennesket bag masken«. Publikum er det instrument, der spilles på; vi har vort, altfor sjældent erkendte, medansvar for et skuespils skæbne, og et talentløst publikum, trægt og ubevægeligt, har ofte været dødvægten, der hemmede den sceniske udfoldelse; blot et enkelt smil på tredie række havde måske kunnet gøre underværker, hvis det da ikke var en tragedie, man opførte.

Vovede vi os om bag scenen, til kunstnernes skjulte værksteder, ville vi se, at skuespillergarderoberne ikke, som man måske have troet, er ustyrede med overdreven luksus, og at levemænd i slængkapper ikke færdes på tæppebelagte gange for at gøre primadonnaerne deres opvartning. Ofte er vel endda de ydre arbejdsvilkår forbavsende primitive, hvilket ikke mindst de rejsende skuespillere — de, der påtog sig en af de opgaver, standen sidst af alt må lade ligge — vil have haft rig lejlighed til at erkende. Og arbejdet, der skal gøres, er uhyre krævende, udøvet — som det i ordets egentligste forstand er det for åbent tæppe. Tænk, om det meget halvgode og heldårlige, vi til daglig effektuerer, skulle trækkes frem til almen beskuelse og analytisk vurdering. Tænk om vi, ligervis salig Carl Lund, til stadig-

hed skulle overgå os selv. Men sådan er det. Det er, som Mogens Dam udtrykte det på 25-årsdagen:

En daglig kamp, en klatren imod toppen,
en linedans med feberen i kroppen,
— der aldrig ender, selvom målet nås.
Den kræver styrke, denne løbebane,
i samme omfang hos tragediens svane
som operettens lille, muntre gås.

Kun det bedste har kunstnerisk berettigelse, og udvælgelsen af dette må nødvendigvis være bygget på subjektive skøn og lunefulde tilfældigheder. Derfor ødsles der også med talenterne, og Dansk Skuespillerforbunds lange medlemsliste er ikke blot et register over programmernes faste navne, de af os kendte og værdsatte, men også et katalog over uudnyttede muligheder og bristede forhåbninger.

Det har været forbundets store opgave at finde faste holdepunkter i alt det løse og vigende, at skabe sikkerhed og arbejdsro og dermed øgede muligheder for kunstnerisk udfoldelse og menneskelig tilfredshed. Hvor de enkelte skuespillere stod uhørt svagt — i de rigtig gamle dage, da man endnu kunne regere, endog truede af fængsel i Blåtårn — er forbundet i dag en magtfaktor, der kan træde i skranken for standens interesser. Det har været balancekunst, fordi usikkerhedsmomenterne er mange og store, og det tjener forbundet til megen ære, at det stadig er det praktisk mulige, man har haft for øje. I den ubrudte kæde af udvalg og kommissioner, der af staten så rundhåndet er skænket vore teatre, har forbundets talsmænd, hvor de havde mulighed derfor, varetaget deres standsfællers interesser med

megen styrke, og de resultater, man har nået, er betydelige. Forhåbentlig fører udvalgsarbejdet engang til håndgribelige realiteter; det skulle da, trods alt, nødvendig være teater altsammen.

Når festtummelen nu snart er omme, er det atter skuespillerne, der står på de skrå brædder over for rampens lys og tilskuerpladsens mørke. Vi, der ikke er medlemmer af Skuespillerforbundet, vi, der ikke kæmper på scenen, men ved garderoberne, er så atter gået i defensiven. Men lad os vise, at vi, omend udenfor forbundet som sådant, så dog er i forbund med dem deroppe. Lad en bekræftelse af denne forbundspagt være vor hilsen til de jubilerende. Vi lever med jer, vi føler med jer. Vi er, som det er naturligt at betone det her, solidariske med jer i dagens arbejde for at højne og befæste standens position, der er medbestemmende for vort kulturelle stade. Men vi er også med jer, når lysene slukkes og tæppet går. Dagliglivets bekymringer, de udfyldte selvangivelser og de overfyldte sporvogne, følger os måske nok herind. Men vi medtager også viljen til at overgive os, evnen til at være med i jeres spil, til at gå ind i jeres forbund.

Held og lykke følge Dansk Skuespillerforbund i årene, der kommer.

Louis le Maire.

Der var et mægtigt opbud af gratulerende med skønne, store gaver og blomster. Der kom danske ministre og øvrige myndigheder, nordiske teaterchefer og skuespillere samt forfattere, journalister o.s.v. o.s.v. Det ny Teater bugnede af kære gæster og af, hvad de medbragte. I timevis måtte formanden stå på den festsmykkede scene og tage imod det

altsammen. Det var knapt man nåede at slutte så betids, at der kunne klædes om til festforestillingen på Det kgl Teater med opførelsen af Holbergs »Maskerade« og Tavs Neiiendams prolog fremsagt af Poul Reumert.

FEST-KLIMAKS

Påskedag den 18. april. Hele skærtorsdag og langfredag var gået med at lave bordordning for 525 mennesker — næsten alle, der var indbudt, kom — foruden alt, hvad der kunne krybe og gå af skuespillere.

Jon Palle Buhl, Stig Lommer, Gunnar Lauring, Poul Reichardt, Sigrid Eugen og jeg var på fuld kost, næsten med natlogi hos Jenny i vort hjem. Der var mange dramatiske optrin, men mest morskab med drøje vittigheder om mange af dem, vi skulle placere, diskussionen gik livligt. Man kunne da ikke give *den* minister eller *den* ambassadør, for ikke at sige deres fruer, *den* eller *den* til bords.

Det kunne ikke undgås, at vi stødte på en del, damer og herrer, som ikke var populære hos os, og dem smedede vi sammen.

De fire af os var svært optaget af at forhindre Palle Buhl i at få en bestemt dame, og ved træske omplaceringer mente vi også, det var lykkedes — men pokker tage jurister; ved festen havde han alligevel Helle Virkner ved sin side.

Og sikk'en fest. Alle de mere end fem hundrede gæster talte om århundredets københavnerfest — også journalisterne, selv om det for dem var vemodigt at tænke på, at de nogle måneder senere skulle fejre *deres* forbunds 50 års jubilæum.

Det skal dog i parantes siges til deres ros, at de gjorde det godt, selv om de selvfølgelig ikke kunne »hamle op« med skuespillerne, men det kunne man jo da heller ikke forlange.

Fra skuespillernes store reception på Det ny Teater i anledning af 50 års jubilæet har Hans Bendix tegnet denne skitse. Det er dagens mand, den smilende skuespiller-formand Kai Holm, som modtager store blomsterdekorationer af Einar Sissener, der repræsenterede Norsk Kunstnerforening, og af teaterdirektør Reidar Otto fra Oslo.

Hvad der betød meget, var, at der kun var fire talere, og de var udvalgte i forvejen. Først skulle statsminister Hans Hedtoft have ordet, derefter var det de to nyudnævnte æresmedlemmers tur, først den norske teaterchef Axel Otto Normann og derefter fhv. justitsminister K. K. Steincke for endelig at lade Poul Reumert afslutte. Mange krævede selvfølgelig at få lov til at tale, men Gunnar Laring var med sin herlige humor en glimrende men streng toastmaster. Kun en enkelt skuespiller blev fornærmet, og da en henvendelse til mig om tilladelse til at snakke ikke hjalp, blev vi uvenner for livstid.

En kostbar fornøjelse? Nej! Generalforsamlingen havde givet bestyrelsen fuldmagt til at fejre jubilæet mod mit løfte om, at det ikke skulle komme til at koste forbundet noget. Det var et blåøjet løfte, men jeg stolede på, at der var så mange autoriteter og private folk, som kunne li' skuespillere, og det slog til. Foruden andre fornemme gaver kom der så mange penge, at da festrusen var overstået, var der ingen tømmermænd, men et overskud til et fond på mere end 80 tusinde kroner.

Hans Hedtofts tale ved festbanketten på Wivex.

Medlemmer af Dansk Skuespiller Forbund.

Det hænder ret ofte for medlemmer af regeringen, at man i dette foreningernes land skal overbringe hilsner til et organisationsjubilæum. Men det sker sjældent, at man er med til fester hos een så folkeyndet og populær stand, som de danske skuespillere er.

Mon ikke flere af den politiske scenes knap så folkeyndede tjenere har følt et stik i hjertet i disse påskedage, hvor bogstavelig hele landet af et godt hjerte har bestræbt sig for at gøre påskehelgen til jubel- og festdage for danske skuespillere, fordi hvert kulturmeneske instinktivt følte, at denne lejlighed skal bruges til at takke standen for en befriende eller opløftende åndelig nydelse for en glad, ja, måske en inspirerende sorgløs time?

I alle fald: Det er med udelt glæde, at jeg på den danske regerings vegne blander min røst i jubelkoret og hylder, hilser og takker.

Efter en redegørelse for regeringens indsats til støtte for teatre og skuespillerne sluttede statsminister Hedtoft:

Tre teaterchefer ved jubilæumsfesten. Fra venstre: Axel Otto Normann, Norge, Henning Brøndsted, Det kgl. Teater, og Thorvald Larsen, Folketeatret.

»Skuespillernes krav og ønsker er vi og jeg lydhøre overfor. Den gode – til tider eksplosive – Kai Holm sagde til mig fornylig: Ring til 3747, og jeg gør på en time hele loven om skuespillernes arbejdsløshedskasse og pensionsfond m. m. klar til ministeriets underskrift. Intet menneske vil misforstå eller bebrejde, at skuespillernes talsmand taler sådan.

Og så vil jeg da slutte med at hylde skuespilleren, der fremfor maleren, forfatteren og komponisten er nuets kunstner og derfor i særlig grad har krav på forståelse, støtte og sympati fra offentligheden.«

Den sidste af de officielle begivenheder på denne fest-

Den norske skuespillerinde Thora Segelcke og Poul Reumert.

aften blev Poul Reumerts tale; allerede da han besteg talerstolen, slog bifaldet sammen med tordenlignende kraft og voldsomme klapsalver. Poul Reumert sagde bl. a.:

»Tak for den altfor varme modtagelse. Selvom jeg af naturen ikke er misundelig, misunder jeg i øjeblikket både Hans Hedtoft og K. K. Steincke, fordi de er færdige, og jeg skal til at begynde —. Lad mig få lov til at tale lidt om mig selv — det skal ikke blive langt, for jeg taler uden manuskript. Efter den smukke eftermiddag i Det ny Teater begav jeg mig hen på Kongens Nytorv, hvor jeg skulle sige prolog; prologer har den uvane at skulle kunnes udenad, og det er kedeligt! Derefter styrtede jeg ind for at klæde mig om til Jeronimus, nåede med nød og næppe at blive færdig i

For bordenden: Bodil Kjer og H. C. Hansen.

rette tid, og nu skal jeg holde tale, hvad der rent ud sagt er det værste, jeg ved. Dertil kan De selvfølgelig sige: — Kære ven, så lad være! Men den, der taler således, kender ikke formanden — formanden er i mine øjne et amfibium — et vildt dyr, et ganske roligt, vildt dyr parret med en engel, og derfor står jeg her, skønt jeg er en meget frygtagtig og ængstelig taler — forhåbentlig kan det ikke mærkes, for jeg er jo også skuespiller.

Det var en meget stor dag den dag i går for halvtredsindstyve år siden; det var i dette hus på første sal, vi samledes en 100 stykker for at høre den mand, der ønskede at danne Dansk Skuespiller Forbund. Ingen af os forstod, hvad det i grunden betød, og han fik kun lige akkurat gennemført sin

Sigrød (Sitter) Horne-Rasmussen og overborgmester H. P. Sørensen.

plan. Indvendingerne var mange, jeg husker blandt andet en meget kendt skuespiller, der forarget sagde: Dette er jo en fagforening, De vil danne! Og en fagforening hviler på en priskurant, men hvordan vil De få mig ind under en priskurant! og så gik han. Så vendte stemningen, som den så ofte gør, og Dansk Skuespiller Forbund blev dannet. Heller ikke i dag kan vi helt overskue betydningen af dette forbund, fordi det ikke blot er økonomiske og samfundsmæssige goder, vi har opnået, men noget kunstnerisk og åndeligt, der ikke kan defineres.«

Derefter gik Poul Reumert over til at fortælle — både morsomt og beåndet — om forholdene dels for halvtreds år siden, hvor ordet »skuespiller« var en fornærmelse, ja kunne bruges som direkte skældsord, og dels fra det første teaters

Formanden for Norsk Skuespiller Forbund Ella Hval og teaterchef Henning Brøndsted.

tid, hvor både de økonomiske kår og arbejdsforholdene var langt værre, end vi i dag kan forestille os det. »Påklædningsværelserne var af en forfærdende art; der var som inventar: bord, stol, skab og så noget, der kaldtes en vindovn med tromle, jeg aner ikke, hvad det er for et apparat, men jeg tror ikke, det har meget med luksus at gøre. Senere fik fruentimmerne et spejl og nipspenge til at forsyne sig med sko, hårbånd, bukser og hvad der ellers til nips henhører.«

Og endelig sluttede Poul Reumert sin tale med disse ord: »Grunden til, at jeg står her, er, at jeg skal overbringe en tak — en tak fra danske skuespillere, og det er jo på en måde rigtigt, at det er mig, der gør det, dels fordi jeg var

Fru statsminister Hedtoft underholdes af Kai Holm.

med deroppe dengang for 50 år siden, og dels fordi mit liv har været begunstiget af så meget held og så stor lykke, at jeg må være egnet til at sige tak.« Her afbrød hele forsamlingen spontant vor store kollega ved i samlet trop at rejse sig til hans ære og hylde ham med taktfaste klapsalver: først efter mange forgæves forsøg lykkedes det Poul Reumert igen at få ordet: »Og jeg bringer da også den varmeste og mest dybfølte tak fra alle os til – jeg nævner ingen og glemmer ingen – ingen, der i tidens løb har hjulpet os og ført os frem til den smukke stilling, vi nu indtager i Danmark. Egentlig havde jeg tænkt mig at bede orkestret spille et lille potpourri over alle de nationalmelodier, der ville være passende, men stemningen er jo blevet en noget anden, og jeg vil derfor i stedet bede kapelmesteren være sød at

spille — mens vi alle står op — Der er et yndigt land —.»

Og et betagende syn var det derefter at se de mange feststemte, jublende mennesker rejse sig og stille og højtidestemt synge »Og gamle Danmark skal bestå — —« for efter afslutningen af sangen atter at bryde ud i en hyldest til taleren, en hyldest, der var så varm og gav sig så voldsomme udslag, at Kai Holm efter nogle minutters klapsalver sprang op på talerstolen og bragte en naturlig afslutning på applausen ved at udbringe et leve for Poul Reumert med disse ord: »Vi danske skuespillere er stolte over, at der iblandt os er en mand som Poul Reumert; han længe leve!«

Dernæst var talernes række afsluttet, og så kunne de mere løsslupne lystigheder begynde: Arvid Müllers sjove festpotpourri blev sunget anført af Poul Reichardt. Og så kunne dansen begynde; stemningen var så strålende god, som den skal være ved en sådan lejlighed: der blev snakket, leet og danset i mange timer. Ved totiden dukkede hele Tivoli-garden op anført af Dirch Passer som tambourmajor og fulgt af Stig Lommers damer også i uniformer.

Men ak, alt godt har en ende, og også denne fest skulle slutte ved, at musikken klokken fire holdt op; da viste statsministeren sig som den fuldendte iscenesætter og satte det helt rigtige punktum på den strålende aften: veloplagt og frisk sprang Hans Hedtoft op og bad forsamlingen afslutte festlighederne ved at synge sidste vers af »Should Auld Acquaintance Be Forgot« i Jeppe Aakjærs dejlige fordansking; på godt ravjydsisk citerede han selv verset, hvorefter alle greb hinanden under armen og sang, så lysekronerne dansede. Og således afsluttedes disse to festdage, der med deres blanding af alvor og lystighed på den smukkeste tænkelige måde markerede Dansk Skuespiller Forbunds 50 års jubilæum.

Else Kornerup.

TO BREVE, SOM IKKE ER BLEVET AFSENDT

Brev til højesteretssagfører Jon Palle Buhl.

Kære Palle B. Hvis du har læst, hvad der forud står, altså før dette brev, har du sikkert rystet på dit kønne hovede med det hvide krus ved ørerne — hvad der gror højere oppe, vil jeg ikke omtale.

Du har nok ikke ligefrem ærgret dig, men blot — som du har for vane — smilet overbærende ad det, der nok nærmest kan betegnes som pral, en selvovervurdering hos en forlængst afgået formand.

Du vil heller ikke skælde ud, da du jo bruger andre midler, og af en smule veneration for den gamle vil disse midler ikke blive afslørende. Vel? (Det ville ellers være lækerbidskener for Elith Pio).

Nå-ja; men hvad er det da, den gamle vil? tænker du. Måske tilstå, at han har pyntet en del på sine formands-erindringer og frygter for, at jeg kan huske tilbage til den tid, der er beskrevet under etiketten »Teatererindringer«.

Men kære Palle, hvad jeg har skrevet af fra citater og referater, kan du dog ikke bestride rigtigheden af, men nok mene, at en mere beskeden mand end jeg kunne og måske ville lade de smukke ord fra de agtværdige personer, skrevet i festlig stund, blive liggende i de arkiver og skrifter, hvor de jo lå godt gemt — og glemt.

Utålmodigt spørger du nu: »Hvad vil han med dette brev?« — og nu kommer det, men med en vis skamfuldhed

— en egenskab, som du nok ikke mener findes hos mig. (Pio ville her udstøde et hånende »Ha!«).

Det er altså en tilståelse, og den kan være fra alle de fem formænd for Dansk Skuespiller Forbund, som gennem mere end 25 år har — nej, ikke misbrugt dig, det skulle du nok selv forhindre —, men vi har snuppet æren for, hvad du har udført for danske og andre landes skuespillere.

Vi har ganske stille tiet med, at de største og fleste resultater står der Jon Palle Buhl på, men på en måde, så alle måtte tro, at det var formandens og bestyrelsens fortjenester — dem til hæder og ære — det fagreste træ —.

Du havde betegnelsen forbundets juridiske konsulent. Ja, det tør nok siges, at du er blevet konsulteret.

Udover det selvfølgelig, daglige arbejde under de skiftende formænd er der vist ikke taget nogen beslutning af betydning, uden at du først var spurgt til råds; og her kommer endelig et lille bevis på, at vi dog har haft *nogen* klogskab: Vi har så at sige altid fulgt dine råd.

Lige nemt har du ikke altid haft det med os, klogskaben kunne jo af og til skifte over til selvrådighed. Her tænker jeg særligt på de to fyre, som var de første, du havde besvær med. Den første, næsten altid streng alvorsmand, som holdt sin smukke filmprofil i virkningsfulde folder. Den anden — mig — stædig og til tider voldsom, men også med milde smil. (Det, som Pio vil kalde *snu*, smørede brede grin).

Du overtog hvervet, da du var ung fuldmægtig, efter din højagtede chef, højesteretssagfører Hartvig Jacobsen. Noget frygtsom var du på de første generalforsamlinger som dirigent over urolige hoveder, der kunne løbe lidt overvarme. Men det tør siges, at det frygtsomme gik af dig. Det varede ikke længe, før du viste din myndighed, men den var og er altid parret med venlighed og med det lune smil, der ligger

bag, selv overfor de værste urimeligheder fra en let bevægelig forsamling.

Det var en ikke ringe kompliment til dig, da vore modstandere, teaterdirektørerne, ville erobre dig. Vi rystede, men heldigvis lo du bare ad tilbudet og blev hos os.

Men nu kommer spørgsmålet: Hvorfor gjorde du det? — og der opstår mange hvorfor'er. Hvad er det for en egenskab, og hvad er det for fønmelser hos dig, der får dig til at holde dit hverv ud hos os i så mange år og har gjort dig til en af os. Der må jo røre sig noget, der stærkt ligner kærlighed til den stand, som du har gjort og stadig gør en så stor og ubetalelig indsats for.

Ubetalelig! Ja, det kan jo ikke være fortjenesten, der har drevet dig. Dit såkaldte salær har altid været så latterlig lille, at det

må kunne skabe konflikt for dig blandt advokatkolleger.

Jeg har dog trøstet mig med, at du nok har haft andre og mere ydende klienter, hos hvem du har hentet dit udkomme som familieforsørger.

Du (I) har jo en ganske pæn bolig, og selv om jeres sommerhus ikke helt er i det fine og mondæne Tisvildeleje — for ikke at tale om Hornbæk — ligger det dog så nært, at I kan være det bekendt.

Bekendelserne, som jeg begyndte med, kan jo kun være

*Jan Palle Buhl i
Hans Bendix' streg.*

konstateringer og ikke noget nyt for dig. Men personlig har jeg endnu én, som måske kan overraske, men som er min alene og ikke kan lægges andre af formændene til last: De rejser, vi gjorde sammen på forbundets vegne udenfor Norden havde jeg særlig fordel og stor ære af, da jeg ikke var sprogkyndig. Du måtte tage besværet med at føre ordet i forsamlingerne. Og du skal vide, hvad du nok ikke før har vidst, at dette blev forstået sådan — efter hvad der er fortalt mig —, at det var mig, der hviskende gav dig ordre til, hvad du skulle sige. Udlændingene kunne jo ikke vide, at jeg blot spurgte dig om, hvad du havde sagt, og hvad de andre svarede.

Dette for at vise, at også her har formanden (jeg) tilrænet sig æren for, hvad du udførte. *Undskyld!*

Når jeg undtager dette sidste personlige og stygge eksempel, hvortil Elith Pio vil udbryde: »Der kan I se,« mener jeg, at denne skriftlige hilsen kan være fra hele Dansk Skuespiller Forbund, dets medlemmer, bestyrelser og formænd, men i særlig grad fra din gamle ven gennem meget mere end 25 år. *Kai.*

Brev til teaterdirektør Thorvald Larsen.

Kære Thorvald L.

Ens blufærdighed forbyder da at sige op i en mands åbne ansigt, at man beundrer ham; og da jeg har den fornemmelse for dig og ønsker, du skal vide det, må jeg jo skrive. Jeg har haft den længe, og den er ikke blevet mindre med årene.

Fra at du har været min direktør, er der opbygget et venskab mellem os, som vi ikke taler om, men vi ved begge, det er der. Når vi nu — altfor sjældent — mødes, har vi

begge et lille glad smil, der siger en del om de mange fælles oplevelser, vi har haft. Ikke altid i fuld enighed — det ville være unaturligt, når vi skulle forhandle som to formænd, der skulle varetage forskellige interesser (der nok alligevel ikke var så forskellige endda). Vore modsætninger i forhandlinger gik dog aldrig i hårdknude, fordi du aldrig »spillede« direktør, men gerne ville have, at skuespillerne skulle have så gode forhold som muligt. Derfor

Thorvald Larsen.

gjorde skuespillerne dig — en teaterdirektør — til æresmedlem af deres forbund.

Du gjorde det let at være skuespillernes formand. Jeg mindes kun en enkelt gang, hvor jeg med en grovhed fornærmede dig, men du sørgede dog for, at vi snart fandt den gode tone igen.

Et andet eksempel, hvor du, mildt sagt, var forbavset over, at jeg ikke straks var med dig i en sag overfor myndighederne, en støtte, som også kunne gavne skuespillerne. Det var i et af de udvalg, der var

nedsat angående privatteatrenes forhold. Du så uforstående på mig på grund af min valenhed overfor det forslag, du havde fremsat, indtil det gik op for dig, at jeg optrådte som vestjyde, der ville handle, have noget fra dig til gengæld — og så klaredes det.

Første gang, vi mødtes, var du turnédirektør og tilbød mig engagement. Efter dine år på Odense Teater, da du

overtog Folketeatret, engagerede du mig til en god rolle i din første forestilling »Hansen Bramslev – medlem af Folketinget«. Her havde Johannes Meyer hovedrollen, og jeg var hans lumske ven i et lærerigt samspil med en stor skuespiller.

Senere har jeg flere gange været i »dit brød« og altid betragtet dig som min gode direktør, men aldrig set dig med direktørmine eller hørt dig med kommandorøst – mon du overhovedet ejer en sådan? Du havde den i hvert fald ikke nødvendig; din vilje gjaldt uden udvendige falbelader.

Du har altid været og er stadig optaget af noget, og du går helt ind for, hvad du påtager dig. For eksempel det nordiske teatersamarbejde, som for mange gav sig udslag i ord eller blev glemt mellem kongresserne med de mange resolutioner. For dig blev det praktisk indsats. Med ikke ubetydelige økonomiske ofre indbød du til og åbnede Folketeatret for ensemble-gæstespil fra Finland, Norge og Sverige.

Da du sagde teatret farvel og søgte og fik et biograf-teater, var det en almindelig opfattelse, og måske også meningen, at denne bevilling blev givet som en påskønnelse, en slags pension efter et langt teaterliv. Men der snød du os – du skulle ikke, ville ikke nyde biograftilværelsen som et otium. Mon du straks havde det mål: at gøre dit teater til det, det er blevet: Det kunstnerisk fornemste?

Er dette brev til dig en altfor næsegrus beundring? Har jeg da slet ikke noget at kritisere? Jo, men alle ubehagelighederne har jeg *sagt* dig, min beundring kan jeg kun skrive – og derfor dette

fra din gamle meget hengivne modstander

Kai H.

WORLD CINEMA

En dag i 1950 fik jeg en overraskende telefonopringning fra en minister, som gerne og nu ville have en samtale med mig, og da det altså hastede, ville han sende ministerbilen med chauffør efter mig. Jeg syntes dog, det var altfor flot, og tog afsted med sporvognen meget spændt på, hvad han ville mig. Det kunne sikkert ikke være noget behageligt, da jeg kort tid forinden i et udvalg havde haft et kraftigt sammenstød med ham, fordi han under en diskussion i en nedsettende tone havde brugt ordene: »I skuespillere.« Jeg var klar over, at min reaktion havde været voldsom og uden respekt for hans høje embede. Var det den sag, han ville uddybe?

Nej, det var såmænd meddelelse om, at jeg — på visse betingelser — var udset til at overtage ledelsen af det dengang største biografteater, World Cinema. Jeg kunne forstå, at jeg skulle opfatte det som en betydelig nådesbevisning, men der var noget i denne tone, jeg ikke led, og da jeg syntes, at jeg havde nok om ørerne som skuespillerformand, leder af Toftegårds Bio, filmroller og opgaver ved radioen, sagde jeg på en, syntes jeg, pæn måde, at tilbudet ikke havde min interesse. Der skete nu det mærkelige, at tonen blev en helt anden. Ministeren blev synligt forbavset, ja, jeg mente at kunne se skuffelse i hans udtryk, og han sagde, at det var magtpåliggende, at jeg tog imod tilbuddet, da den ministerkollega, som skulle tildele Arbejdernes Oplysningsforbund denne biografbevilling, hav-

de peget på, at han kunne acceptere, ja, ønskede mig som leder. Og det blev jeg altså. Hvorfor? Jeg kunne og har aldrig kunnet begribe, at jeg igen fik tildelt en post, som almindeligvis og efter reglerne skulle oplås ledig.

Men i tyve år administrerede og ledede jeg dette store teater, indtil A.O.F. i 1970 opgav bevillingen. Det blev spændende år for mig, kedelige blev de aldrig, og det blev hurtigt klart, at de såkaldte kunstneriske, avancerede film ikke kunne opføres i det vældige cirkusrum — de gange, jeg forsøgte, gik det på enkelte undtagelser, galt. Det var, som om intime film uden ydre format forsvandt op i den store kuppel, og publikum forsvandt også.

Min opgave var — og dertil var bevillingen givet — at skaffe så stort overskud som muligt til A.O.F.s formål, og det mener jeg lykkedes, selv om filmfonden og staten tog broderparten. Jeg havde helt frie hænder og må bekende, at bedre forhold og vilkår kunne ingen leder have end dem, som bevillingshaverens ledelse tilstod mig.

At der i årenes løb var en del »svipsere« i repertoiret, som ikke kunne stå for kvalitetsmæssig bedømmelse, erkender jeg gerne, men også — og ikke så få film — som teatret havde ære og udbytte af. Nogle af dem kan nævnes: De to Chaplin-film »Rampelys« (Limelight) og »Kongen af New York« — den første blev på programmet fra 1. oktober til 15. februar og efterfulgtes af et af de få eksempler på, at en fornem film som den franske »Frygtens Pris« med Yves Montand kan blive en publikumssucces så stor, at den kunne gå sæsonen ud. To film på et år. »Jorden rundt i 80 Dage« blev også det helt store. Nævnes kan også de to Hitchcock-film »Menneskejagt« med Cary Grant og den sidste, »Topaz«.

Mellem de store premiere-biografer var der naturligvis

hård konkurrence om de store udenlandske succeser, men på en måde var det heldigt for World Cinema, at de andre skulle spille deres egne danske produktioner, så jeg kunne give de udenlandske bedre vilkår end de. Det var nødvendigt at følge godt med i, hvad der kom frem i de store lande — og når der var spændende premierer i London og Paris, rejste jeg dertil. Særlig morsomme var »Royal Performance« med de film, som dronning Elisabeth nådigst valgte til velgørende forestillinger til fordel for Hendes Majestæts hospitaler. Her lå prisen for de gode pladser på samme balkon som dronningens på ca. 25 guines, næsten 500 kroner. Ved en sådan lejlighed købte jeg »Navarones Kanoner«. Det skete ved en vældig festsouper på »Savoy« efter premieren. Producer og udlejere var skuffet over filmens modtagelse; der havde ikke været megen bifald.

Man havde ikke tænkt på, at publikum ved en sådan lejlighed er for fint til at vise begejstring. Der var alt, hvad der fandtes af høj- og lavadel, som var tvunget til frivilligt at købe dyre billetter og være tilstede, når dronningen kaldte. Forøvrigt gælder det for film som for teater, at de, som har produceret værket, aner mindst, om det slår an. Jeg var ikke i tvivl, men benyttede mig af usikkerheden til under souperen, at få en god skriftlig aftale om danmarkspremiere i World Cinema. Dens vældige succes huskes endnu.

Men hvordan er så mit eget syn på film efter så mange års virke i dette medium. Først som skuespiller, tolv år som leder af et reprisetheater, en snes år på det store premiere-teater og endelig som en slags sponsor i Dansk Kulturfilm for kortfilm.

Jeg er ikke i tvivl, men sætter de gode underholdningsfilm højest; sådanne, som jeg har givet eksempler på — og-

så gerne med menneskeligt humanistisk indhold (Chaplin), men jeg bryder mig ikke om de udspekulerede avantgardistiske, eksperimentale, som jeg finder mere uægte end dem, som fortæller og underholder på en god måde og gælder det store publikum. Naturligvis har jeg stor kærlighed til dette herlige medium, men derfor behøver man da ikke ligefrem at henregne det til kunstarterne, hvilket jeg efter så mange, lange års arbejde og kendskab til films tilblivelse da heller ikke gør.

Før jeg afslutter kapitlet om World Cinema, må jeg lige nævne opera- og balletfilmene, som jeg var blevet gjort opmærksom på og på egen risiko importerede fra England og Tyskland: »Don Juan«, »Boheme« med flere og blandt balletfilmene »Svanesøen«. Alle med de største dirigenter og verdenssolister.

De blev anerkendte succeser og glædede et stort publikum, men jeg blev stoppet i initiativet af kulturministeriet på grund af, at en leder ifølge loven ikke må importere eller distribuere film. Hvorfor mon ingen, som har lov, har taget ideen op. Er der ikke penge nok i den?

Hvordan kunne jeg så klare at holde så mange forskellige og krævende »gøremål« ud fra hinanden. Der blev sagt, at nogle af dem var heldagsjob: Skuespillerformand, biografdirektør, radio- og TV-skuespiller samt af og til instruktør.

Vorherre — eller hvem det har været — har givet mig evnen til at koble fra det ene, når jeg beskæftigede mig med det andet. Det, jeg havde for i nuet, var altid det eneste gældende. Alligevel gik det ikke ud over privat- eller familielivet, heller ikke over de møder og festligheder, jeg deltog i — og aldrig over nattesøvnen.

At sove har altid været det, jeg gjorde bedst.

PROGRAMUDVALGET

Mange gange løb jeg som formand en bestemt minister på dørene. Bud efter mig var dog kun sket den ene gang. En dag blev jeg anmodet om at komme hos en minister. Det var Julius Bomholt, på det tidspunkt undervisningsminister.

Nogen forbindelse med ham havde jeg hidtil ikke haft udover, at han ved en lejlighed havde givet mig prædikatten: »Den hjertevarme kyniker«. Hvordan denne sjove konstellation kunne komme der, husker jeg ikke. Men det var under en diskussion i Studenterforeningen i Henning Rohdes seniortid. Her havde jeg beskyldt Radioen og det begyndende TV for at »nasse« på teatret; et ord i den forbindelse, som Bomholt afgjort ikke syntes om. Men jeg var klar over, at det ikke var i den anledning, han nu ville tale med mig.

Det var også tværtimod. Ministeren spurgte, om jeg ville være hans tilforordnede i Radiorådets programudvalg som efterfølger af Thorkild Roose. Der havde været en del henvendelser om posten, dels på egne vegne og dels som anbefaling af andre.

»Men jeg har svaret, at det var en post, som ikke kunne søges,« sagde Bomholt, »og jeg er i mine overvejelser standset ved Dem. Vil De?« — Om jeg ville!

På mit spørgsmål, om det var i egenskab af organisationsformanden, man havde tænkt på mig, svarede han, at det udelukkende var i egenskab af mig selv, og at det i den for-

bindelse var ligegyldigt, hvad jeg ellers var optaget af, men det var særligt min indsigt i teaterspørgsmål, han havde hæftet sig ved, men selvfølgelig havde jeg ret og pligt til at være medbestemmende i alle spørgsmål.

Jeg havde dog en mistanke om, at det var rådsformanden, Peder Nørgaard, og generaldirektør F. E. Jensen, der havde peget på mig. Med dem havde jeg haft mange frugtbare forhandlinger. Hele deres indstilling overfor medvirkende kunstnere var meget velvillig, og de var ikke uden skyld i, at de øvrige nordiske landes skuespillere ønskede og stræbte efter samme vilkår ved deres radioer som dem, vi havde opnået. De var også grunden til, at jeg ofte — sammen med Jon Palle Buhl — blev kaldt til for at føre deres sag.

I tretten år var jeg medlem af dette interessante udvalg, som jo behandler, hvad der kommer af forslag fra samtlige Radioens afdelinger. Ved det runde bord var jeg placeret ved siden af den prægtige Leck Fischer. Han og jeg var næsten altid enige i de afgørelser, der skulle træffes, men ikke altid med den store repræsentation af politikere, som dog var meget blidere og forstående, end mange har troet eller påstået.

Stor respekt og en hel del beundring måtte man få for rådsformanden Peder Nørgaard og generaldirektør F. E. Jensen — og senere Hans Sølvhøj.

Jeg måtte misunde Peder Nørgaard for den fremragende måde, hvormed han forstod at lede møderne, og jeg lærte meget af hans smidighed og hensyn til alle sider, ikke mindst når det gjaldt politikere fra andre partier end hans eget.

Der var til tider storme mod programudvalget fra Radiohusets forskellige afdelinger. Det fik skyld for mange ting, ofte helt udenfor det rimelige, og med helt forkert adresse; f. eks. en tilsyneladende bagatel, som blev blæst op til det

urimelige. Det var om den norske forfatter Mykles omstridte »usædelige bog »Den røde Rubin«, der i dag virker som den reneste uskyld. Litteraturafdelingen ønskede et afsnit af den til oplæsning, og på grund af dens særlige karakter blev dette forelagt udvalget, hvor det gik glat igennem uden en eneste indvending. Men samme aften blev »sagen« optaget i selveste radiorådet, og afdelingens samt programudvalgets indstilling blev forkastet — endda efter forslag af et radikalt rådsmedlem.

Hele det postyr, der herefter stod, hvor en mængde sære påstande blev hvirvlet op, vil sikkert huskes.

Programudvalget blev tillagt en magt, som ikke bestod — i hvert fald meget sjældent brugt. Uvilkårligt kunne man få den tanke, at det blev brugt som bussemand af afdelingsledere overfor deres medarbejdere.

KONFLIKT MED TV — STATSRADIOFONIEN

Jeg havde besluttet, at dette år 1954–55 skulle blive det sidste som formand for Dansk Skuespiller Forbund og dermed for Nordisk Skuespillerråd og alt, hvad der fulgte med.

Der var ingen anden grund, end at læsset af alt det, jeg havde påtaget mig, alligevel var mere, end jeg syntes at kunne overkomme, men noget andet spillede også ind. Jeg fandt selv, og uden at der var kommet røster om det fra anden side, at jeg var blevet for enerådig, for meget »Vi alene vide«-mand. Det var gået ret umærkeligt — og lidt efter lidt — den vej, fordi jeg havde det daglige arbejde og problemerne på nært hold, og det kan vel ikke undgås, at man da ved mere om sagerne end andre, og om hvordan de skal ordnes, uden at spørge nogen til råds.

Det var svært at tage den beslutning. Det var jo netop i disse år, jeg havde oplevet så meget. Det var det kæreste og det betydeligste arbejde, jeg havde udrettet, samtidig med at det havde givet mig en personlig udvikling i forståelse af mennesker. Alligevel følte jeg det på tide at gå.

Dette skulle da blive et roligt afviklingsår, og jeg syntes, der var en del, jeg kunne være bekendt at aflevere til en efterfølger.

Og så blev det et år med den hårdeste kamp i forbundets historie — og den måtte jeg stå i spidsen for med al kraft og min stædighed. Men uden Jon Palle Buhl ved forbundets og min side var det aldrig gået, som det gik. Han var

i denne periode (som i alle andre) enestående med sine kloge råd og sin forhandlingsevne.

Der var fra Folketinget givet grønt lys for den officielle start af fjernsynet, og i forbundet — som blandt de enkelte skuespillere — var vi forberedt på og kendt med dette nye gennem prøveoptagelser og -udsendelser, som også jeg havde deltaget i.

Vi vidste, hvad der krævedes af hjemmearbejde med at lære og indstudere stoffet — suffli kunne der jo ikke gives —, og vi havde oplevet den vanskelige teknik, det voldsomme lys og den stærke hede i studierne. Vi regnede med, at her kunne blive en ny og spændende virkeplads. I de lande, der var foran os med TV, havde vi indhentet oplysninger, særligt fra England og Frankrig, og havde erfaret hvilke vilkår, man der var gået ind på, og hvilke fejltagelser, udøvende kunstnere i disse lande havde begået.

For at støtte TV i starten og — det skal indrømmes — også for at lære var vi indgået på honorarer på linje med, hvad der betaltes for hørespil-medvirken i lydradioen, men nu var perioden udløbet, og der skulle forhandles om kommende, blivende vilkår.

På baggrund af skuespillernes (sædvanlige) venlighed skulle det kunne gå glat, og det nedsatte udvalg gik frejdigt i gang med forhandlingerne udfra et forslag, som i princippet måtte anse fjernsynet som noget helt nyt, der ikke havde noget at gøre og ikke kunne sammenlignes med den gamle radio.

Men her stødte man mod en mur, først hos fjernsynschefen Lawaetz og senere hos direktør F. E. Jensen og radioens forretningsudvalg. De var ikke til at hugge eller stikke i, særligt fordi Lawaetz havde givet fordrejede oplysninger om, hvad arbejdet i hans nystartede afdeling var. En presse-

Den bevægede generalforsamling med vedtagelsen af boykot mod TV.

Bestyrelsesbordet. Formanden, Kai Holm, forelægger resolutionen. Siddende: Gunnar Lauring, Bendt Rothe og Jan Palle Buhl.

udsendelse fra et kontor i Radiohuset satte vort krav op med en sammenligning til arbejdsmarkedets lønforhandlinger om nogle få procent, medens »disse skuespillere« forlangte hundrede procents lønforhøjelse. Denne forvrængning af de virkelige forhold fremkaldte — sammen med den lidt arrogante affærdigelse af vort forslag — en stærk krigslyst blandt forbundets medlemmer og ikke mindst hos bestyrelsen og mig.

Vi forberedte os på konflikt, men ingen, særligt ikke i radioledelsen, troede på alvoren af vor trussel. Skuespillere kunne da ikke strejke, sådan noget var jo uhørt. Men det kunne vi.

Bestyrelsen indkaldte gennem mig til en ekstra, natlig ge-

neralforsamling med en påtænkt boykot af fjernsynet som eneste punkt på dagsordenen.

Og hvilken generalforsamling — på en måde den festligste jeg har oplevet. Her var stuvende fuldt, et vældigt fremmøde af såvel de største som de mere ukendte kammerater. Salen hos Wivex var altfor lille, man måtte tage tilstødende lokaler i brug, og her var en stemning og spænding ladet med kamplyst, der fik det til at gibbe af fryd i en formand, der så, hvordan en stor og betydelig sag kunne skabe interesse og samhørighed.

Jon Palle Buhl og jeg havde lagt en plan over, hvordan vi ønskede, slaget skulle slås.

Han redegjorde i detaljer for de mislykkede forhandlingers forløb, og efter at enkelte medlemmer havde været på talerstolen med korte spørgsmål holdt jeg en tale, der nok var den kraftigste og mest udfordrende til dato. Her er referatet, som pænt har undladt nogle af mine stærkeste udtryk.

Efter at jeg kort havde fortalt om, hvad bestyrelsen og jeg havde foretaget os under sagens forløb, fortsatte jeg:

»— — Man (vi) modtog før prøveperioden store løfter og forsikringer om, at der selvfølgelig senere ikke ville blive tale om honorarer på niveau fra lydradioen eller fra forsøgsperioden, og vi gik derfor nu i foråret, stolende på løfterne, til forhandling på grundlag af de forslag, som udvalget havde udarbejdet. Det mødte så hård modstand, at man forsøgte med et nyt. Men da man af svaret på dette måtte konstatere, at Statsradiofonien ikke havde rørt sig en tomme, bestemte bestyrelsen sig for på forbundets vegne at protestere så kraftigt mod den arrogante afvisning, som man kunne gøre det og dermed vise, at skuespillerne stod fast og sammen.

Kampivrige medlemmer.

Forreste række: Emil Hass Christensen, Peter Malberg, Henning Moritzen og Elvin Jensen.

Der blev sagt fra fjernsynet, at vi måtte betænke, at det dog var en arbejdsplads, der kunne komme til at betyde meget for udøvende kunstnere.

Ja, vi håber, det kan blive det, men endnu er det kun en meget tvivlsom arbejdsplads.

Fjernsynet er kun i sin vorden; det har ikke eksisteret hidtil, og har vi kunnet undvære det indtil nu, kan vi også vente, indtil de herrer bliver til at tale fornuft med og finder en mere forhandlingsvenlig tone end den arrogante, de hidtil har mødt os med.

Skaber vi præcedens for de bitte små honorarer, vi venligt er gået med til i en prøveperiode, kommer det til at svide til os langt, langt ud i fremtiden.

Mogens Wieth, Lily Weiding og Erik Mørk.

Der er blevet sagt — dog ikke af skuespillere, men af vore modstandere i denne situation —, at det er synd for de af vore kolleger, som ikke er i teaterengagement, hvis vi lukker af nu. Jeg har svaret, at det ville være mere synd for dem, hvis det for fremtiden bliver den dårlige arbejdsplads, som fjernsynets ledelse vil gøre den til, og at jeg var overbevist om, at disse kolleger stolede mere på, at deres forbund varetog deres interesser end de, der havde foregivet så stor omhu for dem.

Vi *kan* ikke, vi *vil* ikke anerkende en sammenligning med vilkårene ved hørespillene, for der er ingen mulighed for sammenligning. Derfor er denne generalforsamling indkaldt, og jeg vil oplæse den resolution, som bestyrelsen forelæg-

ger generalforsamlingen med anbefaling og kraftigt ønske om vedtagelse.

Resolutionen.

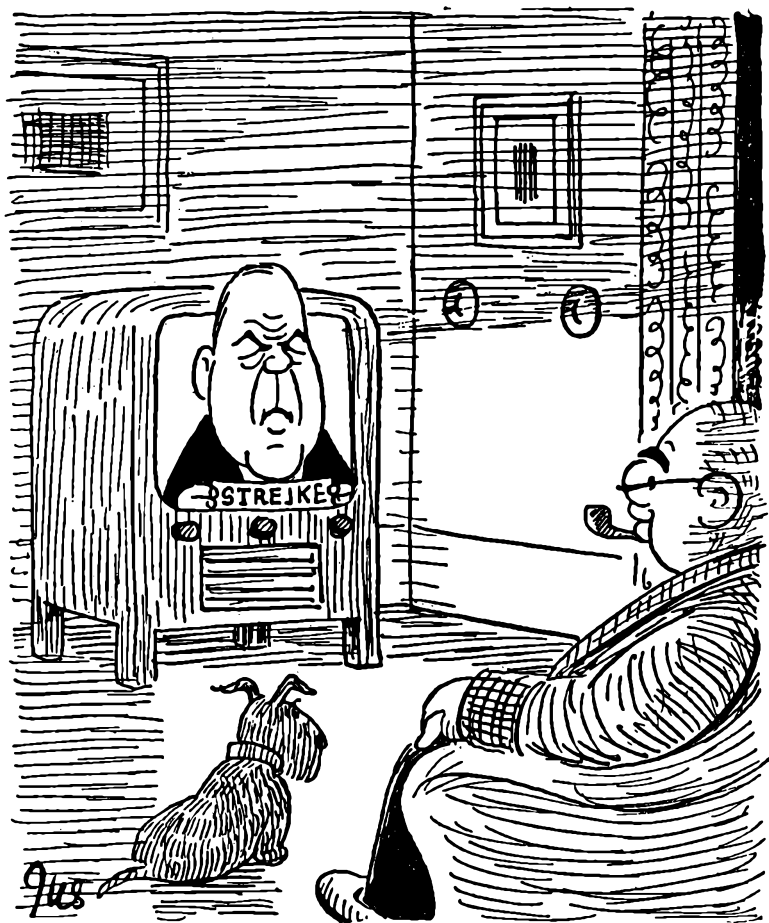
Generalforsamlingsbeslutning vedtaget på Dansk Skuespiller Forbunds generalforsamling den 21. september 1954:

Det er med øjeblikkelig virkning forbudt medlemmer af Dansk Skuespiller Forbund at medvirke i Statsradiofoniens fjernsynsafdeling, dette såvel ved dramatiske udsendelser som udsendelser af anden art og såvel ved direkte som indirekte udsendelser. — — — Forbudet gælder, indtil der er afsluttet en overenskomst mellem Statsradiofonien og Dansk Skuespiller Forbund om vilkårene for medlemmernes medvirken, og der er ved generalforsamlingen meddelt bestyrelsen og det nedsatte udvalg fuldmagt til at afslutte overenskomst for de ovennævnte udsendelser.

Der var ingen modstand mod resolutionen, kun enkelte spørgsmål. Før den blev sat under afstemning, gik jeg igen på talerstolen for at understrege, at det ville være af overordentlig stor betydning, om resolutionen i denne store forsamling af medlemmer kunne blive vedtaget enstemmigt. »Det vil være en stor og glimrende indsats og bevis på sammenhold af skuespillere, og jeg ved, at det vil have en umådelig stor virkning. Man må kalde det boykot, strejke, eller hvad man vil. *Vi har ikke før prøvet et virkeligt livtag. Skal vi så ikke taget det nu?*«

Medlemsbladets referat sluttede: Og formandens ønske blev opfyldt! Efter at dirigenten havde oplæst resolutionen, som i særtryk skulle udsendes dels til alle medlemmerne og dels samme aften gennem Ritzaus Bureau, blev den vedtaget *enstemmigt*.

Det var derfor med virkelig varme og under stor hyldest, Kai Holm kunne takke skuespillerne, fordi de her beviste,

Jensenius i »Berlingske Tidende«.

Efter at Kai Holm har ladet Skuespillerforbundet erklære strejke over for fjernsynet, er der vel ingen grund til at fortvivle over, at man endnu ikke har fået anskaffet sig en fjernsynsmodtager.

at de — stik imod hvad onde tunger påstår — kan holde sammen og tage et standpunkt uden skelen til eventuelle, øjeblikkelige personlige tab.

Denne boykot vakte stor opsigt og var forsidestof i aviserne. Den forargelse, som ofte kommer til orde omkring lignende arbejdsnedlæggelser, mærkede vi ikke, hvilket for en del vel nok skyldtes, at der endnu var så relativ få,

Hans Sølvhøj.

som havde fået fjernsynsmodtagere. En glimrende støtte havde vi hos pressen, som fandt, at dette her var interessant stof, og jeg havde et godt samarbejde med journalisterne, som jeg gav alle de oplysninger, jeg efterhånden havde om slagets gang.

Ingen var blinde for, heller ikke i Radiohuset, at de dramatiske udsendelser med danske skuespillere var særligt populære og ret nødvendige i en tid, som ikke havde meget andet dansk at byde på.

Publikum krævede skuespillerne tilbage, fabrikanter og forhandlere klagede stærkt, fordi afsætningen af modtagerapparater stagnerede. Fra den internationale skuespillerorganisation i Paris og fra de nordiske fik vi lykønskning

og opmuntrende telegrammer og breve. Alt dette var meget smukt og godt. Men hvordan var det for os, der havde ansvaret og havde opildnet til denne boykot.

Det var bestyrelsen og ikke mindst formanden, der måtte tage spekulationerne, da dagliglivet efter jubel-generalforsamlingen kom. Her stod vi og havde erklæret absolut strejke men uden midler til at imødegå følgerne af en konflikt. Vi havde ingen kasse til afhjælpning af de savn hos kolleger, det ville gå ud over.

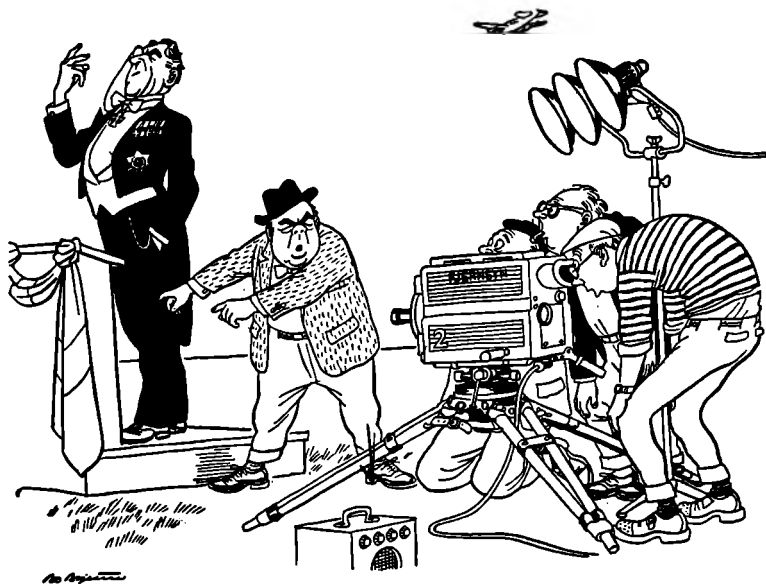
Alle forhandlinger med Statsradiofonien var selvfølgelig afbrudt, og man var der helt sikker på, at skuespillernes sammenhold snart ville bryde, når forbundet intet vederlag kunne byde de ramte medlemmer. Men der tog man igen fejl. Selvfølgelig fik jeg mange henvendelser med spørgsmål, om der var noget nyt; enkelte blev efterhånden lidt utålmodige, men ingen tænkte på at bryde blokaden.

Fra de øvrige nordiske landes organisationer kom der tilbud om økonomisk assistance — også røster om, at man der ville iværksætte sympatikonflikt.

Det første sagde vi tak men nej til, da en hel del af vore kammerater, som havde det bedre, sendte gode smukke beløb ind af deres gager. Jeg tør nok nævne enkelte af særligt ydende: Poul Reumert, Osvald Helmuth, Max Hansen — ja, mange flere. En endnu levende teaterdirektør, som ikke ønskede at blive nævnt, da han jo egentlig hørte til blandt arbejdsgiverne, men ikke yndede TV-teatret, sendte hele indtægten af et fuldt hus i det teater, han stod for.

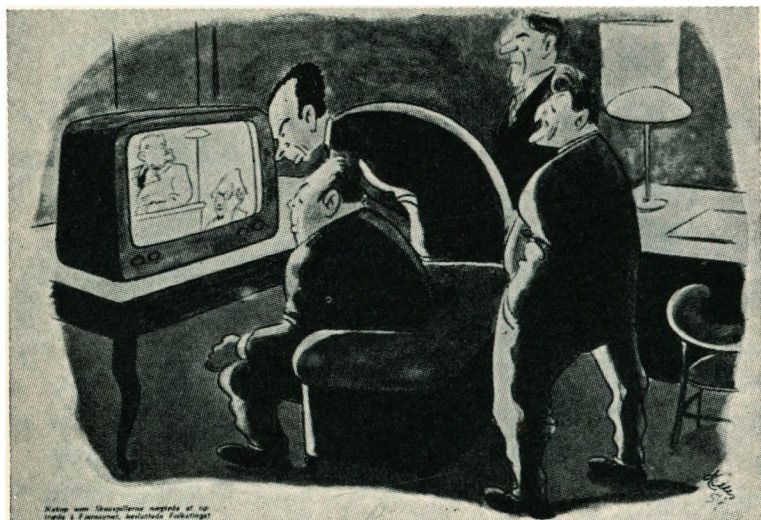
Det andet, sympatiboykot, ønskede vi ikke, hverken fra hjemlige eller skandinaviske kolleger eller beslægtede organisationer. Vi — og særlig jeg — kunne ikke se nytten af det.

En episode gjorde et skår i sympatien for os. Jeg blev

— Ikke mere end dertil, ellers kan man kende ham!
 Da Kai Holm nægtede tilladelse til, at Poul Reumert læste prolog
 for SAS i Kastrup.
 Tegning af Bo Bojesen i »Politiken«.

ringet op af Poul Reumert, som fortalte, at han havde indvilget i at være tilstede i Kastrup Lufthavn og sige noget ved indvielsen af den første passagerflyverute over Nordpolen til U.S.A. Statsminister Hans Hedtoft skulle med på turen. »Det skal optages på fjernsyn, velsagtens også med mig. Det må jeg vel nok?« spurgte Reumert. Fra mig kom der et kort »Nej!« »Bravo!« sagde Reumert, »det kalder jeg en formand — så la'r jeg vær'« — og han lod være, sendte afbud, lidt sent, da det skulle foregå samme aften. Det blev jeg ikke populær på i højere kredse, og flere aviser kritiserede det stærkt.

»Uæmnelige skruebrækkere« siger Poul Reumert, Johannes Meyer og Kai Holm om folketingsmænd i TV under boykotten.

Der gik uger — jeg husker ikke hvor mange —, og situationen begyndte at blive spændt med en del henvendelser, om vi ikke skulle prøve nye forhandlinger. Men om så forbundet skulle sprænges, ville flertallet i bestyrelsen med mig ikke røre os.

Endelig kom der et kærkomment bud med indbydelse til mig alene om en samtale med rådsformanden og direktøren. Den var berammet allerede til næste morgen, og efter at jeg pr. telefon havde forhandlet med nogle af bestyrelsens medlemmer, der var ligeså lettede over henvendelsen som jeg, gav de gladelig tilladelse til dette uforpligtende møde.

Det fandt sted på direktør F. E. Jensens kontor, men var på nippet til at ende, før det begyndte. Fjernsynets chef, Lawaetz, var nemlig også tilstede, hvorfor jeg blev stående i døren og så ufravendt over på ham, mens jeg sagde: »Dette

er ikke efter aftalen — det er vist bedst, jeg går igen.«
»Nej, bevares,« sagde F. E. Jensen, »jeg mente blot, det kunne have betydning med en sagkyndigs bistand. Ja, så må De undskylde, Lawaetz, at jeg har ulejliget Dem.« Da

Rådsformand Peder Nørgaard.

han var gået, spurgte rådsformanden, om jeg ikke kunne li' fjernsynschefen. »Li' eller ikke li', jeg er ikke kommet for at skændes med ham, men for at få den forhåbentlig fornuftige samtale med de to herrer. Det, som indbydelsen lød på.«

Mødet førte ikke til noget og heller ikke et par stykker mere, og spændingen tiltog. Hvor længe kunne vi holde? Var det måske noget helt galt, vi havde indladt os på med så stærkt at anbefale en strejke, vi ikke havde midler til — som andre faglige organisationer — at afbøde virkningen af.

Men jeg vidste som medlem af programudvalget, hvor konflikten ellers ikke blev drøftet, at i Rosenørns Allé var situationen også på grænsen af det uholdbare, og mod begge parter pressede aviserne på ved ustandselige opringninger.

Foto: »Politiken«.
*Radorådsformand Peder Nørgaard og Kai Holm fra en fest på
Københavns Rådhus – medens skuespillerne strejkede – med
teksten: »Så gode venner var de vist?«*

For at det skulle være så hemmeligt som muligt indbød rådsformanden da F. E. Jensen og mig til et møde i sit hjem. Det begyndte klokken ni om morgenen, og kun afbrudt af en frokostpause fortsatte vi til et godt stykke ud på efter-

– Slå øjnene op, min dame og herre! Nu begynder vi igen ...
Otto F.s tegning, da skuespillerstrejken var endt.

middagen med tovtrækninger, der kun resulterede i små fremskridt, så små, at vi ikke fandt grund til at fortsætte eller beramme nye møder.

Og nu kommer der en lille »uartig« historie, som jeg rødmer ved at fortælle, men den må med, da episoden fik en næsten afgørende betydning. Peder Nørgaard og jeg stod

trætte og så sure på hinanden ude i hans entré. F. E. Jensen var ligeså sur og træt gået ind på gæstetoiletet, og man kunne derinde fra høre den sagte rislen i kummen, da døren stod på klem. Stadig i det tvære humør råbte jeg: »F. E., styrer De den med højre hånd, når de tisser?« »Ja, selvfølgelig,« lød det bistert derindefra. »Jamen, så kan De da godt vinke farvel til mig gennem sprækken med venstre hånd.

Ovenpå al den trevenhed og træthed fra det resultatløse møde virkede den ikke overmåde morsomme lille bagatel helt grotesk, og vi kom alle tre til at grine højlydt og hjerteligt. Den sure stemning og træthed~~en~~ var forduftet — vi gik ind igen — og hen på aftenen havde vi sammen udarbejdet skitsen til den overenskomst, som i det væsentligste blev den, der blev vedtaget af begge parter.

Selv om vi ikke fik alt, hvad vi havde forlangt, blev den dog et mønster, som andre landes udøvende kunstnere nu stræbte efter at få magen til. Det var den venlige indstilling til os fra direktøren og rådsformanden, der i høj grad var anledning til det relativt gode resultat, og til, at konflikten fik en så god afslutning.

Jeg vidste, hvor svært det havde været for dem at få overenskomsten igennem og vedtaget af Radiorådet og forretningsudvalget, hvor flere politikere nødigt ville bøje sig.

Hele denne konflikt hører i høj grad hjemme i mine erindringer — også fordi den betød en milepæl for det forbund af skuespillere, jeg var valgt til formand for.

Ved min afgang året efter var det Gunnar Lauring, der skulle sige farvel til mig; bl. a. kaldte han mig forbundets Churchill. Det var afgjort ment som en kompliment, men kunne også være en lille finte til min efterhånden godt udviklede selvrådighed.

SKUESPILLERFORENINGEN AF 1879

Straks ved min afgang som Dansk Skuespiller Forbunds formand indbød Kai Wilton mig til at gå ind i bestyrelsen for den gamle forening — nordens ældste sammenslutning af teaterfolk.

Kai Wilton var nylig blevet dens formand — efter Holger Gabrielsens død.

Selv om det er en forening af skuespillere — og forøvrigt også af teaterdirektører, kgl. balletdansere og operasangere — er den noget helt andet end fagorganisationen. Denne forening har kun humanitære, hjælpende formål.

Jeg tog med glæde mod tilbuddet og sidder stadig i bestyrelsen og stadig under den bedste formand i min halvt-hundredårige medlemstid. Man skulle tro, at jobbet som chef for Odense Teater ellers kunne give Kai Wilton nok at gøre, men det hindrer ham ikke i at lede vor forening med et spruttende initiativ og entusiasme, og bestyrelsen såvel som medlemmerne glæder sig over, at i hans 16-årige formandstid har foreningens midler ynglet voldsomt, og Skuespillernes Hus på Bispebjerg er forbedret og moderniseret, så det virkelig er blevet til attraktive friboliger for ældre, fortjente scenekunstnere.

Hvordan dette er gået til? Jo, det begyndte allerede før 1879, da den populære skuespiller ved Frederiksberg Mor-skabsteater, Frederik Christensen, så, hvor strengt gamle, tidligere gode skuespillere af begge køn havde det, når der ikke mere var brug for dem. Han hængte en sparegris uden-

for sin garderobe på teatret, og enhver, der ville gå ind ad døren, måtte først lægge en mønt i grisen.

På dette beskedne grundlag blev altså foreningen stiftet, og i løbet af de forgangne 93 år er den blevet til det, den er, gennem ihærdige formænd og bestyrelser, og forstående mennesker med kærlighed til teatret og dets udøvere.

Hver gang, vor nuværende formand åbner sin mund på de årlige generalforsamlinger, bliver han hilst med stærkt bifald, hvad kun er naturligt, da det kun er gode ting, der kommer fra den: Om hvad man i årets løb har kunnet uddele af legater o.v.s., men alligevel påvise, at foreningens formue, af hvis renter det altsammen kan ydes, stadig er stigende.

Af nævnte årsager måtte da generalforsamlingerne blive næsten utilbørligt korte; der kunne ikke dannes nogen opposition, der var ikke noget at gøre vrøvl over. Det blev derfor nødvendigt at forlænge med hyggelige sammenkomster.

Sådan var det sæd og skik i alle mine medlemsår — med undtagelse af en eneste gang, hvor en generalforsamling endte i — ja, man kan vist godt kalde det skandale:

Det var omkring den tid, da undervisningsminister Borgbjerg havde bestemt, at Adam Poulsen skulle være chef for Det kgl. Teater. Mange husker sikkert, hvilket røre det vakte. Virkningen blandt en meget stor del af teatrets kunstneriske personale var voldsom, og hos mange gav det sig udslag i rasende protester.

Omtrent samtidigt — tidspunktet var nok lidt kunstigt valgt — bestemte den daværende formand for foreningen, Robert Neiiendam, samt hans bestyrelse, at Adam Poulsen skulle udnævnes til skuespillerforeningens æresmedlem. At

udnævnelsen skulle accepteres af generalforsamlingen, var jo blot en formsag.

Men sådan skulle det ikke blive. Denne udnævnelse måtte forhindres, vedtog nogle af Adam Poulsen og Robert Neiiendams stærkeste modstandere med dr. phil. Egil Rostrup og Nicolaj Neiiendam i spidsen. De indkaldte nogle få — deriblandt Bodil Ipsen — til et hemmeligt møde i Grand Café på Kongens Nytorv. Jeg blev også indbudt, hvorfor ved jeg ikke, jeg var jo ret ung og slet ikke noget kendt eller fremtrædende skuespillernavn. Jeg mødte, men forstod ikke den egentlige baggrund for modstanden, og da jeg havde hørt en times tid på, hvad der blev sagt — det var ikke blide ord mod de to —, undskyldte jeg mig og trak mig tilbage.

Det var klart, at man mente, Robert Neiiendam havde politiske hensigter med denne udnævnelse — på den måde, at ministeren kunne tilbagevise den voldsomme hetz mod Adam Poulsen med, at modstanden nok ikke bundede særligt dybt, når skuespillerne hædrede ham som deres æresmedlem.

Bestyrelsen anede ikke noget om komplotet, da generalforsamlingen åbnede. Adam Poulsen og fru Nathalie var placeret midt på første række umiddelbart op ad talerstolen.

I samme øjeblik, punktet om udnævnelsen blev forelagt, afleverede Egil Rostrop en talerliste til dirigenten, som trods forsøg ikke evnede at forhindre den storm af beskyldninger, der regnede ned over det formodede kommende æresmedlem. Der var snart sagt ikke den forbrydelse mod teater og skuespillere, Adam Poulsen ikke havde begået — og Robert Neiiendam fik sit.

Rostrup var den skarpeste og klogeste, Victor Montell den voldsomste, men Bodil Ipsen den hidsigste. Med hele

sit register af temperament slyngede hun beskyldningerne ned mod Adam Poulsen, som sad kun et par meter fra hende. Men man må tilstå, at han tog det hele med værdighed uden at fortrække en mine overfor alle fornærmelser, som måtte være særligt slemme og overraskende at tage, når man betænker, hvad det var, han var indbudt til. Der var stuvende fuldt af medlemmer, men ingen i forsamlingen vovede at tage ordet mod den sønderlemmende talestrøm eller blot anbefale udnævnelsen, selv om den naturligtvis havde en del tilhængere.

Forslaget kom til skriftlig afstemning og faldt med et betydeligt flertal. Adam Poulsen blev ikke æresmedlem, og under tumult og skænderi, der var på grænsen af noget korporligt, hævede dirigenten generalforsamlingen. Adam Poulsen og frue forlod roligt og værdigt salen, og det samme gjorde de — ikke så få —, der skammede sig over, at noget sådant kunne ske i deres gamle fine forening.

FARVEL

Da jeg var dreng i Lemvig i de såkaldte idylliske år før 1. verdenskrig — årene, jeg husker bedst af alle —, var der blandt så meget andet noget, der undrede mig særligt.

Det angik min bedstefar, som da var over de fire snese (født 1820 og forøvrigt blev 96).

Jeg kunne ikke forstå, at han kunne være glad, arrig, vittig, stædig o.s.v., når det dog ikke kunne vare længe, før det forfærdelige at skulle dø ville overgå ham. Han boede hos os, eller rettere vi boede hos ham, mine forældre med ni unger. Det værste var, at han var ugudelig — tænk, at han turde være det. Min mor, hans svigerdatter, som var religiøs på en meget smuk måde, forsøgte af og til at minde ham om, at han snart skulle herfra — og hvad så? Men han var ganske uimodtagelig for den slags snak. Engang hørte jeg ham vrissende svare: »Hvad fanden skulle jeg dø af?«

Og nu ligger det altså sådan, at det gælder en selv. Ganske vist ville jeg vel ikke svare slet så drastisk, men jeg har det nok noget i retning af »den gamle«. Man skyder det uafvendelige fra sig uden at se bort fra, at det nærmer sig.

Jeg brugte ordet »man«, men jeg kan afgjort ikke tale med i spørgsmålet om at blive gammel — eller ældre, som man så pænt kalder det nu. De gamle er de andre, selv om de hører til samme årgang fra 1890'erne.

At jeg ikke kan tale med skyldes, at tilværelsen, min »lod« har formet sig langt lysere end de allerflestes.

Det er utroligt, hvad der gennem årene er givet mig —

næsten gratis, meget mere end mine forudsætninger, min oprindelse og mangel på viden og lærdom skulle give anledning til.

Dette er ikke sagt af falsk beskedenhed, det er blot et faktum.

Hvilken betydning mine mange gøremål har haft, kan jeg ikke have nogen viden om, men for mig selv har det været mere end et halvthundrede år fulde af spændende begivenheder, lige fra jeg aflagde en tosset prøve på Folketeatret i 1921 og til nu, hvor jeg som folkepensionist har prøvet at gengive nogle af mine oplevelser.

De tre små bind, som nu afsluttes, er erindringer, der er dukket op, mens jeg skrev, og derfor er blevet noget springende og flakkende. De er dels fra mit teaterliv og dels fra min barndom og dens by. Dybere skildringer af de mennesker, jeg mødte, har jeg ikke prøvet på at give — af den gode grund, at jeg ikke har vidst nok om dem og ikke har ønsket at tildigte noget, jeg ikke kendte.

Dette farvel til erindringerne giver mig anledning til undren endnu engang og til et forsøg på at finde blot nogle årsager til, at det efter min egen mening er gået mig så godt.

Skæbne betragter jeg som overtro, tror mere på tilfældet, heldet og nogle evner — og måske også på noget arveligt.

Jeg spørger mig selv: Blev jeg hængende i det, hvorfra jeg kom? Og jeg må svare ja, tildels. Jeg har opdaget, at der er et vist jysk forbehold i mine udtryk, mange »næsten« og »omtrent«. Det negativt-positive, som særligt vestjyder bruger om det, de synes er usikkert. »Det er et' så ring'« er en stor anerkendelse. Det er nok også denne egen-skab, der har hæmmet mig som skuespiller, vanskeligheden

ved at slippe træskoene. Om det er det stærke eller det seje ved jyden, man har ment om mig, ved jeg ikke.

Har jeg følt mig som denne fyr, der hænger ved lillebyen, eller tilhørte jeg København og storbyens væsen?

Noget af mine fornemmelser for Lemvig blev siddende, men det var sikkert og er stadig kun kærlige tanker.

Det var København, der vakte mig og gav mig alle de gode chancer — opdrog mig. Jeg ville da være et skarn, om det ikke er her, jeg føler at høre til. Jeg erklærer denne dejlige by min kærlighed og takker den stort for den måde, den modtog mig, og for alt det, den har givet mig at virke med.

Var (er) jeg en alvorlig, lidt tung men sat Holm med praktisk sans for realiteter og det sikre eller en gladere optimistisk, sangvinsk Sløk? Vel nok en blanding.

Jo, jeg tror på arvelighed, tror på, at fædrenes (og mødrenes) synder — men også gode gerninger — nedarves på børnene, og jeg er taknemlig for den arv, som såvel Holmer som Sløker har givet mig — selv om der ikke fulgte konstanter med. Sløkerne for deres musikalitet, som ikke blot gjaldt musikken men også f. eks. teater, og Holmerne for det »satte« — det praktiske.

Dette, at tante Stine — alias Madam Barth — boende i en lille by fjernt fra det, man kalder den store kunst, kan juble: »Gud i Himlens højeste Rige være lovet og priset, at der nu er kommet en skuespiller i slægten« — siger det ikke en del. Hun var en ægte Sløk.

Der går stadig ture til Lemvig til besøg hos familien, som der dog ikke er mange tilbage af på stedet, men også bud og indbydelser til fester eller til optræden af mig ved forskellige lejligheder. Men den særlige glæde ved at komme hjem er at opleve, hvordan virksomheden, som slægten Holm startede for snart 175 år siden, stadig er gået i arv

fra far til søn og med de to seneste generationers dygtighed nu i 6.—7. led er oparbejdet til noget efter omstændighederne stort, solidt og betydeligt. Det går glimrende uden mig.

Jeg har da grund til at slutte med en hjertelig tak for mine fædres og mødres blandingsarv, og det gør jeg da hermed — *men* de kunne nu godt have lavet mig lidt kønnere.

Kai Holm.

P.S. Og hvad var så alligevel det hele blevet uden hende, som jeg snart kan fejre guldbryllup med.

JYDEN HAN Æ STÆRK AA SEJ

Titlen på denne erindringsbog kan synes dristig, men St. St. Blichers »Jyden han æ stærk aa sej« er så ofte blevet anvendt på mig ikke mindst i mine år som formand for danske og nordiske skuespillerorganisationer, at det nok kan forsvares.

Men jeg har altid følt betydningen af båndene til det jyske, hvad jeg ikke har lagt skjul på i mine to første erindringsbøger FRA LEMVIG TIL THALIA og SÅ SMID DOG DE VESTJYDSKE TRÆSKO, og det vil også fremgå af dette mit sidste bind erindringer.

Et eksempel på, at alle betragtede mig som jyden fra det fjerneste vest, er med i bogen:

En norsk teaterchef blev irriteret på mig, da jeg under en teaterkongres i Stockholm tordnede imod ham, og betegnede mig som en »folketaler ved en grundlovsfest i Lemvig.«

Stai Holm